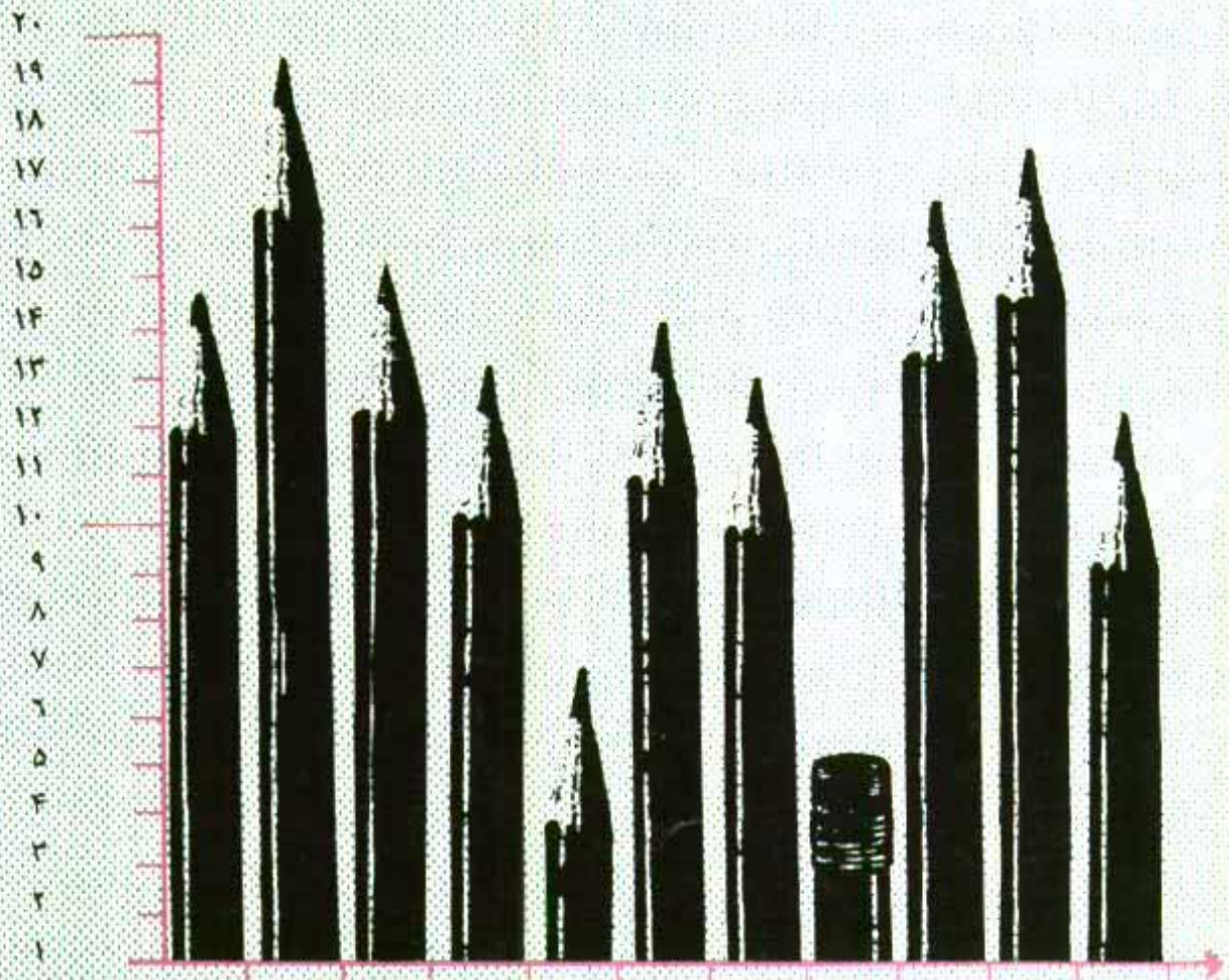

آموزش اخلاقی

رشد

سال دوم - زمستان ۱۳۷۲ - شماره مسلسل ۵ - بها: ۳۵۰ ریال

وزارت آموزش عالی
سازمان پژوهش‌های آموزشی
رشد آموزش راهنمایی

سال دوم - زمستان ۱۳۷۲ - شماره مسلسل ۵

مجله رشد آموزش راهنمایی به شماره ۵ در سال به منظور انتشار دانش‌آموزی و آشنایی تخصصی با دانشجویان مراکز تربیت معلم و سایر علاقه‌مندان منتشر می‌شود.
جهت ارتقای کیفی آن مصوبات از سمت خود را به شماره و قفسه ۱۵۸۵۵۵۰۳۶۳ ارسال فرمایید.

سرمدیور - فروردین ۱۳۷۳

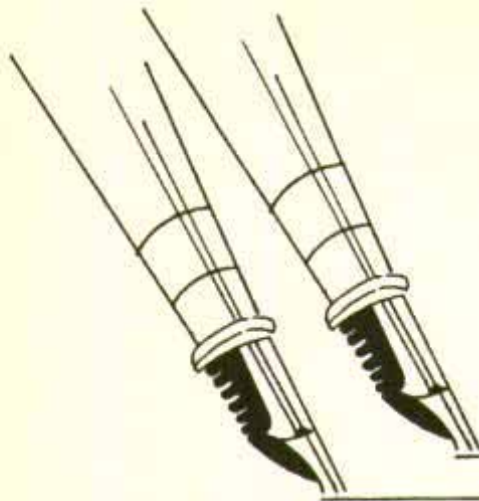
مسئول هماهنگی و تولید: فتح‌الله فروغی
انور نی، نسخه آزاد و رسم: محمد پریدی
دستیار ناشر جانب: محمد کشمیری

۲۹	The Evaluation of the Test	۳	سر مقاله مصاحبه با آقای سیدمهدی حسینی، رئیس دانشگاه آزاد اسلامی رودهن
۵۴	گروه ریاضی	۴	دینی ملاکهای طرح پرشهای امتحانی درس دینی گروه دینی
۶۱	زهره پورسعید	۱۴	عربی زبان عربی را چگونه آموزش دهیم؟ قسمت اول
۶۵	محمود امانی طهرانی	۱۸	عربی متقی زاده
۶۸	شناخت حرفه و فن نقد و بررسی سؤالات امتحان نهایی درس شناخت حرفه و فن در خرداد ۷۲	۲۲	تعلیمات اجتماعی اهداف جزئی و مفاهیم تعلیمات اجتماعی سال سوم راهنمایی ۲۴ بهیانه نقد پرشهای تعلیمات اجتماعی گروه تعلیمات اجتماعی
۷۶	تربیت‌بندی (کمپوزسیون) در آثار هنری مجید ملاتوروزی	۲۸	تاریخ برخی دانستنیهای لازم برای تدریس
۷۹	طاهره برفزاده	۳۳	جغرافی جغرافیا و مسائل گسترگی و جمعیت در جهان - جلیل طاعری اقدم
۸۰	کنگره بررسی اندیشه و آثار تربیتی حضرت امام خمینی سخنرانی پایانی آقای دکتر حداد عادل در سمینار یک روزی	۳۱	فارسی چشمه‌ها و قلعه‌ها سیمنا وزیرنیا
۸۱	مدیران مدارس راهنمایی	۴۸	زبان خارجی گروه زبان انگلیسی Applying Drawing in Teaching English
۸۴	متن سخنان آقای دکتر غلامعلی حداد عادل در مراسم تودیع		
۸۹	معرفی کتاب		

● رشد آموزش راهنمایی در ویرایش مقالات آزاد است.

● نقل مطالب بدون ذکر مأخذ مجاز نیست.

● مقالات درج‌شده الزاماً مس. نظرات هشت جرمیه است.

سرمقاله

الْفَرَضُ ثَمْرُ مَرَّ السَّحَابِ فَأَنْتَهُزُوا فَرَصُ الْخَيْرِ

فرصتهای زندگی جوانان ابرها بر بیهنای آسمان در گذرند، پس
فرصتهای نیکو را دریابید.

میلیاردها سال است که از تولد زمین می گذرد و میلیاردها
انسان در برهه‌ای از زمان قسمتی از زندگی خود را در این جهان گذرا
گذرانده‌اند و به سوی ابدیت کوچ کرده‌اند، این جهان مزرعه‌ای است
برای آخرت. الدنيا مزرعة الاخره و آنچه بکاریم همان بدرویم. بقول
حافظ

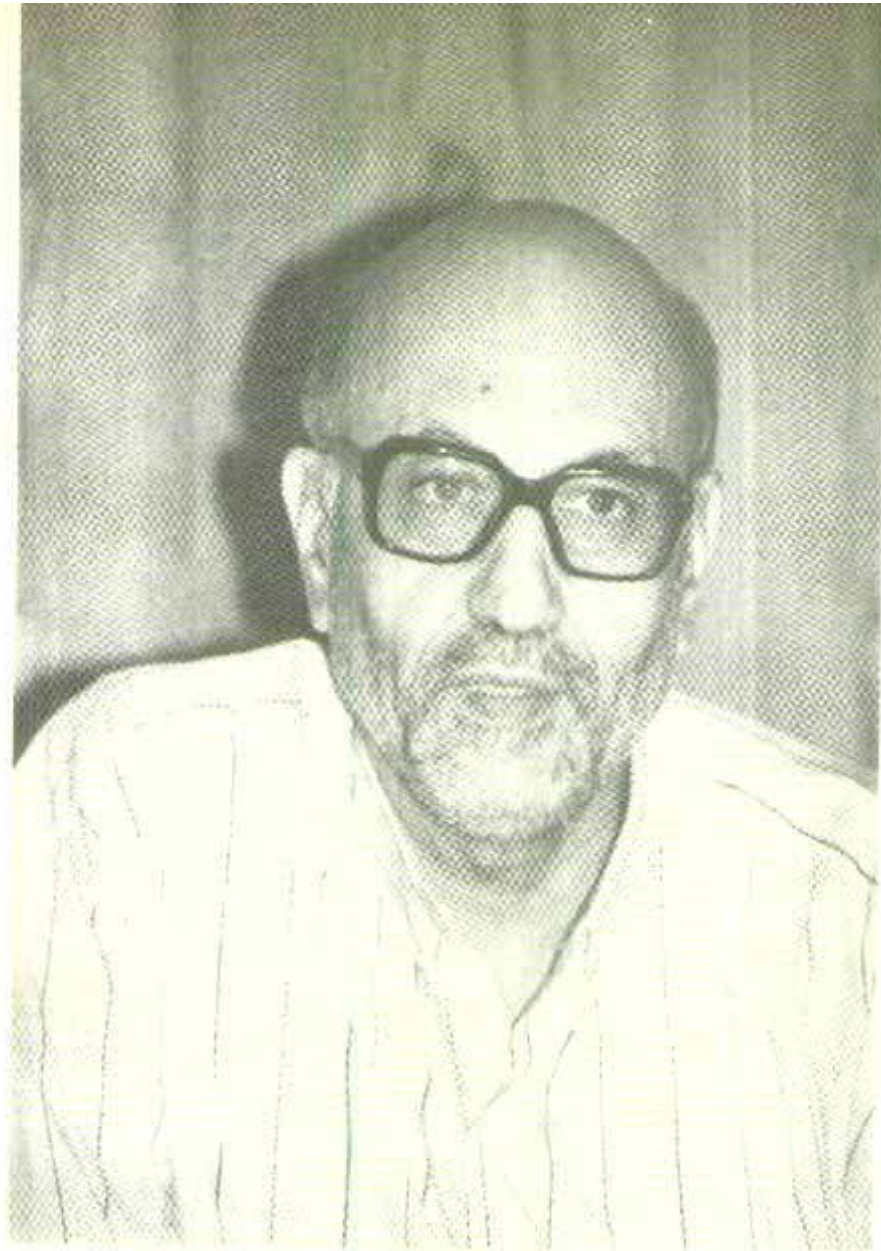
مزرع سبز فلک دیدم و داس مه نو
یادم از کشته خویشت آمد و هنگام درو
زمین می چرخد و زمان می گذرد و با گذر زمان فرصتهای نیکو
نیز از میان می رود. خوشا به حال کسانی که لحظات را درک می کنند
و قدر فرصتها را می دانند. زمان به سرعت می گذرد بهاری گذشت و
تابستانی آمد. پس از آن بانیز تیز همه چیز را در طبیعت به تاراج برد.
اینک در آستانه زمستانیم و باز دوباره تحول طبیعت از زمستان به
بهاری دیگر را شاهد خواهیم بود. طبیعت دوباره جوان خواهد شد، اما

ما در گذر عمر خود از زمستان به بهاری دیگر در این جهان سفر
نخواهیم کرد. پس تا جوان هستیم، تا توان داریم باید از لحظات عمر
استفاده کنیم. باید یاد بگیریم و یاد دهیم، باید فعالیت مطلوب داشته
باشیم و از فرصتها بهره گیریم و طوری زندگی کنیم که وقتی بیری و
ضعف از راه رسید، در زمستان عمر حسرت عمر و جوانی رفته را
نخوریم.

ای که دستت می رسد کساری بکن
بیش از آن کز تو نیاید هیچکار
سخنی دیگر با شما همکاران گرامی دارم و آن اینکه در این
شماره سوالات امتحانات نهایی خرداد ماه ۷۲ را برای استفاده شما
عزیزان در کلاس درس ضمیمه کرده‌ایم. بعضی از گروههای درسی
همت کرده و به نقد و بررسی و تجزیه و تحلیل سؤاها پرداخته و به
بهانه نقد برخی از اصول ارزشیابی را متذکر شده‌اند در مواردی که
چنین فرصتی به دست نیامده است سؤاها را عیناً آورده‌ایم که امید
است مورد استفاده شما قرار گیرد. شما همکار گرامی هم می توانید به
تجزیه و تحلیل برسها بپردازید و نوشته خود را برای چاپ به دفتر
مجله بفرستید.

سردبیر

مصاحبه با آقای سید مهدی حسینی،

رئیس دانشگاه آزاد اسلامی رودهن

این بار برای مصاحبه نزد آقای سیدمهدی حسینی ریاست محترم دانشگاه آزاد اسلامی رودهن آمده‌ام تا درباره مشاوره راهتمایی و خدمات راهتمایی گفتگویی داشته باشیم. ایشان متخصص در امر مشاوره راهتمایی و از فرهنگیان با سابقه هستند در سالهای اول پس از انقلاب اسلامی مدیریت کل دفتر راهتمایی وزارت آموزش و پرورش را به عهده داشته‌اند.

وقتی به دیدن ایشان می‌روم، اتاق انتظار را بر از دانشجویان کاعغد به دست منتظر امضا می‌بینم خودم را به منشی دفتر ایشان معرفی می‌کنم و به حضور ایشان می‌روم. در اتاق ایشان نیز چند نفری حضور دارند و پی در پی دانشجویان برای انجام کار به ایشان مراجعه می‌کنند. می‌اندیشم که چگونه می‌توان در این اتاق شلوغ مصاحبه کرد. پس از گذشت چندی و کاسته شدن از مراجعه کنندگان سوالات خود را به ایشان می‌دهم. می‌گویند بهتر است ابتدا نیاز دید از مرکز مشاوره دانشگاه را شروع کنیم. به مرکز مشاوره می‌رویم. مسوول مرکز توضیح می‌دهند که مرکز مشاوره دانشگاه آزاد واحد رودهن از اردیبهشت ماه سال ۷۲ به طور رسمی شروع به کار کرده است. در این جا در هفته ۳ روز مشاوره داریم و در همین روزها مراجعه کنندگان را می‌پذیریم و مشاوران با تجربه امر مشاوره را انجام می‌دهند. مراجعین می‌توانند هم از دانشجویان خود دانشگاه باشند و هم از افراد خارج دانشگاه. مشکلاتی که این مراجعین مطرح می‌کنند عبارتند از: مشکلات شخصی، شغلی، خانوادگی، زناشویی، تحصیلی و عموماً هر نوع مشکلی که هنوز به شکل زیاد حاد در نیامده یعنی احتیاج به روان درمانی نداشته باشد و در حد روان نزدی باشد. مشاوران افرادی را که مشکل خاصی دارند کمک می‌کنند تا آنان بتوانند بر مشکلات خود فائق آیند.

برای اطلاعات بیشتر در مورد مرکز مشاوره از ایشان می‌پرسم:

سؤال: آیا مشاوران از اساتید همین دانشگاه هستند؟

جواب: یکی از مشاوران عضو هیئت علمی دانشگاه هستند و مشاور دیگر خانم سلطانی که گواهینامه از آمریکا دارند، از خارج از مرکز مشاوره، تشریف می‌آورند. سرپرستی مرکز را خود دکتر قاضی به عهده دارند که مشاور خانواده و از پایه‌گذاران رشته مشاوره در ایران و مدیر گروه کارشناسی ارشد مشاوره دانشگاه هستند. اگر احياناً به انجام آزمون نیاز باشد از قبیل آزمونهای شخصیتی، هوشی و تستهای افسردگی، در دسترس ما هست که با صلاحدید مشاوران، اگر لازم باشد استفاده می‌شود و البته تعبیر و تفسیر آن را خود مشاوران انجام می‌دهند. کار دیگر این مرکز آموزشی مربوط به دانشجویان است که به صورت نمایشی کار مشاوره را اجرا می‌کنند. قبلاً از اساتید وقت گرفته می‌شود و موردی را مشخص می‌کنند که به صورت نمایشی، مشاوره انجام می‌گیرد. و دانشجویان در اتاق مشاهده حضور دارند و نحوه اجرای مشاوره را از آن اتاق ملاحظه می‌کنند البته یکطرفه هم به گونه‌ای است که وقتی دانشجویان آن طرف هستند در صورت خاموش بودن چراغ آن طرف، دانشجویان از آن اتاق دیده نمی‌شوند، ولی می‌توانند این اتاق را به صورت کامل مشاهده کنند و اگر احتیاج باشد آن جلسه مشاوره را می‌توانند به صورت نوار ویدئو ضبط کنند که در نمایشهای آینده از این نوارها می‌توان استفاده کرد.

این مرکز دو نقش به عهده دارد: نقش اول آن درمانی است همان گونه که مشاهده کردید روی تابلو نوشته ایم: «خدمات مشاوره و روان‌شناسی» که صرفاً کار درمانی انجام می‌دهد؛ البته نه روان‌درمانی و با کار دانشجویان نیز هیچ ارتباطی ندارد.

همان طور که ذکر کردیم در این جا مشاوران مراجعه کنندگان را می‌پذیرند و به مشکلاتشان رسیدگی می‌کنند. برای مراجعین پرونده‌های مخصوصی تشکیل داده‌ایم که سابقه درماتشان در آن پرونده‌ها نگهداری می‌شود. البته کاملاً محرمانه است. کار دوم در این مرکز، کار آموزشی است، یعنی اساتید به این جا تشریف می‌آورند و موارد آموزشی مخصوصی را به صورت نمایشی اجرا می‌کنند و به دانشجویان آموزش می‌دهند. دانشجویان در اتاق مشاهده نحوه اجرای مشاوره را زیر نظر دارند و فراگیری عملی مورد موضوع را می‌آموزند.

سؤال: آیا دانشجویان کارشناسی ارشد نیز کار مشاوره انجام می‌دهند؟

جواب: بله دانشجویان کارشناسی ارشد در اینجا کارورزی دارند که انشا... قرار است از مهر ماه آقای دکتر قاضی برای آنها تعریف مشاوره را تدریس کنند که دانشجویان خود مواردی را انتخاب می‌کنند و در این مرکز، مشاوره آنرا اجرا می‌کنند و استاد مربوطه نیز حضور دارند و اگر نواقصی در کارشان باشد این نقصها را برطرف می‌کنند.

سؤال: مشاورانی که در این جا آموزش می‌بینند در چه مراکزی می‌توانند به کار مشغول شوند؟

جواب: البته همان طور که خودتان می‌دانید مشاوره یک هنر است. یعنی نسبت به شخصیت خاص خود مشاورانمان به این کار مشغول می‌شوند، اما عموماً می‌توانند در این جا عضو هیئت علمی خود دانشگاه باشند؛ یعنی کار تدریس را به عهده بگیرند. چندی است که وزارت بهداشتی و بهزیستی، «صدای مشاور» گذاشته است که تلفنی به مشکلات مراجعین که عموماً از اقشار متوسط و عامه مردم هستند پاسخ می‌گویند و از مشاوران برای پاسخگویی استفاده می‌کنند. همچنین مشاوران

می‌تواند کلیت‌های خصوصی دایر کنند و مراجعین را بپذیرند. دیگر اینکه قرار است که در سطح مدارس، مشاور داشته باشیم، یعنی دست که هر منطقه‌ای بتواند یک مشاور داشته باشد و بدین ترتیب که مشاوران روزهای را در هفته به یک مدرسه اختصاص بدهند و سعی کنند که مشکلات دانش‌آموزان را برطرف کنند.

سؤال: این قسمتی که برای مدارس فرمودید آیا مقدمات اجرای آن انجام شده است؟

جواب: تا آن جایی که من اطلاع دارم بیشتر دانشجویان در سطح کارورزی این کار را انجام می‌دهند. یعنی اغلب، مدرسه‌ای را خودشان انتخاب می‌کنند و از ما معرفی نامه می‌گیرند و این بستگی به همکاری مدیر مدرسه دارد که تا چه اندازه پذیرای آن‌ان باشند. مشاورین ما باید ۳۰ ساعت کارورزی داشته باشند. این ۳۰ ساعت را می‌توانند در یک مدرسه و طی روزهای خاصی در هفته انجام بدهند. ولی در سطح کاملاً رسمی و به صورتی که مصوبه‌ای در این خصوص از طرف وزارت آموزش و پرورش باشد هنوز اجرا نشده است.

سؤال: به نظر شما آیا امکان سازگشت مشاوره به مدارس به صورت رسمی وجود دارد؟

جواب: من خیلی امیدوار هستم. یعنی امیدوارم که با پیگیری بیشتر مدیران مدارس مشاوران بتوانند با دانش‌آموزان کار کنند. در حال حاضر تعداد زیادی فارغ التحصیل مشاوره و دانشجوی مشاوره داریم که از کار در مدرسه استقبال می‌کنند. دانشجویان ما اعتقاد دارند که در سطح مدارس خیلی بهتر می‌توانند کار کنند. چرا که در سطح مدارس، مشکلات خیلی ابتدایی است و آن گونه ریشه‌دار نیست که توان آن را برطرف ساخت. در سطح راهنمایی یا در سطح دبستان به

مشکلات رفتاری کودکان خیلی خوب می‌توان رسیدگی کرد. البته این امر به استقبال - مسؤولان آموزش و پرورش بستگی دارد.

سؤال: تصور می‌فرمایید اگر در مدرسه مشاوران حضور داشته باشند آیا می‌توانند ارتباط لازم را با دانش‌آموزان برقرار کنند. آیا دانش‌آموزان، مشکلات خودشان را به مشاور مطرح می‌کنند؟

جواب: چنان که گفته شد مشاوره هنری است که بیشتر به خصوصیات شخصیتی خود مشاور بستگی دارد. این که یک مشاور تا چه اندازه در کار خود موفق باشد و بجهت‌ها را به سمت خود جذب کند به هر خود مشاور بستگی دارد و نیز ارتباط کامل با شخصیت مشاور دارد که بتواند این ارتباط را برقرار کند. یعنی در درجه اول، جلب اعتماد مراجعه کننده، به خصوص سوجوانان و کودکان امری ضروری است. مسأله اغلب اعتماد، نفس مؤثرتری در امر مشاوره و راهنمایی دارد.

سؤال: در حال حاضر در رشته مشاوره، در دوره کارشناسی یا در دوره کارشناسی ارشد چند نفر دانشجویان دارید.

جواب: دانشجویان کارشناسی ارشد ۲۰ نفر و دانشجویان کارشناسی در حدود ۶۰۰ نفر هستند.

سؤال: در سطح کارشناسی از چه زمان مشاوره و راهنمایی داشته‌اید؟

جواب: در سه سال قبل از جناب‌عالی شکر می‌گردد در مورد مرکز مشاوره در دانشگاه دیگر عنوان خاصی ندارم چون آنهایی که مجله ما را می‌خوانند بیشتر دبیران دوره راهنمایی هستند و مسأله‌ای که به دانش‌آموزان مربوط می‌شود، برای آنان اهمیت بیشتری دارد. سایرین از جناب آقای حسینی ریاست محترم دانشگاه که منحصص در امر مشاوره و راهنمایی و از صاحب نظران آموزش و پرورش کشور هستند، تقاضا

می‌کنم به پرسشهای ما پاسخ بدهند. عنوان اولین پرسشش سفرمائید که اصولاً نقش مشاوران در مدارس راهنمایی چه بوده و چه می‌تواند باشد؟

بسم الله الرحمن الرحيم. خیلی خوشحال هستم که خانم نین سرانظف کردند و به دانشگاه آزاد اسلامی که مرکز تشریح مشاور است تشریف آوردید. امیدوارم من هم به عنوان یک فرهنگی سایه‌دار در امور راهنمایی و بین‌گه مدتی هم در زمینه تشریح مشاور فعالیت داشته‌ام. بتوانم اطلاعاتی که در این زمینه دارید خدمتتان عرض کنم. در خصوص نقش مشاور باید بگویم که در کشورهای مختلف نقش مشاور متفاوت است، ولی یک خدمتانی هم اینها ارائه می‌دهند که در کلیه کشورها مشترک است. در کشور ما بیشترین تکیه روی دوره راهنمایی تحصیلی بوده و بیشتر راهنمایی برای انتخاب رشته تحصیلی و احتمالاً دادن اطلاعات شغلی و در پاره‌ای موارد هم روی مسایل شخصی دانش‌آموز بوده است که به هر حال مشاوران بیشتر سعی می‌کردند که به دانش‌آموزانی که در گروه، خدمتانی نیاز داشتند و در خدمات گروهی به آنها توجه نمی‌شد، به صورت فردی کمک کنند. نقش مشاور در ایران، در گذشته خیلی مفصل در شرح وظایف نوشته می‌شد، اما آنچه ارائه می‌شد نباید با آنچه نوشته می‌شد تفاوت داشت. به هر حال نقش مشاور در مجموع کمک به دانش‌آموز است در زمینه‌های شغلی و مشکلات تحصیلی و احیاناً مسایلی که در رابطه با خانواده است.

سؤال: چرا مشاوره و راهنمایی در مدارس عملاً با موفقیت روبرو نشده است؟

جواب: فکر می‌کنم این را با این فطرت نمی‌توانیم مطرح کنیم که موفقیت نداشته است. در ارزشیابیها و تحصیلاتی که در این زمینه شده این گونه نیست که این برنامه موفق نبوده است. در پاره‌ای از موارد موفقیت داشته، در

پاره‌ای از موارد کمتر موفقیت‌داشته، ولی در مجموع می‌توانیم بگوییم که موفقیت نسبی داشته است. ارزشیابی و تحقیقاتی که روی میزان موفقیت مشاور در قبل از انقلاب شروع شده نشان داده که برنامه راهمایی مشکلات بسیاری داشته است و علت عدم موفقیت آن هم عوامل زیادی بوده که می‌توانیم در مجموع به بعضی از آنها اشاره کنیم؛ مثلاً تعداد زیاد دانش‌آموز و کمی مشاور، عدم صلاحیت بعضی از مشاورین از نظر علمی و خصوصیات دیگر، نبودن امکانات لازم از نظر فضای آموزشی و نداشتن امکانات لازم از قبیل اتاق خاص مشاوره و آزمونهای مورد نیاز. به هر حال عوامل متعددی باعث شده که میزان موفقیت، نسبی باشد. یعنی آنچه مطلوب و مورد هدف بوده انجام نشده است و اما آنچه به نظر من بسیار ضروری است این است که اگر قرار باشد برنامه راهمایی شروع شود و دیگر اشکالات قبلی تکرار نشود، باید از آنچه که در گذشته به عنوان مشکل و عوامل عدم موفقیت در بعضی از زمینه‌ها بوده است تجربه‌ای کسب و با در نظر داشتن آن عوامل، سعی نماییم که در برنامه‌های آینده به هدفهایی که در نظر داریم نایل آییم.

سوال: آیا لازم است که افراد خاصی به نام مشاور در مدارس باشند یا آن که معلمان می‌توانند خود نقش مشاور را ایفاء کنند؟
 جواب: سیستم‌های راهمایی در دنیا متفاوت است. در بعضی از کشورها معلم را آموزش می‌دهند و معلم ضمن این که خدمات

معلمی را انجام می‌دهد، کار مشاوره مدارس را هم به عهده دارد. این یک سیستم کم‌خرج است و برای کشورهایی است که نمی‌توانند واقعاً مشاور تربیت کنند یا هزینه‌های برنامه‌های راهمایی را نمی‌توانند تحمل کنند یا برای آن اهمیتی قائل نمی‌شوند تا در این زمینه سرمایه‌گذاری کنند. در بعضی از کشورها هم در هر مدرسه مشاور اختصاصی وجود دارد، اما متخصصین غیر از مشاور در مدرسه نیستند. کار مشاور در بعضی از مدرسه‌ها فقط اجرای برنامه‌های راهمایی است. این یک روشی است که مورد نید است و متخصصین دیگر نیز می‌توانند در خارج از مدرسه به دانش‌آموزانی که نیاز به مشاوره تخصصی دارند کمک کنند در این روش از افرادی به صورت پاره‌وقت دعوت می‌شود که در مدرسه کار کنند مثلاً از یک مددکار یا یک پزشک یا

متخصص تست دعوت می‌شود که در مواقع خاص خدماتی را انجام دهند. این البته هزینه‌اش نسبت به روش دوم کمتر است. اما نسبت به سیستم اولی هزینه بیشتری در بردارد. به نظر من اگر در ایران بخواهیم یک سیستمی را پیاده کنیم این مناسبترین سیستم است و اما در کشورهایی که خیلی معتقد به خدمات فردی هستند و به مشکلات دانش‌آموزان بیشتر توجه می‌کنند سیستم کاملتری هم وجود دارد. در این مدارس علاوه بر مشاور، متخصصین دیگر هم در مدرسه، به صورت پاره‌وقت یا در بعضی از موارد به صورت تمام وقت همانند مددکار اجتماعی یا متخصص تعلیم و تربیت وجود دارند؛ این سیستم سیستم بسیار مطلوبی است. منتها هزینه زیادی در بردارد که در حال حاضر شاید کشور ما قادر نباشد با توجه به وضعیت موجود این سیستم را پیاده کنند. به هر حال این که فقط معلم کار خدمات راهمایی را انجام دهد، روش مطلوب و مناسبی نیست. لازم است که متخصصین در کنار معلم، بخصوص در کنار مشاور این کار را انجام دهند. می‌دانید که مشاور در برنامه راهمایی مهمترین خدمت را به عهده دارد. البته می‌توان غیر از مشاور از روان‌شناس یا متخصصان دیگر نیز استفاده

این که فقط معلم کار خدمات راهمایی را انجام دهد، روش مطلوب و مناسبی نیست. لازم است که متخصصین در کنار معلم، بخصوص در کنار مشاور این کار را انجام دهند.

یکی از خدمات راهنمایی ارزیابی است، یعنی ما باید تستها و ابزاری داشته باشیم که به وسیله آنها دانش آموزان را بشناسیم. شناخت دانش آموز و ارزیابی استعدادها و تواناییها و علایق او، یکی از خدماتی است که در دوره راهنمایی باید انجام شود.

وقتی می‌گوییم «راهنمایی» یعنی مجموعه‌ای از همه این خدمات که مشاوره یکی از این خدمات است.

ممکن است انتخاب شغل یا رشته تحصیلی باشد، به هر حال زمانی که فردی برای انتخاب، راههای گوناگونی در پیش رو داشته باشد، در این وضعیت او احتیاج به کمک دارد. این یکی از خدماتی است که در راهنمایی مطرح است. یکی دیگر هم خدمات اطلاعاتی است دانش آموزان به اطلاعات خیلی زیادی نیاز دارند تا مشکلات خود را حل کنند. فکر می‌کنم که یکی از عللی که برنامه راهنمایی در گذشته موفقیت کمتری داشت، کمبود در این زمینه بود. یعنی این که به دانش آموزان اطلاعات کافی و لازم داده نمی‌شد. پس یکی از برنامه‌های مهم راهنمایی است که ما باید اطلاعاتی کافی به دانش آموز بدهیم. این کار به صورت اطلاعات در گروههای بزرگ مثلاً به هنگام تشکیل صف دانش آموزان یا در گروههای کوچک در کلاس یا به صورت انفرادی در جلسات مشاوره، عملی است. پس یکی خدمات اطلاعاتی است، یکی هم خدمات مشاوره است، چون وقتی می‌گوییم «راهنمایی»، یعنی مجموعه‌ای از همه این خدمات که مشاوره یکی از این خدمات است. البته خدمات مشاوره در برنامه راهنمایی بسیار اهمیت دارد؛ متها خدمات مشاور چون اغلب فردی یا در گروههای کوچک چند نفری است این است که به زمان زیادی نیاز دارد. بنابراین در ایران - با توجه به این که تعداد دانش آموزان زیاد است - ضمن این که به خدمات گروهی باید تأکید کنیم، به خدمات مشاوره‌ای هم باید نکه داشته باشیم. یعنی به گونه‌ای نباشد که خدمات گروهی باعث بشود که خدمات مشاوره‌ای به فراموشی سپرده شود. چون بچه‌ها مسایل و مشکلاتی دارند که تنها می‌توان آن را در خدمات مشاوره‌ای و در جلسات انفرادی برطرف کرد. از این رو مسأله خدمات مشاوره در برنامه راهنمایی بسیار حائز اهمیت است.

کند و یک دلیل افت هم ممکن است همین باشد که مشاور و افراد متخصص الان در دوره راهنمایی نیستند که بتوانند این عوامل را به هر حال به صورتی جبران کنند و میزان افت را پایین بیاورند. در مجموع عوامل متعددی در کاهش قبولی دانش آموز، یعنی بالا رفتن میزان افت دخالت دارند که باید در این زمینه تحقیقاتی انجام شود. عوامل مشخص شوند و سرمایه‌گذاری بشود برای رفع آن مثلاً فضای آموزشی قطعاً باید توسعه پیدا کند و معلم باید آموزش کافی ببیند.

سؤال: منظور از خدمات راهنمایی چیست و چه کسانی می‌توانند این خدمات را انجام بدهند؟

جواب: خدمات راهنمایی متعدد است. در کتابهای درسی هم اینها را تقسیم‌بندی کرده‌اند که فکر می‌کنم این تقسیم‌بندی مناسب باشد. مثلاً یکی از خدمات راهنمایی ارزیابی است؛ یعنی ما باید تستها و ابزاری داشته باشیم که دانش آموزان را بشناسیم. شناخت دانش آموز و ارزیابی استعدادها و تواناییها و علایق او، یکی از خدماتی است که در دوره راهنمایی باید انجام شود. مسأله دیگر کارگماری و کمک به دانش آموز در انتخاب است. حال این انتخاب

برد؛ یعنی از افرادی که در چند مدرسه یا یک مرکز مثلاً در یک منطقه آموزشی باشند می‌توان استفاده برد.

سؤال: ممکن است بفرمایید علل افت در دوره راهنمایی چیست؟

جواب: درباره علل افت در دوره راهنمایی و این که چگونه می‌توان در کاهش آن اقدام کرد اولاً باید میزان افت را مشخص کنیم. یعنی تنها یا توجه این که چند نفر تجدید شدند و نمره کم آوردند نمی‌توانیم بگوییم که افت چقدر است. درصد افت باید مشخص باشد، بعد هم باید در نظر داشت که عوامل زیادی در افت تحصیلی دانش آموزان مؤثر است: مثلاً یک علت ممکن است ضعف پایه تحصیلی باشد یا عللی همچون سنگین شدن برنامه بعد از دوره ابتدایی، تعداد زیاد دانش آموز در کلاس، ضعف معلمان، یعنی این که معلمان آموزش لازم را ندیده باشند، نارضایتی معلم. زمان کم دانش آموز. مدرسه‌های دونوبته و سه‌نوبته که در نتیجه زمان لازم برای آموزش کم می‌شود، کمبود وسایل کمک آموزشی در مدرسه و غیره که به هر حال علل و عوامل مختلفی در این امر دخالت دارد. البته مشاور می‌تواند به پیشرفت تحصیلی دانش آموز کمک

در ایران، با توجه به این که تعداد دانش‌آموزان زیاد است، ضمن این که به خدمات گروهی باید تأکید کنیم، به خدمات مشاوره‌ای هم باید تکیه داشته باشیم. یعنی به گونه‌ای نباشد که خدمات گروهی باعث شود خدمات مشاوره‌ای به فراموشی سپرده شود. چون بجه‌ها مسایل و مشکلاتی دارند که تنها می‌توان آن را در خدمات مشاوره‌ای و در جلسات انفرادی بر طرف کرد.

تست بطور کلی یک تیغ دو لبه است. اگر مناسب از آن استفاده کنیم خیلی می‌تواند مؤثر باشد، اگر نامناسب استفاده کنیم ممکن است در بعضی از موارد نه تنها فایده نداشته باشد، بلکه مشکلاتی را هم ایجاد کند.

استاندارد شده با نژم ایرانی باشد که من فکر نمی‌کنم جدیداً روی این برنامه کار شده باشد. بنابراین، این کار ضروری است، اگرچه احتمالاً هزینه‌های بسیاری هم برای این کار مورد نیاز است.

بخصوص اگر ما بخواهیم در همه زمینه‌ها با نژم ایرانی تست داشته باشیم. البته باید این فکر هم در ما وجود داشته باشد که مشاوره را منهای تست هم می‌توانیم انجام دهیم. نباید تصور کنیم که چون تست نداریم پس نمی‌توانیم مشاوره و راهنمایی انجام دهیم. این یک فکر نادرستی است. البته تست مکمل است و می‌تواند در خدمات مشاوره نقش مهمی داشته باشد: اگر درست تهیه شود و درست استفاده شود.

سؤال: آیا برای شناخت دانش‌آموزان، غیر از مواردی که فرمودید، راههای دیگری نیز هست؟ آیا به نظر جناب عالی صحیح است که دوباره مشاوره در مدارس معمول بشود و اگر خواهد که موفقیت بیشتری نسبت به گذشته پیدا بکند، چه باید کرد؟

جواب: این که باید مشاوره در مدارس وجود داشته باشد بخصوص، در نظام جدید متوسطه که مسأله انتخاب واحد مطرح است، این یک ضرورت جدی است. یعنی نمی‌توانیم بچه‌ها را رها کنیم که هرگونه دلشان می‌خواهد مثلاً انتخاب واحد بکنند یا به مشکلاتشان توجهی نشود. ضرورت مشاوره قطعی است و اما این که چگونه می‌توانیم دانش‌آموز را بشناسیم، البته تست یک ابزار است، ولی راههای دیگری هم وجود دارد، از قبیل استفاده از پرسشنامه، از طریق مصاحبه و به روشهای دیگر می‌توان دانش‌آموز را شناخت. پرونده تحصیلی یک منبعی است که این اطلاعات را می‌توانیم در آن منتقل کنیم. به هر حال منبع شناخت دانش‌آموز پرونده تحصیلی است. در مورد پرونده تحصیلی البته نه به صورت اغراق

فکر می‌کنم آن موقع برای این تستها خرج زیادی شده بود. این تستها اگر در جایی در آموزش و پرورش بایگانی شده باشند می‌شود با یک کار مجدد یا ارزیابی مجدد مورد استفاده قرار گیرد. در این دانشگاه (رودهن) از هر کدام از این دو مورد، تست داریم. بعضی تستها نژم ایرانی دارد، ولی اکثر ترجمه شده تستهای خارجی است. این تستهای خارجی از نظر آموزش اشکالی ندارد. ما می‌توانیم با همین تستها آموزش بدهیم، اما اگر بخواهیم روی بچه کار مشاوره انجام بدهیم بخصوص در استفاده از تستهای شخصیت، و تستهای علائق و آن تستهایی که جنبه‌های فرهنگی دارد، حتماً باید نژم ایرانی داشته باشد. در غیر این صورت به هیچ وجه نباید مورد استفاده قرار بگیرد. در مورد تستهای هوش و استعداد شاید بتوانیم در بعضی از موارد از تستهای خارجی استفاده کنیم. ولی به هر حال ما باید در این زمینه سرمایه‌گذاری کنیم و سعی شود تستهایی که در مدارس از آن استفاده می‌شود تستهای

سؤال: این تستهایی که فرمودید می‌توان با آن به شناسایی جنبه‌های مختلف هوشی، شخصیتی و علائق دانش‌آموزان اقدام کرد، آیا با توجه به وضعیت فرهنگی کشور ما ساخته شده یا این که خارجی است؟

جواب: تست بطور کلی یک تیغ دو لبه است. اگر مناسب از آن استفاده کنیم خیلی می‌تواند مؤثر باشد، اگر نامناسب استفاده کنیم ممکن است در بعضی از موارد نه تنها فایده نداشته باشد بلکه مشکلاتی را هم ایجاد کند. مثلاً تست هوش یکی از اینهاست که اگر ما روی هر بچه این را درست اجرا نکنیم علاوه بر این که مشکل دانش‌آموز را حل نکرده‌ایم، بلکه یک مشکل هم برای او اضافه کرده‌ایم. تستهایی که در قبل از انقلاب در آموزش و پرورش موجود بوده است مشکل از چند تست بود که در ایران به اصطلاح «استاندارد» شده بود و نژم ایرانی داشت. دیگر نمی‌دانم الآن آنها کجاست اصلاً هست یا نیست، تستهایی بود در زمینه علائق در زمینه هوش، استعداد.

راهنمایی تحصیلی وسبستنه‌های مختلف آن

مشاور تحصیلی

هدف نهایی مشاوره

اجرای برنامه‌های راهنمایی در مدارس استفاده کند داشتن یک مرکز تخصصی هم در هر منطقه ضرورت دارد. یعنی علاوه بر این که مشاور در مدرسه باشد، یک مرکز تخصصی مشاوره هم باشد. یعنی تنها از طریق مشاوره به بچه‌ها کمک نشود، بلکه در مدرسه کمک کنیم و موارد تخصصی را به مرکز ارجاع بدهیم. به این ترتیب، می‌توان برنامه‌ها را طرح‌ریزی و اجرا کرد. در این قسمت خودم از شروع برنامه راهنمایی در آموزش و پرورش دست‌اندرکار بودم، بعد از انقلاب هم مسئولیت برنامه راهنمایی را در دوره راهنمایی تحصیلی، یعنی مدیریت کل اداره آموزش راهنمایی تحصیلی را که آن موقع از متوسطه و ابتدایی جدا بود، به عهده داشتم و حتی هنگامی که در تعطیل کردن این برنامه هم اقدام شد، من حسود مسئول بوده و بعد از انقلاب هم بار در تربیت مشاور در دانشگاه‌ها مسئولیت داشتم. از این رو می‌توانم در این طرح و برنامه‌ریزی از تمام تجربیات و اطلاعاتی که دارم استفاده کنم. افزون بر این که تمام این اطلاعات را در کتابی تحت عنوان «راهنمایی تحصیلی و سبستنه‌های مختلف آن» جمع‌آوری کرده‌ام که این کتاب الان یک کتاب درسی است و بخش عمده‌اش به راهنمایی تحصیلی در ایران اختصاص دارد.

کتاب دیگری هست تحت عنوان «مسئله راهنمایی و مشاوره شغلی» که این هم علاوه بر این که اصول کلی راهنمایی شغلی را در آنجا مطرح کرده‌ام، برنامه‌های راهنمایی شغلی که در ایران اجرا شده هم در این کتاب به آن اشاره شده است. یعنی می‌تواند یک منبعی باشد بر آنچه در زمینه راهنمایی در ایران گذشته است.

البته کتاب دیگری هم هست که این کتاب درسی است: «اصول و روشهای راهنمایی و مشاوره» که این کتاب علمی است و در زمینه اجرای راهنمایی در ایران مطلبی ندارد، اما آن

بگیریم برنامه‌ها را طوری پیش‌بینی کنیم که مشکلات گذشته را نداشته باشیم. یعنی اگر نمی‌توانیم در سطح کل جامعه دانش‌آموزی اجرا کنیم یا خدمات را نسیم‌بندی کنیم به هر حال به گونه‌ای باشد که امکانات لازم فراهم شود، مشاور تربیت بشود و بعد این کار را شروع کنیم یا دست‌کم در نظام متوسطه کسانی که بتوانند در انتخاب واحد دانش‌آموزان را راهنمایی کنند وجود داشته باشند و این کار را از متوسطه شروع کنیم و سپس به راهنمایی تعبیه دهیم. به هر حال به گونه‌ای باید عمل کرد تا با امکانات موجود، کار خوبی اجرا بشود و امکانات و نیروی متخصص مربوط فراهم گردد. در غیر این صورت عملی نخواهد بود؛ مثلاً یک پخشنامه نویسیم و یک دستورالعمل بدهیم که در کل کشور اجرا بشود فکر می‌کنم با امکاناتی که در حال حاضر داریم عملی نباشد. باید با احتیاط شروع کنیم، امکانات فراهم کنیم و نیروی انسانی تربیت کنیم. خوشبختانه چون زمینه از گذشته فراهم هست و دانشگاه‌ها هم به تربیت مشاور و نیروی انسانی آن، اقدام کرده‌اند، فکر می‌کنم این آمادگی وجود دارد که وزارت آموزش و پرورش بتواند از نیروی فارغ‌التحصیل برای

که باید قطعاً در همه مدارس به صورت‌های خاص یا به صورت یک فرد وجود داشته باشد، اما به هر حال یک منبعی برای جمع‌آوری اطلاعات دانش‌آموز در مدرسه باید وجود داشته باشد که به شکل پرونده تحصیلی مطرح شود. فکر می‌کنم که معمولاً تست یک ابزار است، اما در کنارش مشاهدات معلم و شناخت دانش‌آموز از طریق مشاهده، پرسشنامه، که این پرسشنامه‌ها را می‌توان از طریق معلم پر نمود. یا از طریق والدین یا گاهی اوقات شرح حال گرفتن از بچه است که اینها فنوتی است که ما می‌توانیم دانش‌آموز را بشناسیم و این شناخت را به پرونده تحصیلی منتقل کنیم و در کمک به دانش‌آموز از این اطلاعاتی که در پرونده تحصیلی است استفاده کنیم. نمرات درسی دانش‌آموز هم بسیار اهمیت دارد. اینها می‌تواند برای راهنمایی دانش‌آموز از نظر انتخاب رشته تحصیلی، انتخاب واحد درسی یا کمک در مسائل شخصی و خانوادگی او، مینا باشد. اینها راههای عملی در شناخت دانش‌آموز است، اما این که در آینده در ایران مشاوره باید باشد یا خیر، باید گفت که این یک ضرورت است. منتها باید نتایج برنامه‌های گذشته را هم جلوی چشم بگیریم، موقعیت روز را هم در نظر

کتاب «راهنمای تحصیلی» در مورد ایران، بخصوص در زمینه برنامه‌ریزی‌ها می‌تواند اطلاعاتی به دست دهد، زیرا کلیه این اطلاعاتی که من در زمان مسؤلیت خودم در وزارت آموزش و پرورش داشتم، در تربیت مشاور و در همه این دوره‌ها در این کتاب مطرح شده است.

سؤال: در حال حاضر که در مدارس مشاوران وجود ندارند آیا معلمان می‌توانند از این کتاب بهره بگیرند.

جواب: مطالب این کتاب به گونه‌ای نیست که تخصصی باشد و مثلاً مخصوص مشاور باشد. معلمان و برنامه‌ریزان کشور در این زمینه می‌توانند از آن استفاده کنند. این کتاب یکی از کتابهای درسی دوره مشاوره هم هست؛ یعنی دانشجویان مشاوره و مشاوران راهنمایی هم می‌توانند از آن استفاده کنند. بدین ترتیب هم معلمان و هم تمامی کسانی که دست‌اندر کار تعلیم و تربیت هستند می‌توانند از این کتاب استفاده کنند چنان که گفته شد بیشتر توجه این کتاب به راهنمایی در ایران است. یعنی آنچه از اول شروع «راهنمایی» در ایران انجام شده است، اینها مطالبی است که در این کتاب هست.

مختصری هم در مورد دانشگاه آزاد رودهن خدمتان عرض کنم. از ۳ سال قبل در این جا رشته مشاوره تأسیس شده. در حال حاضر ۶۰۰ - ۷۰۰ دانشجوی مشاوره داریم. کارشناسی ارشد هم از سال قبل تأسیس شده است. این مرکز مشاوره که ملاحظه می‌کنید، با هزینه تقریباً بالایی تجهیز شده است. و در حال حاضر هم متخصصان ما در حدود ۱۵ استاد تمام وقت در رشته مشاوره هستند. یعنی در واقع کلیه متخصصان مشاوره که در ایران هستند در این جا فعالیت دارند. مدیر مرکز آقای دکتر فاضلی هستند که فکر می‌کنم از اولین کسانی بودند که به ایران آمدند و در این

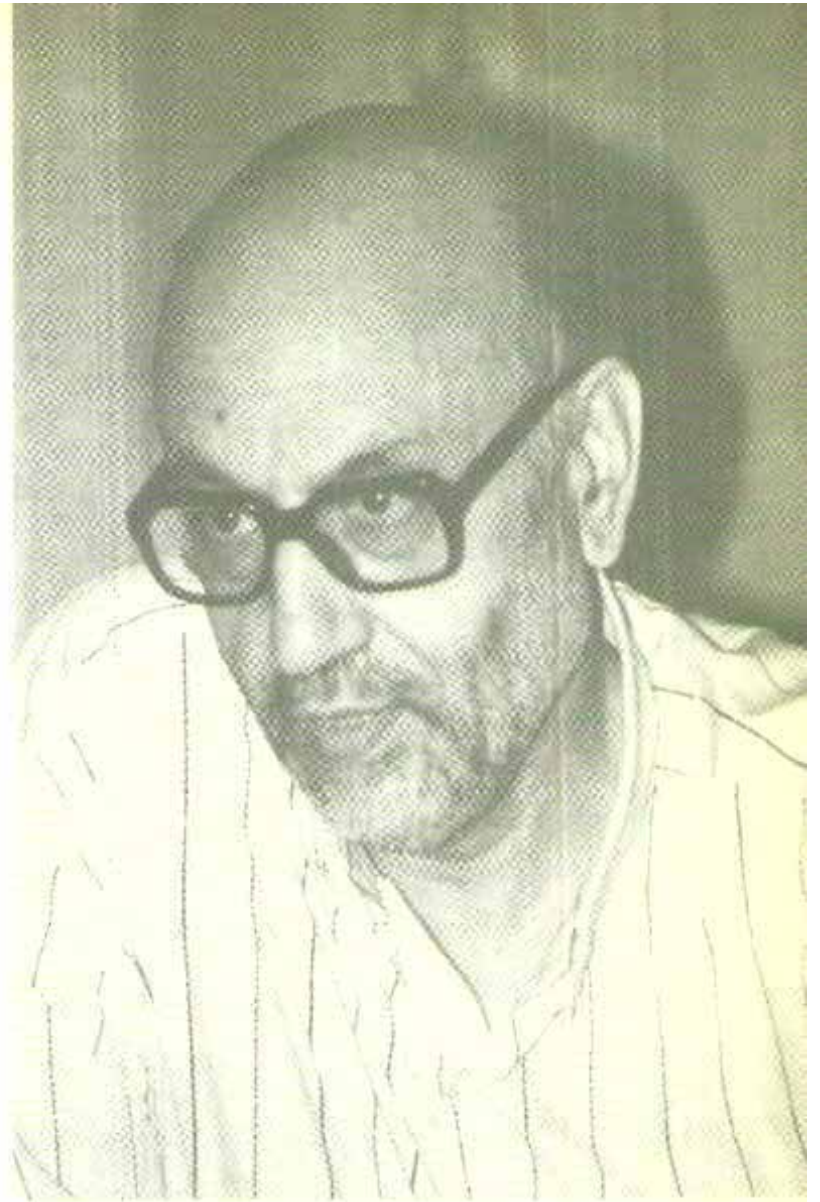
رشته تخصص داشتند. البته استادان دیگر هم کمک می‌کنند. هدف ما از تأسیس دوره کارشناسی ارشد هم بیشتر تربیت هیئت علمی برای دانشگاهها بوده است، اما اینها می‌توانند در مراکز تخصصی که عرض کردم لازم است در وزارت آموزش و پرورش تشکیل شود، فعالیت کنند و می‌توانند مدیریت چنین مراکزی را به عهده بگیرند یعنی مراجعانی که از مدارس می‌آیند این افراد متخصص به آنان کمک کنند. و در حال حاضر حدود ۲۰ دانشجوی کارشناسی ارشد داریم و هر ساله هم حدود ۱۰ یا ۱۲ نفر حداکثر تا ۱۵ نفر پذیرش می‌شوند که می‌تواند یک مجموعه‌ای از متخصصین مشاوره از این دوره کارشناسی ارشد وارد جامعه بشوند که ممکن است در آموزش و پرورش یا سایر سازمانها جذب شوند، اما ما همیشه توصیه می‌کنیم که به طرف آموزش و پرورش بروند چون معتقد هستیم که خدمات مشاوره‌ای بیشترین اثر را می‌تواند در مدرسه و در مراکز مشاوره آموزش و پرورش داشته باشد. انشالله... که همه ما باهم دانشگاه و وزارت آموزش و پرورش و سایر سازمانها بتوانیم دست به دست هم بدهیم و هماهنگ برنامه‌هایی را که وزارت آموزش و

پرورش در زمینه خدمات راهنمایی در نظر دارد به گونه‌ای هماهنگ طرح‌ریزی و اجرا کنیم که اشتباهات قبل تکرار نشود و آن هدفهایی که مورد نظر است بتوانیم بدان دست یابیم.

سؤال: در مورد رابطه دانشگاهها با وزارت آموزش و پرورش اشاره فرمودید. آیساراه عملی وجود دارد که این ارتباط نزدیکتر شود و کسانی که خصوصاً در رشته‌های تعلیم و تربیت تحصیل می‌کنند آموزش و پرورش را بهتر بشناسند. تحصیل دانشگاهی در ایران به گونه‌ای است که تحصیل کردگان خوانده‌هایشان را به کار نمی‌گیرند یا این که آن چیزهایی که خوانده شده کمتر مطابق با فرهنگ ما است. یعنی آن ارتباط لازم به نظر من وجود ندارد. تصور می‌کنم اگر مدارس نمونه‌ای به وجود بیاید که اینها در آن جا به کار گرفته شوند، شاید قسمتی از نواقص را رفع کنند. نظر جنابعالی در مورد این ارتباط چیست؟

جواب: ارتباط دانشگاه، بخصوص دانشکده‌های تعلیم و تربیت با وزارت آموزش و پرورش یک اصل مسلم است و این که باید دانشجو دروس ثوری را در مدرسه پیاده کند تا در آینده بتواند موفق باشد، امری الزامی است من الان این ارتباط را نمی‌دانم در دانشکده‌های دیگر به چه

بالینی هستند، تمام وقت در آن مرکز با تعدادی از دانشجویان کارورر ما مشغول به کارند و، بنا به اظهارات رئیس آموزش و پرورش این منطقه، آنان آنقدر خوب عمل کرده‌اند که ایشان با یک ولع خاص مرتب تلفن می‌زنند که می‌باید امسال این برنامه را شما تعطیل کنید. زیرا این مرکز در آن جا بسیار مؤثر واقع شده است. ما می‌توانیم از این قبیل خدمات به آموزش و پرورش انجام دهیم. همچنین پیشنهاد این است که لیسانس‌های روان‌شناسی یا لیسانس‌های علوم تربیتی در آموزش و پرورش بیایند در این چادوره گرایش مشاوره را بگذرانند تا بتوانند کار مشاوره را در مدرسه انجام بدهند. یا فرض بفرمایید در این مرکز در خصوص مشکلات دانش‌آموزان یا اولیاء به هر حال برای مشاوره آمادگی داریم و به نظر من این ارتباط که الان از سطوح پایین به صورت ارتباطات رسمی یا غیررسمی وجود دارد، اما اگر برنامه‌ریزی‌هایی از سطح بالا باشد مکمل این برنامه‌های فعلی خواهد بود و می‌تواند در برنامه‌ریزی‌ها و موفقیت‌های بعدی بسیار مؤثر باشد یعنی اصولاً دانشجویی که در این جا درس می‌خواند بعداً به جای دیگر مراجعه نکند، بلکه مستقیماً به وزارت آموزش و پرورش برود و نسبت به این کار علاقه‌مند شود. زیرا الان وضعیت به گونه‌ای است که فارغ‌التحصیلان رشته‌های مشاوره و روان‌شناسی هم می‌توانند در مؤسسات دیگر جذب شوند. مثلاً فرض کنید که به‌رستی یکی از این مؤسسات است. فارغ‌التحصیلان به صورت خصوصی هم می‌توانند کار کنند و مراکز تحقیقاتی و درمانی داشته باشند. بنابراین، هدف ما این است که تا حد امکان، به غیر از آموزش و پرورش در جاهای دیگر جذب نشوند، بلکه بروند به مدارس و خدمات راهنمایی را در مدارس پیاده کنند. از این رو، اگر این ارتباط از اول وجود داشته باشد این

بیشترین رشته‌اش رشته‌های تعلیم و تربیت است آمادگی داریم تا تمام امکانات خودمان را در اختیار وزارت آموزش و پرورش قرار دهیم و از آموزش و پرورش هم این درخواست را داریم که این امکان را به ما بدهند که ما بتوانیم دانشجویان را به مدارس بفرستیم و برنامه‌ها هم به گونه‌ای باشد که اینها در مدارس، کمکی را انجام دهند، نه این که مزاحم مدارس باشند. الان ما با یکی از مناطق آموزش و پرورش منطقه ۱۸ - که یکی از جنوبی‌ترین منطقه‌های آموزش و پرورش است - و چون رئیس آموزش و پرورش با ما ارتباط به اصطلاح خیلی دوستانه‌ای داشته و دارد، در آن منطقه، مرکزی را تأسیس کردیم. یعنی سال گذشته یکی از اساتدان ما، که متخصص روان‌شناسی

صورت هست، ولی ما نه به صورت رسمی، اما عملاً با آموزش و پرورش بسیار ارتباط داریم یعنی دانشجویان ما در مدارس کارورری می‌کنند و مدارس هم آنان را می‌پذیرند. مدارس که ما با آنها ارتباط داشتیم و اصلاً بسیاری از دانشجویان ما معلم هستند؛ یعنی ضمن این که در این چادرس می‌خوانند معلم هم هستند و ما از طریق همین دانشجویان و روابطی که با مدارس داشتند تعداد زیادی از دانشجویان خودمان را برای کارورری به مدارس فرستادیم. منتها این ارتباط اگر به صورت رسمی و از مقامات بالای وزارتخانه باشد مسلماً موفق‌تر است. با این همه فکر می‌کنم در این زمینه ارتباط خیلی کم است. گفتنی است که ما به عنوان دانشگاهی که

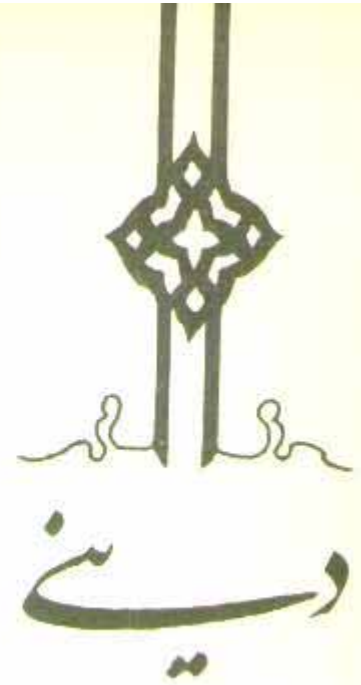
انگیزه نیز وجود خواهد داشت که اینها بیشتر برای استخدام به وزارت آموزش و پرورش مراجعه کنند. مدارس غیرانتفاعی هم جای دیگری است که اینها می‌توانند جذب بشوند و هم اکنون نیز بسیاری از این افراد در مدارس غیرانتفاعی مشغول به کار شده‌اند. خود دانشگاه آزاد که در حال حاضر مدارس غیر انتفاعی تأسیس کرده است. یکی از مراکزی است که فارغ‌التحصیلان را جذب می‌کند و مادر کلیه مدارس غیر انتفاعی وابسته به دانشگاه آزاد داریم برنامه مشاوره را پیاده می‌کنیم و این واحد رو دهن یکی از واحدهای است که از این نظر غنی‌تر از سایر واحدهای دانشگاه آزاد است. که هم رشته مشاوره دارد و هم رشته‌های تعلیم و تربیت که دانشجویان در چند رشته و در دو سطح فوق لیسانس و لیسانس مشغول تحصیل هستند. همچنین دو رشته فوق لیسانس در علوم تربیتی، مدیریت آموزشی و برنامه‌ریزی آموزشی داریم. در جامعه‌شناسی هم دو رشته فوق لیسانس داریم. در روان‌شناسی دو رشته داریم: روان‌شناسی عمومی و روان‌شناسی بالینی. مشاوره هم باز در سطح فوق لیسانس داریم. این است که از این نظر این واحد می‌تواند با وزارت آموزش و پرورش یک رابطه تنگاتنگ داشته باشد یعنی فارغ‌التحصیلان بعداً می‌توانند خدماتی را در مدارس ارائه دهند. به هر حال این توصیه‌ای است که فکر می‌کنم شما به عنوان یک کارشناس یا یک مسؤول انتشاراتی وزارت آموزش و پرورش، می‌توانید این پیشنهادها را به مقاماتی که با آنها در ارتباط هستید، منتقل بفرمایید تا این ارتباط برقرار بشود زیرا در بهبود برنامه‌ها بسیار مؤثر خواهد بود. من عرض دیگری ندارم فقط چون خودم روی برنامه راهنمایی و مشاوره تأکید دارم از شما نیز درخواستم این است که در این مجله رشد راهنمایی یک مقدار زیادی روی این برنامه و

می‌داند. در هر حال همه ما باید کمک کنیم، تا باری از دوش وزارت آموزش و پرورش که بار سنگینی هم است برداریم. والسلام علیکم و رحمت الله و برکاته.

رشد راهنمایی: از این که وقتتان را در اختیار ما قرار دادید صمیمانه سپاسگزاریم.

ضرورت آن، برنامه‌ریزی آن و نیروهایی که مورد نیاز هستند، موضوعاتی را مطرح فرمایید. ما هم در این مرکز بیشتر روی تربیت مشاور کار می‌کنیم که در آینده این برنامه موفق باشد و همه ما در این زمینه، علاوه بر این که یک برنامه تخصصی است، از نظر اسلامی هم که امر «خوبی مشاوره» بسیار مورد تأکید قرار گرفته است و من باید عرض کنم در یکی از کتابهایی که روی آن زیاد کار کرده‌ام، مشاوره و راهنمایی در تعلیم و تربیت اسلامی که چاپ اول آن توسط انتشارات امیرکبیر انجام شده است. و الان چاپ دوم آن زیر چاپ است و از انتشارات امیرکبیر است که در آنجا مطرح شده که چرا اسلام بر امر مشاوره تأکید دارد و چرا باید به این برنامه که هم جنبه اسلامی دارد و هم جنبه تخصصی هم اخلاقی و هم کمک به انسانهایی است که هیچ جا کمک نمی‌شوند بساید اهمیت داد. به هر حال در برنامه‌های آینده باید طوری ضرورت مشاوره و راهنمایی را معرفی کنیم و روی آن کار کنیم تا موفقیتی به دست آید ان‌شاءالله و وزارت آموزش و پرورش هم این امر را جزء وظایف خود بداند؛ مثلاً همان گونه که آموزش همگانی یا آموزش تخصصی را جزء وظایف خود

ملاکهای طرح پرسشهای امتحانی درس دینی

از گروه دینی دفتر برنامه‌ریزی و تالیف کتب درسی

مقاله زیر ملاکهایی را برای طراحی پرسشهای امتحانی مطرح می‌کند و سپس به تجزیه و تحلیل پرسشهای امتحانات نهایی خردادماه ۷۲ می‌پردازد از گروه دینی دفتر برنامه‌ریزی و تالیف برای ارسال این مقاله متشکرم

در نظام آموزشی موجود، نحوه ارزشیابی و نوع پرسشهای امتحان در چگونگی مطالعه و فراگیری دروس از سوی دانش‌آموزان تأثیر تعیین‌کننده‌ای دارد. اگر مبنای طرح سؤال بر مطالب حفظی باشد، دانش‌آموزان عملاً شیوه حفظ مطالب را به جای فهمیدن و درک کردن برمی‌گیرند و اگر پرسشها چنان طرح گردند که پاسخ دادن به آنها نیازمند فهم و درک مطالب باشد، در این صورت دانش‌آموزان ناگزیر به سمت فهمیدن مطالب سوق پیدا می‌کنند. از طرف دیگر، ارزشیابی درس دینی نباید به گونه‌ای باشد که به جهت سختگیرانه‌ی غیر ضروری و گاهی سلیقه‌ای دانش‌آموزان را سبب شود. برای بهره‌رسانی از این قبیل ابزار زیانبار، دپلاً معیارهایی را که توجه به آنها در طرح پرسشهای امتحانی ضروری است یادآوری می‌نماییم.

در نظام آموزشی موجود، نحوه ارزشیابی و نوع پرسشهای امتحانی در چگونگی مطالعه و فراگیری دروس از سوی دانش‌آموزان تأثیر تعیین‌کننده‌ای دارد.

سوالات باید دور از ابهام باشد، به ترتیبی که از نظر معلمان و دانش‌آموزان مختلف دارای معنای یکسان باشد

۱- به وسیله امتحان باید میزان تحقق

هدفهای آموزشی را ارزیابی کرد؛ یعنی میزان دانسته‌ها و رفتار ویژه‌ای که نتیجه آن است باید سنجیده شود؛ همچنین امتحان باید یادگیریهای مهم را شامل شود و نیز با هدفهای آموزشی مرتبط باشد.

۲- سوالات حاشیه‌ای و به دور از مقاصد حقیقی کتاب طرح نگردد.

۳- در تعیین نمره، تناسب آن با حجم دروس منظور شود؛ بدین معنی که از هر قسمت کتاب که حجم بیشتری دارد باید سؤال داده شود؛ همچنین از تمامی مباحث سؤال طرح شود.

۴- سوالات دور از ابهام باشد؛ به ترتیبی که از نظر معلمان و دانش‌آموزان مختلف دارای معنای یکسان باشد.

۵- پرسشها از نظر موضوع و مطلب به طور کامل محدود باشد و از نظر ظاهری نیز تا حد امکان کوتاه طرح گردد.

۶- برای رعایت نوعی نظم منطقی باید با سؤالاتی که برآیند یادگیری یا محتوای مشابهی سنجیده می‌شوند به دنبال هم نوشته شود.

۷- تعداد کل پرسشها باید با توجه به عواملی مانند نوع پرسشها (کوتاه جواب یا انشایی)، سن و پایه تحصیلی دانش‌آموزان، هدف انجام امتحان سرانجام مقدار وقتی که برای امتحان در نظر گرفته شده است، تعیین گردد. معمولاً اگر تعداد پرسشها زیاد باشد، ارزشیابی دقیقتر انجام می‌شود.

۸- سوالات باید در حد دانش‌آموزان متوسط طرح شود؛ یعنی در مجموع نه مشکل باشد و نه آسان و از سختگیریهایی غیر ضروری و گاهی سلیقه‌ای که سبب دلسردی دانش‌آموزان می‌شود، پرهیز گردد، البته این بدان معنی نیست که تمامی سوالات متوسط باشند، بلکه باید از انواع سؤالات آسان، متوسط و دشوار استفاده نمود؛ به گونه‌ای که در مجموع امتحان در حد متوسط باشد.

۹- سوالات بیشتری طرح نمود و سپس از

تعداد کل پرسشها باید با توجه به عواملی مانند نوع پرسشها (کوتاه جواب یا انشایی) سن و پایه تحصیلی دانش‌آموزان، هدف انجام امتحان و سرانجام مقدار وقتی که برای امتحان در نظر گرفته شده تعیین گردد.

سوالات باید در حد دانش‌آموزان متوسط طرح شود

می‌باشد؛ بنابراین در تهیه سوالات امتحانی نباید به پرسشهای آخر دروس مقید بود، بلکه به شرط تمرکز بر مطالب اساسی و محوری دروس باید از متن نیز سؤال طرح نمود. با این توجه که سعی شود سؤالات مانند عبارات کتاب و به صورت کلیشه‌ای نباشد، بلکه به صورت تازه و بدیع طرح شود.

۱۶- از انواع سؤالات چند استخایی، صحیح - غلط و کامل کردنی با رعایت ضوابط آنها می‌توان استفاده نمود که برای آشنایی بیشتر با این ضوابط و سایر نکات مربوط به شیوه‌های ارزشیابی توصیه می‌شود که کتاب «شیوه‌های ارزشیابی از آموخته‌های دانش‌آموزان بویژه کتاب مراکز تربیت معلم، کد ۱۰۰۳ مطالعه گردد.» طرح دقیق و صحیح این گونه سؤالات سبب می‌شود که امتحان را تا حدودی از حالت یکنواختی و خسته کننده بودن خارج سازد.

۱۷- در تهیه کلید و تصحیح اوراق به این نکته توجه شود که اگر دانش‌آموزی مطلب را فهمیده و به گونه‌ای غیر از آنچه در کتاب آمده است، به سؤال پاسخ صحیح داده از او پذیرفته شود. به عبارت دیگر، در تصحیح اوراق از هر گونه برخورد کلیشه‌ای جداً پرهیز شود.

در این جا، برای آشنایی بیشتر با نحوه طرح پرسشهای امتحانی، خواهشمندیم بدقت سوالات امتحان نهایی دبستان سوم راهنمایی استان تهران را مطالعه نموده، با توجه به ملاکهای مطرح شده این سؤالات را ارزیابی کنید.

میان آنها بهترین پرسشها انتخاب شود.

۱۰- در هر سؤال باید یک مطلب مورد آزمون قرار گیرد؛ از این رو باید از طرح سوالات چند قسمتی خودداری گردد.

۱۱- سوالات از ساده به مشکل تنظیم شود.

۱۲- دقت شود که مقدار زمان تعیین شده

برای امتحان با سوالات متناسب باشد. برای تعیین زمان متناسب، نخست معلم سوالات را طرح نموده، پس از یک فاصله زمانی خود معلم به صورت کتبی به آنها پاسخ می‌دهد، سپس مدت زمان پاسخ به سؤالات را محاسبه نموده، دست کم دو برابر این مدت و حداکثر سه برابر آن را برای امتحان در نظر می‌گیرد.

۱۳- سؤالاتی که جنبه تجزیه و تحلیل و استدلال دارند نیز باید مدنظر قرار گیرد، البته این نکته به ترتیب در سال «سوم» و سپس «دوم» و «اول» از درجه اهمیت بیشتری برخوردار است.

۱۴- در مواردی از دانش‌آموز خواسته شود که یادکر مثال، سؤال را پاسخ گوید تا توانایی او در به کار بستن دانسته‌ها به صورتی ساده مورد سنجش قرار گیرد؛ بویژه در مورد مطالبی که در درس یا مثال توضیح داده شده است. مانند این سؤال: «یک مجموعه منظم را مثال بزنید و ویژگیهایی را که سبب شده آن را منظم بخوانید، بیان کنید.»

۱۵- از آن جا که پرسشهای آخر دروس بیشتر جنبه کار شفاهی در کلاس را داشته و با اهداف سوالات کتبی در امتحان متفاوت

- ترجمه آیه: ... وَالْكَافِرِينَ الْغَيْظُ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ را بنویسید.
- در آیه: «إِنَّ الَّذِينَ يَضِلُّونَ عَنِ سَبِيلِ اللَّهِ لَهُمْ عَذَابٌ تَنْدِبُهُ بِمَا نَسُوا يَوْمَ الْحِسَابِ» کسانی که از راه خدا گمراه شوند عذاب سختی خواهند دید. چرا؟
- ۲ - چرا خداوند به علی نیاز ندارد؟
- ۳ - برترین و بالاترین نعمت بهشتی چیست؟
- ۴ - اگر نمازگزار نداند که بدن یا لباسش نجس است و بعد از نماز بفهمد که نجس بوده است نمازش چه حالتی دارد؟
- ۵ - اگر «خاک» ریگ، سنگ و کلوخ در دسترس نباشد با کدامیک از موارد زیر می توان تیمم کرد؟
الف: گِل   ب: پارچه   ج: غُبار پاک   د: گِج
- ۶ - مبدأ تاریخ اسلامی چیست و چرا این مبدأ را برای تاریخ اسلام برگزیده اند؟
- ۷ - از میان آنچه کدام امامان توانستند به حکومت جامعه اسلامی برسند؟
- ۸ - پیامبر اسلام «ص» دربارهٔ حساسی از اعمال خویش چه فرموده است؟
- ۹ - دو مورد از مشکلات هجرت را بنویسید، مسلمانان چگونه بر این مشکلات فائق می آمدند؟
- ۱۰ - چه اعتقاداتی موجب وحدت و اتحاد بین شیعه و سنی می گردد؟ «ذکر ۴ مورد کافیست».
- ۱۱ - ضرورت وجود امام پس از پیامبر را بنویسید.
- ۱۲ - در جملات زیر علت و معلول را مشخص کنید.
- افتادن سیب توسط نیروی جاذبه زمین
- محبتی، که شما به دوست خود می کنید
- ۱۳ - در غسل تربیعی چهار عمل واجب است، از جملات داخل برانتز استفاده کرده و به ترتیب بنویسید. (نشستن طرف راست بدن - نیت - نشستن سر - نشستن طرف چپ بدن - نشستن سر و گردن - نشستن بدن)
- ۱۴ - خلاصهٔ برهان نظم را بنویسید.
- ۱۵ - مأموریتی که خدا برعهدهٔ پیامبران نهاده چیست؟
- ۱۶ - مفاد نخستین پیمان در عقبه را بنویسید.
- ۱۷ - فقط به سؤال «الف» یا «ب» پاسخ دهید.
- الف: پیامبر چه ذکری را به حضرت فاطمه زهرا (س) و علی بن ابیطالب (ع) یاد داد؟
- ب: حجاب و عفت زنان چه آثاری به دنبال دارد؟
- ۱۸ - نوع جنگهای زیر را مشخص کنید.
- الف: جنگ مسلمانان صدر اسلام با حکومت خودکامهٔ ایران و روم.
- ب: جنگ احزاب.
- ج: جنگ حضرت علی (ع) با خوارج نهروان.
- د: جنگ احد.

حال پس از مطالعه و ارزیابی که انجام داده‌اید، ما نیز باختصار نکاتی را در این خصوص مطرح می‌نماییم: نکات مثبت:

۱- نحوه طرح سؤال از آیه دوم خوب و مناسب است، زیرا در حالی که از معنای آیه پرسش می‌نماید، دانش آموز را با محتوای آن دزگیر ساخته، مفهوم آیه را نیز مورد سؤال قرار می‌دهد.

۲- استفاده صحیح از انواع سؤالها، مانند سؤالهای ۵، ۱۳ و ۱۸.

۳- استفاده از سؤالهایی که سبب می‌شود دانش آموز دانستیهای خود را در موقعیتهای جدید به کار ببندد؛ مانند سؤال ۱۲ و ۱۸ و نیز طرح سؤالات مناسبی از متن کتاب مانند سؤال ۱۰ و قسمت «ب» سؤال ۱۷ که با محدود نکردن کلید به چند پاسخ مشخص می‌توان تا حدودی قوه خلاقیت و ارزیابی دانش آموز را مورد سنجش قرار داد.

۴- در مجموع تعداد سؤالات و بارم بندی آنها متناسب با حجم هر بخش کتاب می‌باشد و تنها در خصوص بخش احکام باید سعی شود حدود ۲۰٪ نمره به آن اختصاص یابد.

نکات منفی: ۱- نظم منطقی سؤالات رعایت نشده است، مانند سؤالهای ۴ و ۵ که در ابتدای ورقه و در میان پرسشهای مربوط به خداشناسی آمده است و در مقابل سؤال ۱۴ که باید در میان سؤالات آغازین قرار می‌گرفت، در پایان مطرح گردیده است.

۲- در سؤالهای ۶ و ۹ به جای آن که تنها یک مطلب مورد آزمون قرار گیرد، از سؤالهای چند قسمتی استفاده شده است.

۳- قسمت «الف» سؤال ۱۷ یک سؤال حاشیه‌ای است و طرح آن در امتحان ضرورتی ندارد، علاوه بر این که در سؤالهای انتخابی باید سؤالات طرح شده از نظر نوع سؤال و نوع توانایی و مهارتی که در سطوح مختلف هدفهای آموزشی مورد سنجش قرار می‌دهند،

مشابه یکدیگر باشند؛ مانند به خاطر سپردن، تجزیه و تحلیل مفاهیم، بکار بستن دانستیها و غیره، در حالی که دو سؤال طرح شده در سطح معادل و مشابهی نیستند.

۴- اگر از محدودیتهای خاص سؤالهای امتحان نهایی چشم پوشی نکنیم، در این مجموعه از سؤالهایی که قوه استدلال و تجزیه و تحلیل دانش آموز را ارزیابی نماید کمتر استفاده شده است و در بسیاری از سؤالات عیناً مطالب را به همان ترتیبی که در پرسشهای آخر دروس یا در متن کتاب آمده، مورد پرسش قرار می‌دهد. دبیران محترم باید در برخی از سؤالاتی که خود طرح می‌کنند، مطالب کتاب را از زوایای جدیدی مورد ارزیابی قرار دهند تا

توانایی دانش آموزان در فهم مطالب و تجزیه و تحلیل آنها بهتر سنجیده شود؛ برای مثال به جای سؤال ۱۴ می‌توان پرسید: چگونه می‌توان اثبات کرد که مجموعه‌ای دارای ناظم است؟ (با ذکر یک مثال) که در پاسخ این سؤال، دانش آموز باید نخست، ضمن توجه به ویژگیهای مجموعه منظم، نظم آن مجموعه را اثبات نماید و پس از آن نتیجه بگیرد که هر نظمی در اثر وجود ناظمی است، پس این مجموعه دارای ناظم است.

اداره کل آموزش و پرورش استان ...

شماره ۳۰۰/۲۴۱
تاریخ ۷۳/۷/۱۸

به منظور رفع کمبود دبیر متخصص دینی و قرآن دوره راهنمایی و متوسطه که از اهمیت خاصی برخوردار است، اقدامات زیر انجام شود:

- ۱- حداکثر استفاده از اضافه ساعات تدریس دبیران متخصص موجود بعمل آید.
  - ۲- در مناطقی که تعداد مربیان پرورشی دوره راهنمایی بیش از دانش آموزان است، از وجود آنان برای تدریس دینی و قرآن حداکثر استفاده بعمل آید.
  - ۳- دبیران متخصص دینی و قرآن به کارهای غیر از تدریس دروس یاد شده گمارده نشوند.
  - ۴- پس از انجام اقدامات بالا، صرفاً برای مناطق نیازمند و به تعدادی که مورد قبول دفتر هماهنگی طرحها و برنامه‌ریزی توسعه باشد، اجازه استفاده از افسراد حق التدریس بصورت نیمه وقت به آن اداره کل داده می‌شود. برای این منظور لازمست:
- الف- نیاز آن استان به دبیر متخصص دروس فوق به معاونت برنامه‌ریزی گزارش نامجوز لازم صادر شود.
- ب- افراد مورد نظر علاوه برداشتن شرایط گزینش آموزش و پرورش، لازمست به لحاظ علمی و تواناییهای تدریس از سوی کمیته نظارت بر حسن اجرای درس دینی مورد تأیید قرار گیرند.

محمدعلی نجفی
وزیر آموزش و پرورش

رونوشت:

- ۱- سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی
- ۲- دفتر وزارتی

عربی

زبان عربی را چگونه آموزش دهیم؟

قسمت اول

عیسی متقی زاده

مقاله زیر در مورد چگونگی آموزش زبان عربی است. در این مقاله از اهمیت زبان عربی، ویژگیهای آن (اشتیاق پذیر بودن، بی‌تیزی در واژگان و ثابت بودن ساختار زبان) و چگونگی آموزش آن که در روش سنتی ترجمه و دستوروی روش مستقیم می‌باشد سخن به میان آمده است. از آقای عیسی متقی زاده کارشناس محترم گروه عربی دفتر برنامه ریزی و تألیف برای تهیه آن سپاسگزاریم

امروز زبان عربی یکی از چند زبان زنده دنیا است که میلیونها انسان بدان سخن می‌گویند. و در کنفرانسهای جهانی از جمله چهار زبان (انگلیسی، فرانسه، آلمانی، عربی) است که در هر سمینار و کنفرانس بین‌المللی همه سخنرانیها و گفتگوها بدان زبانها ترجمه می‌شود.

زبان عربی، زبان فرهنگ و تمدن اسلامی است و به قوم و مملکت خاصی منحصر نمی‌شود و اقوام و ملت‌های مختلف را در طول تاریخ آرومانا در بر می‌گیرد. از هند تا مغرب همه ملت‌های مسلمانانی که زبان عربی، زبان مادری‌شان نبود، برای آموختن زبان عربی همت گماشتند، چه این که از ارسال دین می‌دانستند، همچنین توفیق مؤکدی که سررگان دین در سوخته به آموختن زبان عربی می‌گردید. از عوامل عمده در فراگیری این زبان بود

«اعلموا العربیة فانها کلام الله الذی یکتبه خلقه»

زبان عربی را بیاموزید، از سران زبانی است که خدا بدان ناطق گشت سخن می‌شود. امام صادق (ع)

مردم مسلمان ایران نیز در کنار دیگر منتهای حتی در بیستایس آنها قدمهای مؤثری در آموختن زبان عربی برداشتند تا حدی که بیشتر کتابهای صرف و نحو عربی از تألیفات دانشمندان مسلمان ایرانی است. مثلاً «سیبویه» دانشمند بزرگ علم نحو، سر عمده خود «الکتاب» را با طرحی عالمانه و منظم در علم نحو تألیف کرد که به عنوان مرجع درسی به شمار آمد و هنوز هم راه و نظریات و در میان نحو‌سازان حجت است. و نیز ابن سینا و امده محمد غزالی و... بیشتر آنان خود در به زبان عربی نگاشته‌اند.

امروز زبان عربی یکی از چند زبان زنده دنیا است که میلیونها انسان بدان سخن می‌گویند و در کنفرانسهای جهانی، از جمله چهار زبانی (انگلیسی، فرانسه، آلمانی، عربی) است که در هر سمینار و کنفرانس بین‌المللی همه سخنرانیها و گفتگوها بدان زبانها ترجمه می‌شود.

انگور به رنگ انقلاب سکو محمد اسلامی و به نص صریح قانون اساسی درس زبان عربی به عنوان یکی از دروس اصلی و مهم دوره راهنمایی و دبیرستان محسوب می‌شود. این اصل در شمار اصول فرهنگی قانون اساسی

شیوه کار ما باید با ذوق و فرهنگ و نیاز دانش‌آموز سازگار باشد تا جذابیت لازم را فراهم آورد و بپیمودن این راه نسبتاً طولانی در نظرش سهل و آسان جلوه کند.

یکی از ویژگیهای زبان عربی اشتقاق بذیر بودن آن است. زبان عربی در بعد واژگان یکی از بی‌نیازترین زبانهاست به طوری که برای بیان مفاهیم و اندیشه‌هایی که به ذهن انسان خطور می‌کند، واژگانی خاص وجود دارد.

یکی از ویژگیهایی که خاص زبان عربی است ثابت بودن ساختار آن است.

باید همه کوششهایی که صرف آموختن زبان می‌شود، در جهت پرورش و رشد ارکان چهارگانه آن یعنی «شنیدن»، «گفتن»، «خواندن» و «نوشتن» باشد

ویژگیهای زبان عربی

جای گرفته است و قانونگذاران کشور برای احبای مجدد نور قرآن در دل‌های فرزندان این سرزمین، تعلیم زبان قرآن را لازم دیده‌اند. اینک ما معلمان و دبیران عربی که مسئولیت اجرای این نظرات صحیح را بر عهده داریم، باید دربارهٔ چگونگی تدریس عربی در گذشته و حال بیندیشیم و با مشخص کردن هدف آموزش زبان عربی، راههایی را که در کوتاهترین مدت و با آسانترین شیوه، حصول مقصود را میسر سازد، بیابیم. شیوه کار ما باید با ذوق و فرهنگ و نیاز دانش‌آموز سازگار باشد تا جذابیت لازم را فراهم آورد و بپیمودن این راه نسبتاً طولانی در نظرش سهل و آسان جلوه کند.

بدیهی است که دست یافتن بر چنین راه و روشها در زمانی کوتاه امکان ندارد و نیازمند تجربیات ارزنده‌ای است که باید هر ساله، در ضمن تدریس بدان دست یافت. مادر این مقاله قصد داریم بپیرامون آموزش زبان در دوره راهنمایی سخن بگویم. نخست به ویژگیهای زبان عربی می‌پردازیم:

۳ - ثابت بودن ساختار زبان:

یکی از ویژگیهایی که خاص زبان عربی است، ثابت بودن ساختار آن است. زبان آدمی همچون آب جاری است. طبیعت زبان این است که بر اثر مرور زمان دستخوش تغییر می‌شود؛ اما برای زبان عربی یک وضعیت خاص پیش آمد که آن را از زبانهای دیگر جدا کرد و مسیرش را از حرکت طبیعی خود خارج ساخت و مسیری خاص برای آن قرار داد. آن وضعیت و حالت خاص، همان نزول قرآن کریم بدین زبان بود پس از نزول کتاب آسمانی اهل این زبان آن را در اوج فصاحت و بلاغت یافتند و پذیرفتند که فصیحتر و بلیغتر از این ممکن نیست و قبول کردند که این کلام فوق‌توانایی بشر است؛ لذا آن را نمونه‌اعلی در زبان تلقی کردند و از آن پس هر عرب زبان سخنان خود را با این نمونه اعلا می‌سنجید.

بنابراین تنها زبانی که در طی قرون متعادی، زبان زنده خواهد بود، همین زبان قرآن یعنی زبان عربی است.

زبان عربی را چگونه بیاموزیم؟

زبان مجموعه‌ای از نشانه‌ها و علائم صوتی است که بر معانی و مفاهیم موجود دلالت می‌کند و وسیله‌ای است که برای ارتباط میان افراد یک اجتماع به کار می‌رود؛ بنابراین مفهوم زبان آموزی شامل همه مهارت‌هایی است که موجبات تفهیم و تفاهم را فراهم می‌کند. باید همه کوششهایی که صرف آموختن زبان می‌شود در جهت پرورش و رشد ارکان چهارگانه آن؛ یعنی «شنیدن»، «گفتن»، «خواندن»، و «نوشتن» باشد.

روشهای فعلی آموزش زبان به دو گروه بزرگ: روشهای سنتی و روشهای جدید تقسیم می‌شود:

روشهای سنتی نیز خود به دو روش تقسیم می‌شود:

- ۱ - روش سنتی ترجمه و دستور
- ۲ - روش مستقیم.

۱ - اشتقاق بذیر بودن:

یکی از ویژگیهای زبان عربی، اشتقاق بذیر بودن آن است. منشأ ساختن کلمات در زبان عربی «ریشه» کلمه است که به کمک آن می‌توان صیغه‌های مختلف فعل را در زمانهای مختلف و اشکال متعدد اسم را (ما تاند اسم فاعل، اسم مفعول، صفت مشبیه، اسم مبالغه، مصدر میمی، اسم مکان و زمان، افعال التفضیل و...) ساخت. برخلاف زبان فارسی که یک زبان ترکیبی است و با استفاده از ترکیب (پسشوند و یسا پسوند) از یک ریشه کلمات متعدد ساخته می‌شود.

۲ - بی‌نیازی در واژگان:

زبان عربی در بُعد واژگان، یکی از بی‌نیازترین زبانهاست؛ به طوری که برای بیان همه مفاهیم و اندیشه‌هایی که به ذهن انسان خطور می‌کند، واژگانی خاص وجود دارد.

بنابر این زبان آموزی علمی است متحول و به وسیله دانشمندان، استادان، زبان شناسان و معلمان موفق دنیا، اصول و قوانین آن کردن یادگیری آن کسب و تجربه می شود. در هر حال که این قوانین مفید تشخیص داده شود باید برای آموزش و یادگیری زبان سه کار گرفته شود.

نکته بسیار مهم و قابل توجه آن است که زبان یک مجموعه تفکیک ناپذیر است و باید به موازات همه مهارت های مختلف زبانی را آموزش داد.

در قسمت دوم این مقاله که در شماره بعدی خواهد آمد، به چگونگی تدریس زبان عربی به عنوان یک مجموعه اجزای مختلف - اختاری - قواعد و... خواهیم پرداخت.

زیر نویسها

- ۱ - سفینه بخارا، جلد دوم، ص ۸۷۲.
- ۲ - اصل بارزده و قانون اساسی «راحد» که زبان قرآن و علوم و معارف اسلامی عربی است و ادبیات فارسی کاملاً با آن میخورد. این زبان باید پس از دوره ابتدایی تا پایان دوره متوسطه در همه کلاسها و در همه رشته ها تدریس شود.
- ۳ - لغت و زبان فارسی و آموزش زبان های بیگانه، گروه زبان شناسی گارسته و آنته به استاد بروهنهای اسلامی، ص ۱۹۹.

اما روش های جدید نیز خود به سه قسم تقسیم می شوند:

۱ - روش سمعی و شفاهی (شنیداری - گفتاری)

۲ - روش سمعی - بصری (شنیداری - دیداری)

۳ - روش آموزش برنامه ریزی شده در روش های جدید زبان آموزی، روش

سمعی - بصری کار برد بسیاری دارد. این روش اصولاً یک روش گفت و شنودی است. اساس یادگیری زبان ابتدا به صورت شفاهی یعنی از طریق شنیدن، دیدن و در صحنه بودن است. در این روش هر یک از واحدهای درسی یا یک گفتگوی سیوسه ۱۰ تا ۱۲ جمله ای کوتاه جریان پیدا می کند.

«در شروع آموزش زبان، یادگیری و تسلط کامل بر زبان محاوره، بدون گمگ زبان مسادری، هدف عمده روش سمعی و بصری است. شفویت حرف زدن در کلیه مراحل یادگیری زبان ادامه پیدا می کند. اصولاً تدریس زبان محاوره آغاز آموزش زبان است. در بی اجرای دقیق یک سلسله تمرین ساختاری، عاداتهای زبانی تازه در ذهن شاگردان جا باز می کند و شاگردان که کم به خلاقیت های زبان شفاهی دست می یابند در مرحله دوم نیز آموزش فرانت و سوسن مکمل یادگیری زبان شفاهی است.»^۱

روش سنتی ترجمه و دستور اولین و قدیمی ترین روش تدریس و آموزش زبان است که هنوز هم کاربرد فراوانی دارد. اکنون زبان عربی در کشور ما به همین شیوه تدریس می شود.

از ویژگی های این روش آن است که معلمان برای یاد دادن زبان اغلب از زبان مادری کمک می گیرند و از راه ترجمه به معانی و مفاهیم زبان دوم می رسند.

اما روش مستقیم آموزش زبان تابع سه اصل است:

- ۱ - آموزش زبان دوم بدون دخالت زبان مادری نخواهد می گیرد و معلم زبان از ترجمه کردن جملات به زبان مادری اجتناب می کند.
- ۲ - یادگیری بر اساس تولید شاگردان از معلم و تکرار جملات استوار است.
- ۳ - شاگردان فقط از طریق مشاهده انبیا معنی کلمات و اصطلاحات و مفاهیم زبان دوم را در می یابند.

نام درس: عربی

۱ - لغات و مصطلحات زیر را از عربی به فارسی و از فارسی به عربی ترجمه کنید.
 (فقط پاسخها را با ذکر شماره سوال و قسمتهای آن در برگ امتحانی بنویسید.)

۱ - أَلْسِيح ۲ - أَلْفَسْكَر ۳ - أَلْفَتَاح ۴ - أَلْفُغْمُور ۵ - أَلرَّيش
 ۶ - أَلْكُرْزَة ۷ - دَانَه ۸ - يَاهِم ۹ - أَلْحَدَيْقَةُ أَلْعَامَةُ ۱۰ - أَلْعَارِف

۲ - جملات عربی زیر را به فارسی روان ترجمه نمایید.

الف) أَلْفَلَامِيذُ أَلْمَشْرُودُونَ سَوَفَ يَرْجِعُونَ إِلَى مَدَارِسِهِمْ.
 ب) وَتَحْرُ نَأْ كُلُّ قَمَرَةٍ نَعِيك.
 ج) نَظَرْتُ أَلْأُمَّ إِلَى أَلْبَيْتِهَا يَابَسْتَامِي.

- ۳ - جمله زیر را به عربی ترجمه کنید (با رعایت حرکت گذاری لازم)
سعیده کوچک است. او کوچکترین خواهران است.
- ۴ - کلمه‌های مناسب را برای جاهای خالی انتخاب کنید.
(فَسْحَاءٌ - جَدَبٌ - الْمِرْآةُ - فِي الْبَنَاءِ)
الف) سَلْمَانٌ ..... الطَّائِرَةُ الْوَرَقِيَّةُ بِشِدْوٍ فَانْقَطَعَ الْحَيْطُ.
ب) (.....) قَرَأَ الْعِدْبَاعُ أَخْبَارَ الْحَرْبِ.
- ۵ - از فعلهای مضارع زیر افعال خواسته شده را بنویسید.
الف) امر فعل تَطْفَنَ (ب) نهی فعل تَضْحَكِينَ
ج) نفی فعل تَسْأَلُونَ (د) امر فعل تَخْصِلَانِ
- ۶ - جمله: «جَابِرٌ تَعَرَّى بِالْمِ فِي أَسْنَانِهِ، فَذَهَبَ إِلَى الطَّيِّبِ» را به متکلم وحده تبدیل نمایید.
- ۷ - با توجه به کلمه داده شده جمله زیر را بازنویسی کنید
هَذَا الْفَلَاحُ الْقَوِيُّ قَدْ حَرَثَ مَرْزَعَتَهُ
..... قَدْ حَرَثَا .....
- ۸ - نوع و صیغه فعل داده شده چیست؟
سَمِعْتُمْ
- ۹ - مصادر افعال مزید زیر را بنویسید. (با حرکت گذاری)
الف) يُصِلِحُونَ (ب) قَاتَلِ
- ۱۰ - فعلهای زیر را به وزنهای خواسته شده ببرید. (با حرکت گذاری)
الف) جَاهَدَ رَا بِه وَزْنَ إِفْعَلْ
ب) انْقَطَعَ رَا بِه وَزْنَ فَعَلْ
- ۱۱ - با توجه به حرکت عین الفعل، مضارع فعلهای داده شده را بنویسید.
(حرکت گذاری برای تمام حروف لازم است.)
الف) قُرِبَ (ب) ضَرَبَ
- ۱۲ - از حروف اصلی داده شده صیغه خواسته شده را بنویسید. (با حرکت گذاری)
الف) فعل ماضی مفرد مؤنث مخاطب از «س، ج، د»
ب) فعل ماضی مثنی مذکر یا مؤنث مخاطب از «ظ، ه، ر»
- ۱۳ - با حروف اصلی داده شده کلمات مشتق زیر را بنویسید.
الف) «ق، و، ل» به اسم فاعل
ب) «ا، ک، ل» به اسم مفعول
ج) «ک، ب، ر» به اسم تفضیل مذکر
د) و از فعل «يَكْتُبُ» اسم زمان یا مکان
- ۱۴ - فعلهای زیر را با «لهم» یا «لنا» مجزوم نمایید. (با حرکت گذاری)
الف) مَاتَعَرْتُ (ب) قَدَّرَجَعَ (ج) حَمَلْتُ (د) يَخَافَانِ
- ۱۵ - در جمله «حَرَسَ الثُّورَةُ تَهَيُّوْا لِحِرَاسَةِ الْوَطَنِ الْإِسْلَامِيِّ»
اگر فعل به اول جمله منتقل شود کدامیک از فعلهای زیر به کار می‌رود؟
الف) تَهَيُّوْا (ب) تَهَيُّوْا (ج) تَهَيُّوْا (د) تَهَيَّضَتْ

تعلیمات اجتماعی

اهداف جزئی و مفاهیم تعلیمات اجتماعی سال سوم راهنمایی

گروه تعلیمات اجتماعی دفتر برنامه‌ریزی و تألیف

در شماره گذشته مختصری درباره اهداف کلی کتاب جدید تعلیمات اجتماعی پایه سوم دوره راهنمایی تحصیلی، غلظت انتخاب این اهداف و ارتباط آنها با نیاز یادگیرنده و جامعه گفته شد. در مقاله زیر اهداف و مفاهیم اساسی هر یک از فصول آورده شده است. از گروه تعلیمات اجتماعی دفتر برنامه‌ریزی و تألیف برای تنظیم این مقاله تشکر می‌گردد.

فصل اول - حکومت

الف) اهداف

انتظار می‌رود در پایان فصل اول دانش‌آموز بتواند:

- ۱ - اهمیت و ضرورت هماهنگی بین مؤسسات جامعه را بیان کند.
- ۲ - نقش حکومت را در ایجاد هماهنگی بین مؤسسات شرح دهد.
- ۳ - اهمیت و ضرورت وجود نظم، یکپارچگی و امنیت را در جامعه توضیح دهد.
- ۴ - نیاز جامعه را به قانون بیان کند.
- ۵ - اهمیت و ضرورت وجود حکومت را

- اگر مؤسسات جامعه و مردم به وضوح خود به طور هماهنگ عمل نکنند، زندگی اجتماعی با مشکلات بسیاری مواجه خواهد شد.

- جامعه به مؤسسه‌ای نیاز دارد که بین مؤسسات مختلف نظم و هماهنگی ایجاد کند.

- همان‌گونه که در این سال همه عقاید معتز فرمان می‌گیرند در جامعه بر حکومت بین مؤسسات مختلف هماهنگی و همسویی به وجود می‌آورد.

- نیاز جامعه به حکومت یک نیاز اساسی است و هیچ جامعه‌ای نمی‌تواند بدون حکومت به حیات خود ادامه دهد.

- حکومت به وسیله قانون و طبقه‌بندی ساختن مؤسسات را انجام می‌دهد.

- قانون مجموعه قواعدی است که توسط حکومت تعیین می‌شود.

- با این که ممکن است قوانین و مقررات محدودکننده‌ای برای انسانها به وجود آید، اما وجود قساوت در جامعه به مصلحت همه انسانهاست.

- اگر قانون نباشد، هرج و مرج در جامعه به وجود می‌آید و امنیت سلب می‌گردد.

- حکومتها متفاوتند. این تفاوت به سطح فرهنگ و تاریخ هر کشور بستگی دارد.

- در حکومت الهی، فرد با گروهی از مردم به نمایندگی از مردم طبق دستورالعمل و قوانین الهی بر آنان حکومت می‌کند.

- حکومت مردم بر مردم حکومتی است که در آن حکومت بر مردم حق هیچ فرد یا گروه است. طبقه خاصی نیست، بلکه حق عموم مردم است.

- در دموکراسی مستقیم، همه مردم در یک مکان مشترک دور هم جمع می‌شوند و درباره مسائل عمومی نظر می‌دهند. اما در دموکراسی غیرمستقیم، مردم از طریق انتخابات و بنا کنه بر رأی اکثریت، نمایندگان خود را برای اداره امور حکومت انتخاب می‌کنند.

- حکومت یک شخص بر مردم را سواخ دیگر حکومت است. در این نوع حکومت همه قدرتها به دست یک نفر است و این فرد در

تشخیص دهد.

۶ - انواع کلی حکومتها را نام ببرد و تفاوت اساسی آنها را توضیح دهد.

برای رسیدن به این اهداف، محتوای فصل اول بر پایه مفاهیم اساسی زیر سازمان یافته است.

ب) مفاهیم اساسی

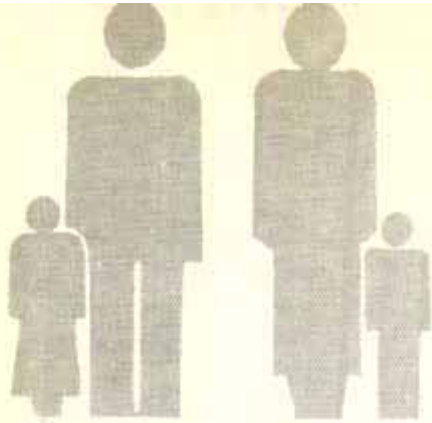
- در زندگی روزمره سخن عظمی از نیازهای مردم به وسیله مؤسسات و سازمانها تأمین می‌شود.

- مؤسسات جامعه مانند اعضای بدن است. در عین حالی که مستقل از یکدیگر عمل می‌کنند، با هم ارتباط متقابل دارند.

- اگر یکی از مؤسسات وظیفه خود را بخوبی انجام ندهد در فعالیتهای مؤسسات دیگر جامعه اختلال به وجود می‌آید.

- برای برقراری نظم و هماهنگی در جامعه هم باید مؤسسات مختلف به صورت هماهنگ عمل کنند و هم این که مردم مقررات و قوانین را رعایت کنند.

– تصمیمات کمیسیونها در جلسات علنی مجلس شورای اسلامی به بحث گذاشته می‌شود و در صورت تصویب به صورت «قانون» درمی‌آیند.

– وظیفه اصلی مجلس شورای اسلامی قانونگذاری است. این نهاد قانونگذاری با حضور $\frac{2}{3}$ نمایندگان رسمیت می‌یابد و می‌تواند در مورد طرحها و لوایح به بحث بپردازد و در صورت تصویب اکثریت نمایندگان و موافقت شورای نگهبان به صورت قانون درآورد.

– رای اعتماد به وزیران، سؤال از رئیس جمهور و وزیران، نظارت بر روابط خارجی کشور، تحقیق و بررسی و رسیدگی به شکایات مردم از وظایف دیگر مجلس شورای اسلامی است. – رئیس جمهور ریاست قوه مجریه را برعهده دارد و هر چهار سال یکبار به وسیله مردم انتخاب می‌شود.

– اجرای قانون اساسی از وظایف دیگر رئیس جمهور است.

فصل سوم – حکومت و مردم

الف) هدفها

- دانش آموز در پایان این فصل باید بتواند:
- ۱ – نقش مردم در انتخابات مجلس شورای اسلامی را شرح دهد.
  - ۲ – نقش مردم در انتخاب رئیس جمهور و هیأت دولت را توضیح دهد.
  - ۳ – تأثیر اندیشه‌های متفاوت در پیشرفت جامعه را بیان کند.
  - ۴ – ضرورت و اهمیت وحدت را در جامعه اسلامی تشخیص دهد.
  - ۵ – ویژگیهای اخلاقی خوب انتخاباتی را

– قانون اساسی کشور ما بر اساس احکام قرآن نوشته شده است و باید همه قوانینی که در مجلس شورای اسلامی به تصویب می‌رسد با اصول قانون اساسی هماهنگی داشته باشد.

– قوه مقننه وظیفه قانونگذاری را برعهده دارد. در واقع رهبر حکومت اسلامی از طریق مجلس شورای اسلامی با همه مردم مشورت می‌کند.

– شورای نگهبان، شورایی است متشکل از شش نفر فقیه و شش نفر حقوقدان که علاوه بر نظارت بر مصوبات مجلس شورای اسلامی به انتخابات و صلاحیت کاندیداهای مجلس و ریاست جمهوری نیز نظارت می‌نمایند.

– قوه مجریه مسؤولیت اجرای قوانین را برعهده دارد و معمولاً از دولت و سازمانهایی که زیر نظر دولت به اجرای قوانین می‌پردازند تشکیل می‌شود.

– قوه قضاییه مسؤولیت اجرای عدالت در جامعه، ایجاد امنیت، حل اختلافات و رسیدگی به تخلفاتی را که توسط مردم یا بین افراد و یا بین سازمانها بوجود می‌آید برعهده دارد.

– جامعه اسلامی توسط رهبری الهی که فقهی عادل و مطلع از امور زمان و سیاستمداری درستکار است، اداره می‌شود. رهبر به کار هر سه قوه نظارت دارد و بین آنها هماهنگی ایجاد می‌کند.

– رهبر نظام جمهوری اسلامی ایران توسط مجلس خبرگان تعیین می‌شود.

– مجلس شورای اسلامی کار مشورت و رضع قوانین را برعهده دارد.

– نمایندگان مجلس شورای اسلامی در هر منطقه از میان کاندیداهایی که برای ورود به مجلس شورای اسلامی اعلام آمادگی کرده‌اند و صلاحیت آنها مورد تأیید شورای نگهبان قرار گرفته باشد با اکثریت رأی مردم آن منطقه انتخاب می‌شوند.

– نمایندگان برای این که بتوانند به نحو بهتری مشورت و قانونگذاری کنند به گروههای مختلف که به آن «کمیسیون» گفته می‌شود تقسیم می‌شوند.

امور مختلف و مهم جامعه برای همه مردم تصمیم‌گیری می‌کند.

– گاهی یک گروه از مردم اداره جامعه را در دست می‌گیرند. در این صورت همه تصمیمات توسط این گروه گرفته می‌شود. به این نوع حکومت، «حکومت گروه بر مردم» گفته می‌شود.

فصل دوم – حکومت ما

الف) اهداف

انتظار می‌رود در پایان فصل دوم دانش آموز بتواند:

- ۱ – مشخصات اصلی حکومت جمهوری اسلامی ایران را شرح دهد.
- ۲ – وظایف دولت را بیان نماید.
- ۳ – نقش مجلس شورای اسلامی را در اداره امور جامعه توضیح دهد.
- ۴ – وظایف قوه قضاییه را در برقراری عدالت اجتماعی بیان کند.
- ۵ – نقش رهبر جمهوری اسلامی ایران را در اداره جامعه اسلامی توضیح دهد.
- ۶ – تفاوت اساسی رهبری را در جامعه اسلامی با انواع دیگر رهبری تشخیص دهد. بر مبنای اهداف ذکر شده، محتوای فصل دوم را مفاهیم اساسی زیر تشکیل می‌دهند.

ب) مفاهیم اساسی

- انسانها در انتخاب راه زندگی خود آزاد هستند. اما راهی که آنان را به سعادت می‌رساند راهی است که خدا تعیین کرده است. – راه زندگی مردم را نوع حکومتی که بر آنها حاکم است تعیین می‌نماید. – حکومتی را که ما انتخاب کرده‌ایم حکومت الهی است، زیرا خداوند تنها مرجعی است که به برنامه سعادت واقعی انسان آگاه است. – حکومت ما را مردم انتخاب کرده‌اند. – حکومت ما الهی است، زیرا بر اساس قوانین و دستورات الهی شکل گرفته و توسط یک رهبر الهی اداره می‌شود.

شرح دهد.

برای تحقق اهداف مذکور، مفاهیم اساسی زیر در فصل سوم مورد بحث قرار گرفته است.

ب) مفاهیم اساسی

– مجلس به عنوان عصاره ملت نقش بسیار مهمی در تصمیم‌گیری‌ها و قانونگذاری دارد.

– مشارکت مستقیم مردم در انتخابات مجلس حاکی از نقش مردم در قوه مقننه است.

– مردم همچنین از طریق حضور در مجلس، گزارش رادیو و تلویزیون و مطبوعات از مجلس و ملاقات نمایندگان خود با تصمیمات و بحث‌های آنان نظارت دارند.

– مردم از طریق انتخاب رئیس‌جمهور، دادن رای اعتماد یا عدم اعتماد به هیأت وزیران از طریق مجلس و مشارکت در فعالیتهای دولت بر کارهای دولت نظارت دارند.

– مردم از طریق حضور در دادگاهها، اعتراض به حکم قاضی و ارتباط مستقیم با قوه قضاییه بر این قوه نظارت دارند.

– رمز پیروزی هر جامعه وحدت است.

– برای رسیدن به این وحدت راه حل این نیست که مردم یکسان بیندیشند.

– ما انسانها دارای افکار و احساسات متفاوتی هستیم و زمانی خواهیم توانست در کنار هم با آسایش و آرامش زندگی کنیم که تفاوت‌های یکدیگر را بپذیریم و با یکدیگر برادرانه رفتار کنیم.

– زمانی در یک جامعه اسلامی یکپارچگی و وحدت حاصل خواهد شد که علی‌رغم ابراز آزادانه نظریات و سلیقه‌های گوناگون همگی از تصمیمات ولی فقیه پیروی کنند.

– هنگامی انتخابات خوب و سالمی برگزار می‌شود و مردم آزادانه نمایندگان مورد علاقه خود را انتخاب می‌کنند که اکثر مردم با یکدیگر مدارا کنند؛ نظریات مخالف خود را تحمل کنند؛ نسبت به همه احساس دشمنی نداشته باشند و با یکدیگر با اخلاق و رفتار اسلامی روبه‌رو شوند.

به بهانه نقد پرسشهای

امتحانات نهایی خرداد ماه ۱۳۷۲

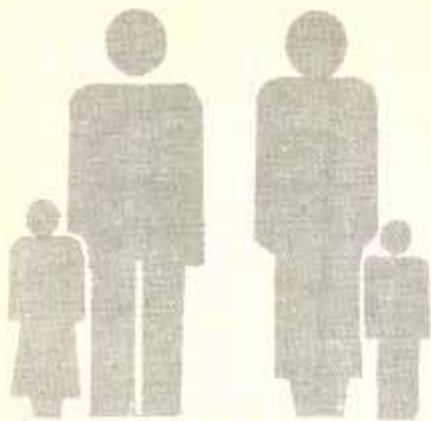
مقاله زیر تعریفی از ارزشیابی و یادگیری ارائه می‌دهد و سپس برخی ملاحظات لازم‌الاجرا در انجام یک ارزشیابی علمی را ارائه می‌دهد. از آقای ناصر تویننده این مقاله متشکریم.

معلم با انجام ارزشیابی می‌تواند به نقاط قوت و ضعف جریان آموزش پی ببرد و با شناخت از چگونگی یادگیریهای دانش‌آموزان اصلاحات لازم را در تدریس به وجود آورد.

آموزشی درس است. در واقع از طریق ارزشیابی میزان تحقق یا عدم تحقق هدفها سنجیده می‌شود. بنابراین تنوع و چگونگی ارزشیابی از طریق تنوع هدفها و انتظارات آموزشی تعیین می‌گردد. فصل زانجام ارزشیابی باید به این سؤال که «مسطور از ارزشیابی چیست؟» پاسخ روشن و منطقی داده

«ارزشیابی از آموخته‌های دانش‌آموزان» یکی از مراحل فرآیند تدریس است. معلم با انجام ارزشیابی می‌تواند به نقاط قوت و ضعف جریان آموزش پی ببرد و با شناخت از چگونگی یادگیریهای دانش‌آموزان، اصلاحات لازم را در تدریس به وجود آورد. ملاحظه برای انجام ارزشیابی درست، هدفهای

تعلیمات اجتماعی

«بنویسید»، «چه شرایطی دارد»، «چگونه است» و غیره آمده است و این نشان از آن دارد که این سوالات در طبقه‌بندی یادگیری در اولین و ابتدایی‌ترین سطح جای می‌گیرند؛ یعنی سطحی که تنها به یادآوری و بازشناسی مطالب اصرار دارد. به عبارت دیگر، می‌توانیم بگوییم که ۸۰٪ این سوالات ناظر بر سطح اول است و سطوح دیگر یادگیری را به فراموشی سپرده است. شاید یکی از علتهای این مطلب محتوای کتاب سابق باشد که بیشتر بر یادآوری و حافظه تکیه داشت و این خود می‌تواند یکی از دلایل تغییر محتوای این کتاب باشد. در توضیح این مطلب باید بگوییم که بطور کلی در فرایند تعلیم و تربیت می‌توان دو گرایش عمده را از یکدیگر تمیز داد. یکی آموزش و به تبع آن روشهای تدریس و شیوه‌های ارزشیابی از طریق عادت دادن یا به تعبیر علمی، از طریق شرطی شدن است که در آن یادگیرنده فعال نمی‌باشد و فهم و تعقل نقش اصلی را ایفا نمی‌کند. اصل در این روش، مجاورت، تکرار، تمرین و متابعت بی‌چون و چرای فراگیرنده است در این حالت جریان ارزشیابی و امتحان نیز همان محفوظات خواهد بود. دانش‌آموز با تکرار و تمرین، مطالب مختلف را به ذهن می‌سپارد و آنچه به هنگام امتحان در حافظه او مانده است به روی کاغذ می‌آورد.

۲- روابط متقابل مؤسسات یعنی چه؟ (فهم)

۳- دو مؤسسه انتخاب کنید و رابطه متقابل آنها را توضیح دهید؟ (کاربرد)

۴- اگر مؤسسه‌ای وظایف خود را بخوبی انجام ندهد، چه مشکلاتی پیش می‌آید؟ تجزیه و تحلیل)

اینک با توجه به مطالب فوق، به سوالات امتحان نهایی دانش‌آموزان کلاسهای سوم راهنمایی در درس تعلیمات اجتماعی خرداد ماه ۱۳۷۲ نظری دقیق‌تر می‌اندازیم. هرچند کتاب چاپ ۷۲-۷۱ برای آخرین سال به چاپ رسید و امسال از کتاب جدید التالیف تعلیمات اجتماعی استفاده خواهد شد، اما بررسی این سوالات از کتاب مذکور می‌تواند الگویی برای سائهای آتی باشد. چنانچه ملاحظه می‌کنید از ۲۰ سؤال دقیقاً ۱۶ سؤال با کلماتی نظیر «کدامند»، «فقط نام ببرید».

شود. اگر هدف صرفاً این باشد که دانش‌آموزان مطالب را حفظ کنند و در موقع امتحان تحویل دهند، ارزشیابی نیز فقط میزان و توان دانش‌آموز در حفظ مطالب و ارائه آن خواهد بود، اما اگر هدف این باشد که دانش‌آموز مفهومی را درک کند، سوالات باید فهم دانش‌آموزان را مورد ارزشیابی قرار دهد؛ همچنین اگر منظور ارزشیابی آموخته‌های دانش‌آموز در سطح کاربرد باشد باید فرد بتواند با استفاده از یادگیریهای خود مسایل جدیدی را در موقعیتهای جدیدی حل کند. همین معنا نیز برای سطوح دیگر یادگیری چون: تجزیه و تحلیل و ترکیب و ارزشگذاری و قضاوت وجود دارد؛ برای نمونه به این سوالات توجه کنید:

۱- برای ایجاد نظم و هماهنگی در جامعه، مردم و مؤسسات چه وظایفی بر عهده دارند؟ (دانش)

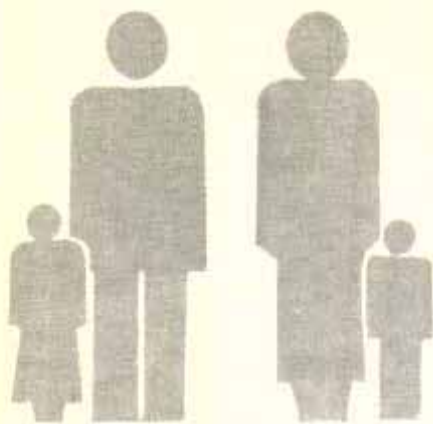
گرایش دیگر در آموزش، تکیه بر فعالیت یادگیرنده است که در آن، جریان آموزش از صورت مکانیکی خارج می‌شود. در این نوع اخیر تفکر نقشی اساسی به عهده دارد. فرد باید از طریق تفکر و تعقل امور مختلف را بررسی و ارزیابی کند و با استفاده از اطلاعات به دست آمده به شناسایی موضوع یا حل اقدام نماید. در این نوع از آموزش فهم جانشین محاورت و تکرار می‌شود و فرد گذشته از درک موضوع مورد آموزش، می‌تواند آموخته‌های خود را در موقعیتهای تازه‌تر نیز به کار گیرد. در گذشته نه چندان دور حتی در کشورهای که در امر آموزش بسیار پیشرفته‌اند شیوه اول در تعلیم و تربیت اقتدار و سلطه داشت. با این که این شیوه نگرش به مسأله آموزش و به تبع آن نقش معلم و شیوه‌های تدریس، نقش دانش‌آموز نقش و شیوه ارزشیابی و غیره مدنی است که کارایی خود را از دست داده است، اما متأسفانه هنوز این شیوه در کشور ما اصلی‌ترین شیوه‌ای است که بدان توجه می‌شود. سؤالات نهایی مذکور و بیشتر ارزشیابیها در پایه‌های مختلف دلیلی بر این مدعا است. با این که در درس تعلیمات اجتماعی، رشد اجتماعی و آماده کردن فرد برای زندگی اجتماعی هدف اساسی است و اگرچه مسائل جامعه را و آنچه فرد با آنها روبرو می‌شود نمی‌توان پیش‌بینی نمود، با این همه، افراد باید به گونه‌ای تربیت شوند که بتوانند در موقعیتهای مختلف زندگی به نقش و وظایف خود عمل کنند. شرط رسیدن به این هدف اساسی این است که افراد در جریان آموزش مشارکت داشته باشند و ضمن تقویت قدرت تفکر، انجام بعضی از مهارت‌های اجتماعی را در عمل تجربه کنند. ولی با اندکی تعمق درباره سؤالات مذکور، درخواهیم یافت که این شیوه ارزشیابی بستامی در خدمت گرایش سنتی در امر آموزش است. حال باید از

همه افراد باید به گونه‌ای تربیت شوند که بتوانند در موقعیتهای مختلف زندگی به نقش و وظایف خود عمل کنند.

یادگیری یک دگرگونی نسبتاً پایدار در رفتار است.

- خود سؤال کنیم که آیا با طرح چند سؤال قائلیم که پاسخ آنها عیناً در متن درسی باشد می‌توانیم به این هدف اساسی در آموزش تعلیمات اجتماعی دست یابیم؟ ما می‌توانیم سؤالات را با عباراتی مانند «دلیل بیاورید»، «مقایسه کنید» و مانند اینها مطرح سازیم. با این نوع سؤالات می‌توان تواناییهای مانند استدلال و درک روابط بین مفاهیم تجزیه و تحلیل کلی فعالیتهای عالیتر ذهن را اندازه گرفت.
- از آن جا که مشارکت یادگیرنده یکی از اصول اساسی برنامه‌ریزی و تألیف کتابهای جدید تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی است، اعتقاد ما بر این است که اصولاً بدون فعالیت دانش‌آموزان در جریان یادگیری، هدفهای این درس تأمین نمی‌شود و در نتیجه تغییراتی در رفتارهای اجتماعی افراد به وجود نمی‌آید به عبارت دیگر گرایش دوم در تعلیم و تربیت، هدف اساسی در تألیف این کتابها بوده است. بنابراین برای ارزشیابی از آموخته‌های دانش‌آموزان در ارتباط با کتب جدیدالتألیف تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی موارد زیر توصیه می‌گردد:
- ۱- هدفهای هر درس بخوبی مطالعه شود و سؤالات ارزشیابی بر اساس هدفها تنظیم گردد.
  - ۲- در ارتباط با سؤلهایی که می‌تواند پاسخهای درست متعددی داشته باشند، پاسخهای صحیح دانش‌آموزان مورد احترام قرار گیرد و تکرار می‌شود و فرد گذشته از درک موضوع مورد آموزش، می‌تواند آموخته‌های خود را در موقعیتهای تازه‌تر نیز به کار گیرد. در گذشته نه چندان دور حتی در کشورهای که در امر آموزش بسیار پیشرفته‌اند شیوه اول در تعلیم و تربیت اقتدار و سلطه داشت. با این که این شیوه نگرش به مسأله آموزش و به تبع آن نقش معلم و شیوه‌های تدریس، نقش دانش‌آموز نقش و شیوه ارزشیابی و غیره مدنی است که کارایی خود را از دست داده است، اما متأسفانه هنوز این شیوه در کشور ما اصلی‌ترین شیوه‌ای است که بدان توجه می‌شود. سؤالات نهایی مذکور و بیشتر ارزشیابیها در پایه‌های مختلف دلیلی بر این مدعا است. با این که در درس تعلیمات اجتماعی، رشد اجتماعی و آماده کردن فرد برای زندگی اجتماعی هدف اساسی است و اگرچه مسائل جامعه را و آنچه فرد با آنها روبرو می‌شود نمی‌توان پیش‌بینی نمود، با این همه، افراد باید به گونه‌ای تربیت شوند که بتوانند در موقعیتهای مختلف زندگی به نقش و وظایف خود عمل کنند. شرط رسیدن به این هدف اساسی این است که افراد در جریان آموزش مشارکت داشته باشند و ضمن تقویت قدرت تفکر، انجام بعضی از مهارت‌های اجتماعی را در عمل تجربه کنند. ولی با اندکی تعمق درباره سؤالات مذکور، درخواهیم یافت که این شیوه ارزشیابی بستامی در خدمت گرایش سنتی در امر آموزش است. حال باید از

- ۳- ملاک ارزشیابی تنها سؤالات آخر هر درس نباشد.
- ۴- فعالیتهای عملی پایان هر درس به منظور تقویت بعضی مهارت‌های اجتماعی و کمک به یادگیری مفاهیم اجتماعی تعیین شده است. به انجام آن فعالیتهای اهمیت داده شود.
- ۵- نوع فعالیتهای عملی پایان هر درس جنبه پیشنهادی دارند؛ بنابراین می‌توان با توجه به ویژگیهای فرهنگی و اجتماعی منطقه خود فعالیتهای عملی مناسبتری انتخاب شود.
- ۶- سؤالات داخل متن با توجه به هدفهای هر درس پیش‌بینی شده است. بنابراین توجه به آنها و مشارکت دانش‌آموزان در پاسخ دادن به آنها به تأمین هدفهای آموزشی کمک می‌کند.
- ۷- در مورد سؤالات پایان هر درس چند نکته اساسی وجود دارد: اولاً، به جز موارد محدود پاسخ بر سنها، عیناً و به طور مستقیم در متن کتاب نیست. اصولاً درج سؤالاتی که پاسخ معینی در متن داشته باشند، متعابرها هدفهای اساسی کتابهای تعلیمات اجتماعی است. در این کتاب برخلاف گذشته هدف این است که دانش‌آموزان صرفاً مطلب را حفظ کنند و به طور مکانیکی برای سؤالات، پاسخهای از قبیل آماده‌ای داشته باشند. همانطور که در ابتدای سخن گفته شد این تصور ناشی از این است که «حفظ کردن»، «یادگیری» تلقی می‌گردد، درحالی که یادگیری

از یادگیری است. البته یک دگرگونی نسبتاً پایدار در رفتار است. البته نمی‌خواهیم بگوییم که حفظ کردن مطالب به طور مطلق ناپسند است، بلکه حفظ آنچه فرد فهمیده است امری اجتناب‌ناپذیر است. ثانیاً، این سؤالات، سؤالاتی است که فعالیت مستمر دانش‌آموزان و ارتباط متقابل معلم و دانش‌آموز را به دنبال دارد و تنها در سطح دانش از سطوح یادگیری مطرح نگردیده‌اند، بلکه هر یک از آنها ناظر به سطحی عمل شود.

۸ - فعالیتهای ذهنی شرط لازم برای یادگیری است، ولی شرط کافی نیست. خاصه کتابهای ما که هدف اصلی تقویت رفتارهای اجتماعی جامعه‌پسند است، صرفاً فعالیت ذهنی رساننده به این مقصود نیست. در ارزشیابی فعالیتهای عملی دقیقاً باید به نکاتی که در کتب روشهای تدریس اشاره رفته است عمل شود.

نام درس: تعلیمات اجتماعی

- ۱ - حکومت در هر جامعه وظایفی دارد. یکی از آن وظایف را بنویسید. ۰/۵
- ۲ - پذیرش دین به چه معنی است؟ ۰/۵
- ۳ - در قرآن کریم چه دستوری نسبت به تأمین زندگی نیازمندان به دولت اسلامی داده شده است؟ ۰/۵
- ۴ - نخستین مرحله رسیدگی به هر جرمی کجاست؟ و در رأس آن چه مقامی قرار دارد؟ ۰/۵
- ۵ - انواع حکومتها را فقط نام ببرید. ۱
- ۶ - چهار مورد از وظایف و اختیارات رهبری را نام ببرید. ۱
- ۷ - آزادیهای سیاسی ملت ایران کدامند؟ ۱
- ۸ - دو مورد از وظایف سیاسی دولت را فقط نام ببرید. ۱
- ۹ - برای آنکه ثروتهای جامعه در دست ثروتمندان بزرگ جمع نشود دولت چه وظیفه‌ای دارد؟ ۱
- ۱۰ - چهار مورد از حقوق اجتماعی افراد ملت را فقط نام ببرید. ۱
- ۱۱ - منظور از عبارت «ارتش بیست میلیونی» چیست؟ ۱
- ۱۲ - چرا در هر جامعه کسانی هستند که نمی‌خواهند تسلیم حق و عدالت شوند؟ ۱
- ۱۳ - دادگاهها در جمهوری اسلامی چه شرایطی باید داشته باشند؟ ۱
- ۱۴ - رسیدگی به اتهام رئیس جمهور، معاونان او، و وزراء در جرائم عادی چگونه است؟ ۱
- ۱۵ - چهار مورد از اصول قضائی قانون اساسی را بنویسید. ۱
- ۱۶ - «وحدت رویه قضائی» به چه معنی است؟ و چرا باید در دادگاهها ایجاد شود؟ ۱
- ۱۷ - حکومت جمهوری اسلامی ایران بر چه پایه‌هایی بنا شده است؟ «فقط نام ببرید». ۱/۵
- ۱۸ - چگونه تعیین رهبر را توضیح دهید. ۱/۵
- ۱۹ - مردم ایران در زمینه معنوی و فرهنگی چه حقوقی دارند؟ ۱/۵
- ۲۰ - رئیس قوه قضائیه باید دارای چه شرایطی باشد؟ و چگونه و برای چند سال تعیین می‌شود؟ ۱/۵

برخی دانستیهای لازم برای تدریس

تاریخ دوم راهنمایی (فصلهای هشتم و نهم)

همان گونه که می‌دانید کشور ما پس از فتح اعراب تا مدتها جزئی از سرزمینهای خلافت اسلامی به شمار می‌رفت. مورخان بر انداختن نام خلیفه را از خطبه توسط طاهر و به قدرت رسیدن طاهریان را ابتدای استقلال ایران به حساب می‌آورند. اهر چند در تگاهی دیگر، تشکیل دولت صفوی را اولین دولت ملی پس از اسلام بر شمرده‌اند) منظور زیر شرح برخی موضوعات و دانستیهای اضافی در باب سلسله‌های ایران در قرنهای نخستین اسلامی است.

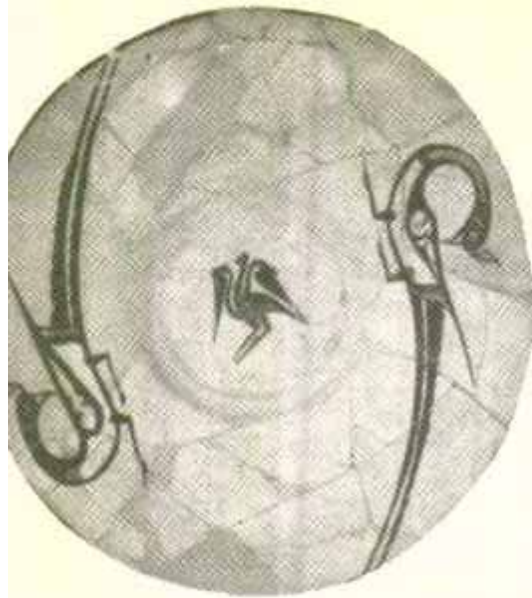
۱- طاهر بن حسین: طاهریان فرزندان شخصی به نام «مُصعب بن رُزَیق» از مردم «پوشنگ» (نزدیک هرات) بودند و خود را از نسل رستم، پهلوان داستانی ایران می‌دانستند. جد ایشان رُزَیق در خدمت یکی از اشراف عرب از قبیله «خزاعه» در آمده بود. به همین جهت طاهریان را «خزاعی» نیز می‌نامند. مأمون بعد از آن که به کوشش طاهر به خلافت رسید، در سال ۲۰۵ هجری طاهر را به پاس خدمات طاهر در یاری رساندن مأمون برای خلافت، اما در باطن برای دور کردن او از بغداد وی را به حکومت خراسان فرستاد. وی مخصوصاً با این تدبیر می‌خواست قاتل برادر را از پیش چشم خود دور کند و طاهر نیز این مأموریت را با رغبت تمام پذیرفت.

طاهر پس از رسیدن به خراسان شهر مرو را به پایتختی خود برگزید و سال بعد، یعنی در

مقاله زیر دانش لازم و مفیدی را در مورد برخی سلسله‌های تاریخی از جمله طاهریان، علویان، صفاریان، سامانیان و... که مرتبط با مباحث تاریخی مطرح ننده در کتاب تاریخ سال دوم راهنمایی است در اختیار خواننده می‌گذارد. از آقای ابوالقاسم ابراهیمی برای تنظیم این مقاله متشکریم.

سال ۲۰۶ هجری نام خلیفه را از خطبه انداخت و خود را از تبعیت مأمون خارج ساخت و مستقل گردید و به این ترتیب، سلسله طاهری که اولین سلسله ایرانی بعد از اسلام است به وجود آمد. مدت حکومت طاهر یک سال و نیم بود. بعد از مرگ طاهر، فرزندش «طلحه» و پس از طلحه، فرزند دیگر طاهر، عبدالله به حکومت رسیدند. از وقایع عمده حکومت فرزندان طاهر، قیام خوارج در سیستان و خراسان بود که به وسیله این دو نفر سرکوب شدند. آخری فردی که از این خاندان به حکومت رسید، «محمد» بود که به دست یعقوب بساط سلطنتش برچیده شد. مأمون و جانشینانش بدین دلیل دست حکومت اولاد طاهر را در خراسان باز گذاشتند که آنها ادعای طاهر مؤسس سلسله طاهریان را نداشتند، بلکه از نظر انشاء قوانین و نظم و روش صحیحی که در امور کشاورزی و عمران و آبادی برقرار کردند. مورد توجه و حمایت خلفای عباسی بودند. بعد از طاهر فرزندان او پایتخت را از مرو به نیشابور مستقل کردند. محدوده متصرفات آنها خراسان و سیستان بود.

۲- بابک خرم‌دین: در اوایل خلافت مأمون در شمال آذربایجان شخصی به نام «بابک» معروف به «خرم‌دین» به ادعای خدایی و زنده کردن آیین مزدکی قیام کرد و عده بسیاری از مردم آن سامان دور او جمع شدند و چون همه آنها لباس سرخ می‌پوشیدند به «سرخ جامگان» یا محمره معروف شدند. بابک مدت بیست سال بر ارمنستان و آذربایجان تسلط داشت و بارها قوای مأمون و معتصم را که به دفع او اقدام کرده بودند شکست داد. مأمون ابتدا عبدالله بن طاهر را به دفع او مأمور کرد، ولی او نتوانست کاری از پیش ببرد. سرانجام در سال ۲۲۱ معتصم برادر مأمون که در این موقع خلافت داشت یکی از شاهزادگان شهر اُشروسنه (واقع در ماوراءالنهر) را مأمور دفع

او کرد و وی توانست به حبله بر او و برادرش دست یافته آنها را به بغداد روانه نماید. معتصم هر دو را به دار آویخت و به این ترتیب بعد از حدود بیست سال شورش بابک از بین رفت.

۳- مازیار: مازیار (ماه ایزدیار) پسر قارن یکی از اسپهبدان طبرستان که به دین زردشتی تعلق خاطری داشت علیه خلیفه و عمال او در مازندران قیام کرد و عده‌ای از اهالی، به سبب ظلم و ستم فراوانی که عمال خلیفه نسبت به آنها روا می‌داشتند دور او جمع شدند. معتصم خلیفه عباسی، عبدالله بن طاهر حاکم خراسان را به دفع او مأمور کرد و او توانست به حبله بر وی دست یابد. جریان امر از این قرار بود که مازیار برادری داشت به نام کوهیار که رقیب برادر بود و چون در این موقع مازیار در یکی از قلاع مستحکم و تسخیر ناپذیر مازندران به دفاع می‌پرداخت، نمایندگان عبدالله با وعده حکومت مازندران به کوهیار توانستند به وسیله او بر مازیار دست یافته وی را دستگیر و روانه بغداد نمایند. سپس خلیفه او را به ضرب تازیانه کشت.

۴- علویان طبرستان: پس از قلع و قمع مازیار و طرفداران او به مناسبت ظلم و ستم عمال خلیفه و مالیاتهای گزافی که از مردم بخصوص کشاورزان می‌گرفتند، اهالی طبرستان خصوصاً مردم «رویان»، با یکی از دُعاة علوی به نام حسن بن زید، از نوادگان امام حسن مجتبی بیعت کردند و به این ترتیب حسن با لقب «داعی کبیر» مؤسس سلسله علویان طبرستان شد (۲۵۰ هجری). جانشینان او به نامهای محمد بن زید، حسن بن علی ملقب به ناصر کبیر و حسن بن قاسم با لقب داعی صغیر در مازندران حکومت کردند. البته حکومت آنها فراز و نشیبهایی داشت. زیرا به وسیله عمال سامانیان و طاهریان و صفاریان گاه گاهی به مناطق تحت تصرف آنها لشکر کشیهایی می‌شد. اما به دلیل مناطق صعب‌العبور

کوهستانی و جنگلی نتوانستند حکومت آنها را سرنگون سازند. علویان طبرستان تا سال ۳۱۶ که سال قتل داعی صغیر بود در آن ناحیه مستقلاً حکومت کردند و این زمان مصادف بود با قدرت گرفتن سلاطین آل بویه. در زمان حکومت علویان بر طبرستان مردم این منطقه و کمی پس از آن مردم گیلان دست از دین زردشتی برداشته به اسلام روی آوردند.

۵- صفاریان: در اثر بی‌کفایتی و ستم عمال طاهریان در سیستان و نیز آشوبگریهای خوارج در این منطقه، جمعی از مردم که نام «مطوَّعه» بر خود نهاده بودند، برای رهایی از ظلم و ستم موجود، دست به قیام زدند. این اصطلاح را بدین سبب به کار می‌بردند که با طوع و رغبت اقدام به قیام علیه عمال خلفا می‌نمودند. آنها دستبرد به کاروانیانی را که مال التجاره به مقصد عراق یا بالعکس حمل می‌کردند مباح می‌شمردند. این عده علاوه بر مطوَّعه، عیاران نیز نامیده می‌شدند که کمک به ضعف و بینواییان را هدف خود قرار داده بودند. یکی از این عیاران یعقوب پسر لیث بود و چون شغل پدر یعقوب رویگری بود و رویگر به عربی «صَفَّار» نامیده می‌شود به همین دلیل او «یعقوب لیث صَفَّار» نام گرفت. یعقوب پس از تصرف سیستان، بر آخرین حکمران طاهری، یعنی محمد بن طاهر دست یافت و آن سلسله را منقرض و خراسان را متصرف شد. پس از آن به کرمان، فارس و خوزستان لشکر کشید و آن

نواحی را ضمیمه قلمرو خود نمود. سپس به قصد تصرف بغداد و برانداختن بساط خلافت به جانب بغداد حرکت کرد. مستعمل خلیفه عباسی به جمع آوری سپاه پرداخت. جنگ در محلی به نام «دیر العفول» (بین بغداد و مندلیج) اتفاق افتاد. خلیفه چون شکست خود را احتمی می دید آب رودخانه دجله را به میان لشکریان یعقوب انداخت. یعقوب بر اثر غرق شدن عدّه‌ای از سپاهانش مجبور به عقب نشینی شد و به خوزستان بازگشت و در نادرک حمزه مجددی بود که به مرض فولنج در شهر جدی شاپور درگذشت.

پس از یعقوب برادرش عمرو به سلطنت رسید و با خلیفه صلح کرد. وی پس از آن با مدعیان سلطنت از حمزه «اربع سن هر شه» و «احمد حجت‌سی» جنگید و آنها را شکست داد. چون خلیفه از او تیر مانند برادرش یعقوب بیم داشت در خفا به یکی از امرای داوران شهر به نام اسماعیل سامانی دستور داد تا به منصور فات عمرو لشکر کشی کند. در جنگی که بین دو طرف در گرفت عمرو شکست خورد و اسیر شد و سپس در زندان خلیفه در بغداد کشته شد. جانشین او نتوانست دوره شکوفایی سلطنت یعقوب را ادامه دهد تا آن که بساط سلطنت آنها در سیستان به دست سلطان محمود غزنوی برچیده شد.

۶- سامانیان: سامان مسوب به قریه‌ای هستند به نام «سامان» (از منحنه‌های سر هند) که در آن محل حکمرانی داشتند. به همین دلیل آنان را سامان خدا، یعنی گدخد و صاحب قریه سامان می نامیدند. به روایتی نیز نام آنها از نام خدیشان «سامان» گرفته شده است. هنگامی که نوبت حکومت به شخصی به نام اسدین سامان رسید، او با چهار فرزند خود سوح، احمد، لیاث و بجی لرد مأمون به مرو رفت و مأمون هر یک از آنها را به حکومت شهرهای مختلف ماوراءالنهر و خراسان منصوب کرد. از

فرزندان احمد، نصر و اسماعیل از دیگران معروفترند. اسماعیل پس از فوت برادر خود نصر که میر بحر بود به حکومت رسید. همان گونه که قبلاً گفته شد، میر اسماعیل در جنگ، عمرو وینت را شکست داد و خود به حکومت خراسان و ماوراءالنهر رسید. و پادشاهی عادل و پرهیزگار و دیندار بود و سعی می کرد که جنگهای او حربه شر (جهاد) داشته باشد. به همین سبب او را «امیر عادل» نامیده‌اند. در دوران حکومت و منصور فات سامانان موسسه یافت و به حدود ری و مشرق مرزهای آن حدود آمدن رسید.

بعد از فوت میر اسماعیل که در سال ۲۹۵ اتفاق افتاد، پسرش «سوح نصر حمزه» به جانشینی پدر رسید که بعد از ۶ سال حکومت در سال ۳۰۱ به دست چند تن از غلامانش کشته شد. بعد از او فرزندش «امیر نصر» به امارت رسید. این پادشاه چون مصدوح رودکی بوده معروف شده است. جانشین امیر نصر - که عیارک بود در سوح اول و سوح دوم، عبد الملک اول و عبد الملک دوم، منصور اول و منصور دوم قدرت و تقویت اسیلاف خود را به قلمرو گدگمرو به ضعف نهادند. پایتخت سامانیان شهر سجرا بود. شهرت دستگاه سامانیان سنگی نام و نامده به وجود در ایران و دانشمندان و شعر داشته است. افرادی چون ابوالفضل بغمی، یوعبدالله جبهانی، رودکی، محمدبن زکریای ری، اسودجده سروبی و ابوعلی سینا که تحت روح عبود ادب و زنده شدن زبان فارسی شدند. پس از سرور در گسریهای داخلی در خاندان سامانی و خودسرهای سرداران نظامی، سرانجام ابیملک خان ترک که در مشرق ماوراءالنهر حکومت داشت، بساط حکومت سامانی را برچید.

۷- سرزمین دیلم: این منطقه امروزه شامل سرزمین کوهستانی جنوب گیلان است که از شمال به ساحه پس گیلان، از جنوب به

قزوین، از مشرق به لشکران و از مغرب به طبرستان محدود است. مرده علی سززمین از قدمه الاثام به دلیل کوهستانی بودن و غده دسترسناطونای مختلف به آن سختاً مستقل می شدند. سری حدود حکومت خدادگانه می داشتند. معروفترین بر حکومتها خاندان «ال حسن» بودند که در حدود رود دیال و منجیل و استعمال فرمانروایی می کردند. زمانی که ناصر کبیر از حکام علوی، بر اثر شکست از سامانیان در سرزمین دیلم مروی بود، به منطقه حسن حبیب و صفای باطن و اسعد و پارسایی که داشت، مرده دیلم به میان و رغبه به او گرویده شدند. و بر اثر کمک همین دو مسلمانان بود که ناصر کبیر توانست مجدداً بر طبرستان دست یابد. از معروفترین رؤسای دیلمی که به خدمت داعیان درآمدند عبارتند از: ماگازین کاکلی - استفانین شیر و ماگازین و بیج من ریارد - علی بن بویه و ابی بن بعل.

۸ - سلطه آل زیار - قیام مرداویج: مرداویج یا مرد و بر بربریز، سید در خدمت سفاریان شیرویه بود. سفار برادر خدمت غلبیان بود، ولی بعد از سوزن روی برگرداند و به امیر نصر سامانی پیوست و مدعیان دیگر دیلمی را متواری ساخت. مرداویج پسر زیار را به خدمت خود خواند. سفار که هنوز فولان سلاه نگارده بود به کش آن و اجدادی خود علاقه داشت. علاوه بر آن بسیار خشن و سختگوش بود. به همین دلیل، مرداویج ضمن تندی با حاکم طایفه سپاهیان سفار را که در خوشی حسن به او نداشتند نیز وی شورانده سفار متواری شد تا آن که او را در طایفه دستگیر کردند و به قتل رسانیدند.

پس از قتل سفار و طرد ماگان کاکلی که از مرداویج روی گردان شده بود، مرداویج قسمت عمده عزای عجم (اولیای مرکز ایران) و طبرستان و دماغان را به تصرف خود در آورد. پس از آن اصناف را در دست با قوت، با عمل

فابوس که کتاب «فابوسنامه» اثر مشهور اوست و آن را به عنوان نصیحت نامه برای تربیت پسر خود گیلانشاه به رشته تحریر درآورده است. این کتاب یکی از شاهکارهای نثر زبان فارسی است.

۱۰ - انقراض سلسله آل زیار: اگرچه وشمگیر برای حفظ منصرفات خود زحمات زیادی متحمل شد. اما همان گونه که ذکر شد در زمان سلطنت او قلمرو حکومتش منحصر به گرگان و سرزمینهای اطراف آن بود. هر چند گاهی نقاط دیگر مانند طبرستان و ری و حتی اصفهان بر قلمرو او افزوده می شد. ولی حکمرانی جانشینان وی فقط منحصر به گرگان بود. علت این امر به دلیل هجومهای متوالی خاندان سامانی از خراسان و آل بویه از نواحی مرکزی ایران بود تا این که در سال ۴۲۵ به دست طغرل سلجوقی بساط حکومت آنها برچیده شد.

۱۱ - تأسیس دولت آل بویه: تأسیس دولت آل بویه به دست سه برادر به نامهای علی، حسن و احمد پسران بویه، ماهگیر گیلانی انجام یافت. چنان که ذکر شد از جمله کسانی که از اهالی دیلم به داعیان علوی پیوستند، «ماکان کاکلی» بود که این سه برادر ابتدا در خدمت او بودند. زمانی که ماکان بر اثر شکست از مرداویج در خراسان مستواری بود، از مرداویج تقاضا کردند به جهت آنکه سر بارش نشوند اجازه بازگشت به آنها بدهد. ماکان هم به این امر رضایت داد. در نتیجه این سه تن در ری به مرداویج پیوستند (تا این زمان احمد برادر کوچکتر هنوز به سن رشد نرسیده بود؛ سپس در سال ۳۲۴ زمانی که به حد رشد رسید به دو برادر پیوست). مرداویج مقدم آنها را گرامی داشت و علی برادر بزرگتر را به حکومت کرج منصوب نمود. اما اندکی بعد، از این کار خود پشیمان شد.

علی پس از رسیدن به آن ناحیه با مردم به

خایفه گرفت و آن شهر را به پایتختی خود انتخاب کرد. بعد به خوزستان لشکر کشید و نیز آن جا قصد حمله به بغداد داشت که بعداً از این کار منصرف شد و با خلیفه از در صلح درآمد. مرداویج نسبت به زنده کردن آداب و رسوم ایرانیان قدیم جد و جهدی بسیار داشت. از جمله در زمستان سال ۳۲۳ دستور داد در دو طرف ساحل زاینده رود مراسم مفصلی برای جشن سده برپا کند. چند روز قبل از شروع مراسم که برای بازدید رفته بود چون محل را مطابق میل خود نیافت مأموران را تهدید به قتل کرد و آنها هم چون بر جان خود بیعتاک شده بودند او را در حمام به قتل رساندند.

۹ - وشمگیر: پس از مرداویج برادر او وشمگیر^۶ به سلطنت رسید و سپاهیان گیل و دیلم از اصفهان و خوزستان به ری آمده، به او پیوستند. به این جهت به او وشمگیر می گفتند که به شکار و شنبه (بلدرچین) علاقه داشت. وشمگیر دو دشمن خطرناک داشت که منصرفات او را دائماً مورد تهدید قرار می دادند: یکی امیر نصر از خراسان و دیگری پسران بویه که به ذکر آنها خواهیم پرداخت. از این رو بعد از چندین سال دامغان و ری و طبرستان از شرق به وسیله امیر نصر سامانی و اصفهان و ولایات مرکزی به وسیله پسران بویه از تصرف او محاراج و منطقه حکمرانی وی فقط منحصر به ولایت گرگان شد. وشمگیر پس از ۳۴ سال سلطنت بر فراز و تشبب زمانی که خود را برای جنگ با پسران بویه آماده می کرد در شکار گراز از اسب به زیر افتاد و مغزش متلاشی شد (۳۵۷ هجری).

پس از وشمگیر جانشینان او تا سال ۴۳۵ در گرگان امارت داشتند که از میان آنها دو نفر از همه معروفترند: یکی فابوس بن وشمگیر که مردی فاضل و شاعر پرور و ادیب و خوش خط بود و دیگری امیر عنصر المعالی کیکاوس بن

مهربانی و مدارا رفتار نمود. به خصوص عده‌ای از سران سپاهی مرداویج که به علت پرداختن حقوق مالی از او ناراضی بودند به علی پیوستند مرداویج به علی پیغام داد که آنها را به ری برگرداند. اما علی علیرغم دستور وی با آنان به خوشی رفتار نمود و همین امر باعث تقار و بروز اختلاف بین آن دو شد. مرداویج مصمم به دفع و خلع علی شد. علی بلا فاصله قلاع اطراف کرج و شهرهای اصفهان و شیراز را به تصرف درآورد و سپس به خوزستان لشکر کشید. در این موقع بود که بر خوردی بین دو طرف در خوزستان روی داد و چون علی در خود یاری مقاومت در برابر مرداویج نمی دید تقاضای صلح کرد و مرداویج نیز پذیرفت و قرار شد علی ضمن تبعیت از مرداویج، برادرش حسن را به صورت گروگان نزد او بفرستد. علی نیز به درخواست مرداویج گردن نهاد.

۱۲ - حکومت مستقل علی (عمادالدوله): پس از قتل مرداویج، علی شیراز را به پایتختی انتخاب کرد و حسن که در زندان حاکم اهواز بود از آن شهر فرار کرد و به برادر خود، علی پیوست. علی او را به فتح نواحی مرکزی ایران فرستاد که در دست وشمگیر برادر مرداویج بود. حسن تمامی ولایات آن ناحیه، از جمله اصفهان و قم و کاشان و ری و همدان را متصرف شد و از طرف برادر در اصفهان حکومتی مستقل آغاز کرد. در این موقع چون

برادر کوچک، احمد به سن رشد رسیده بود، از طرف علی به فتح ولایت کرمان مأمور شد. احمد نیز آن ناحیه را تصرف کرد و به این ترتیب کرمان نیز به ممالک آل بویه افزوده شد. بنابراین می‌توان گفت قوام و دوام حکومت آل بویه بستگی تام و تمام به اتحاد این سه برادر داشت.

۱۳ - اوضاع دربار خلافت بغداد: دربار خلفای عباسی در این زمان مرکز نوظهور و کشمکش بین یک عده از رجال درباری و سران لشکری بر ضد یکدیگر بود و خلفا هیچ قدرتی نداشتند و غالباً به دست مدعیان خلافت و امرا عزل و نصب می‌شدند و گناه انفاق می‌افتاد که خلیفه برای گذراندن امور بی‌سول می‌ماند و باچار هر چند گناه به عوض کردن وزراء و مأمورین و حکام ولایات می‌پرداخت و متعاقب آن، آنها را جریمه و امواتشان را مصادره می‌کرد.

۱۴ - فتح بغداد: در این زمان که اوضاع عراق، بخصوص مرکز آن بغداد، دچار هرج و مرج بود احمد برادر کوچکتر که حکمران خوزستان نیز بود به قصد تصرف بغداد به آن شهر لشکر کشید و آن را به تصرف درآورد اما با مستکفی خلیفه عباسی به احترام رفتار نمود و مستکفی نیز ضمن خلعت دادن به احمد، او را «معزالدوله» لقب داد و دو برادر دیگر، یعنی علی به لقب «عمادالدوله» و حسن به لقب «رکنالدوله» از جانب خلیفه ملقب گردیدند. دیلمیان که شیعی مذهب بودند و قائل به هیچگونه احترامی برای خلفای عباسی نبودند، پس از چندی دو نفر از رؤسایشان، مستکفی را در حالی که عمامه به گردن او انداخته بودند از خلافت عزل و سپس حبس کردند. جانشین او «المطیع باقه» پس از کور کردن مستکفی به کلی مطیع معزالدوله شد. معزالدوله از سال ۳۳۴ تا ۳۵۶ که سال مرگ او بود، مدت ۲۲ سال بر عراق و بغداد کاملاً مسلط بود و عراق

جزئی از سرزمین ایران به حساب می‌آمد. از اقدامات مهم آن بسویه سرپا داشتن مراسم عزاداری سیدالشهدا در ایام محرم بود. آنها روزهای «عاشورا» و «غدیر خم» را به تزیین روز «عزرا» و «عید» اعلام کردند و بعدها که قدرت بیشتری یافتند اکثر امرای این سلسله توانستند برای مخالفت با بنی عباس مراسم عزاداری عاشورا را در دربار و در کنار تخت حکام عباسی برپا دارند.

۱۵ - حکومت عضدالدوله: در سال ۳۳۸، علی (عمادالدوله) وفات یافت و چون فرزندی نداشت قیل از مرگ پسر رکنالدوله، یعنی عضدالدوله معروف به «پناه خسرو» را به جانشینی خود انتخاب کرد و حسن تا سال ۳۶۶ که زمان مرگ او بود به استقلال در اصفهان حکومت داشت و قبل از مرگ به دو پسر دیگر خود یعنی مؤیدالدوله و فخرالدوله سفارش کرد که از اطاعت برادر بزرگ خود سربچی نکنند و مانند گذشته با اتحاد خود، مایه ترفی و قوام دولت آل بسویه را فراهم سازند.

عضدالدوله در مدت ۳۴ سال سلطنت خود، در عراق و فارس باهای بسیاری از خود به یادگار گذاشت. از جمله بر مشاهده مستر که شهدای کربلا و قبر امیرالمؤمنین علی علیه السلام گنبد و بازگانه ساخت و در بغداد و شیراز به احداث بیمارستانهایی معروف به عضدی و بنای آب انبار پرداخت و سد معروف به «بند امیر» را بر رود کُسر برای مشروب ساختن جلگه کُربال احداث نمود.

آل بویه بعد از معزالدوله و رکنالدوله در حقیقت به سه شعبه تقسیم می‌شوند:

الف) دیلمه فارس، یعنی عضدالدوله قائم مقام عمادالدوله و جانشینان او.

ب) دیلمه عراق و خوزستان و کرمان، یعنی عزالدوله به‌تختیار پسر معزالدوله و جانشینان او.

ج) دیلمه ری و همدان و اصفهان، یعنی مؤیدالدوله و جانشینان او.

از وزراء معروف آل بویه، ابن العمید وزیر رکنالدوله، صاحب بن عبّاد وزیر فخرالدوله و ابوعلی سینا دانشمند معروف وزیر شمسالدوله دیلمی در همدان بوده‌اند.

آخرین امیر از دیلمه آل بویه در ایران، مجدالدوله دیلمی است که در ری سلطنت داشت، در سال ۴۲۰ ه. ق بساط سلطنتش به دست سلطان محمود غزنوی سرچیده شد. آخرین امیر آل بویه در بغداد ملک رحیم بود که سلطنت او به وسیله طغرل سلجوقی در سال ۴۴۷ منقرض شد.

زیرنویسها:

۱ - به روایتی خطبه را به نام یکی از فرزندان امام موسی کاظم (ع) خوانند.

۲ - معروف است زمانی که ظاهر بن حسین از بغداد عازم ایران بود، احمد بن ابی خالد وزیر مأمون، غلامی را به ظاهر هدیه کرد که او در حقیقت مأموریت داشت اگر ظاهر عملی برخلاف خواسته‌های خلیفه انجام دهد، او را به قتل برساند. زمانی که ظاهر در خراسان نام خلیفه را از خطبه انداخت، فردای آن روز او را در سترش مرده یافتند.

۳ - شامل کلارستان در غرب رود چالوس و نور و کجور در شرق آن.

۴ - رودکی در زمان امیر نصر، کلیله و دمنه را از عربی به نظم فارسی درآورد.

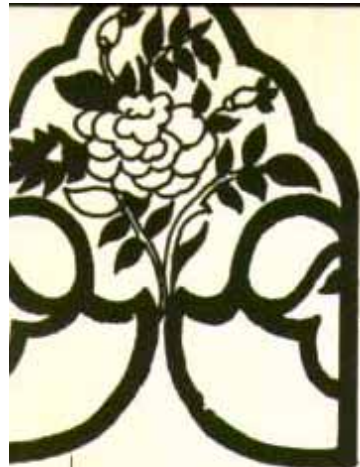
۵ - مرداوینج، عرب مردآور، به معنی کسی که با مرد درمی‌آویزد.

۶ - اسفار معرب ابواز که همان اسوار به معنی سوارکار است.

۷ - بدین سبب به وشمگیر شهرت یافت که به شکار و شمش (بلدرچین) علاقه داشت.

۸ - ولایتی بوده است در جنوب ازاک فعلی به نام کرج بودتف. ابودلف، عجلی که نام او قاسم بن عیسی بن ادریس بن مغل عجلی بود، در سال ۲۲۶ ه. ق از امر و دلاوران عرب و امیر کرج بودی وی از سرداران لشکر امین خلیفه عباسی بود (فرهنگ مصاحب).

- ۱- مهمترین طرفداران صفویه هفت طایفه ترک بنام ..... بودند که مذهب ..... داشتند.
- ۲- هدف انگلستان از انعقاد پیمان سعدآباد چه بود؟
- ۳- شجاعترین فرمانروای زندیه که بود و به کجا پناهنده شد و به دستور چه کسی به قتل رسید؟
- ۴- سه هدف عمده ضد استعماری سید جمال‌الدین اسدآبادی را بنویسید.
- ۵- مهمترین دستاورد انقلاب اسلامی سال ۵۷ که مردم در شعارهایشان خواهان آن بودند را بنویسید.
- ۶- دلایل ضعف و انحطاط صفویان را بیان کنید؟ (دو مورد)
- ۷- چرا نادر بزرگان را در دشت مغان جمع کرد و بزرگان در این شورا چه تصمیمی گرفتند و چه کسی از سلطنت خلع گردید؟
- ۸- سلسله زندیه را چه کسی تأسیس نمود و کدام شهر را پایتخت خود قرار داد و به جای عنوان پادشاه خود را چه خواند و تنها جنگ خارجی زمان او چه نام داشت؟
- ۹- دلایل بی‌اعتنایی محمدعلی شاه نسبت به مشروطه و نمایندگان مجلس را بیان کنید؟
- ۱۰- به چه بهانه‌ای علاءالدوله حاکم تهران عده‌ای از بازرگانان را به جوب بست و مردم در اعتراض به این اقدام به منزل چه کسی رفتند و سپس در کجا تحصن کردند و مهمترین خواسته آنها چه بود؟
- ۱۱- چه عواملی زمینه را برای تغییر سلطنت از قاجاریه به پهلوی (رضاخان) فراهم کرد؟ (۴ مورد)
- ۱۲- استاد شهید آیت‌اله مطهری در ارتباط با مبارزات فرهنگی علیه رژیم شاه چه فعالیت‌هایی داشتند؟ توضیح دهید؟ (۴ مورد)
- ۱۳- اقدامات هویدا در جهت خدمت به استعمارگران غربی و تثبیت نظام دیکتاتوری پهلوی را نام ببرید. (۲ مورد)
- ۱۴- چه کسانی بر ضد قرارداد ۱۹۱۹ میلادی قیام کردند و ونوق‌الدوله برای اجرای این قرارداد دست به چه اقداماتی زد؟
- ۱۵- نام افراد مورد نظر را بنویسید. (چه کسانی بودند؟)
- صدراعظم خیانتکار زندیه (.....) رهبر فرقه بسایه (.....) مؤسس مدرسه دارالفنون (.....) فتوای تحریم استعمال توتون و تنباکو را صادر کرد (.....) مدیر روزنامه رعد (.....)
- ۱۶- در هر یک از این تاریخ‌ها (۲۳ دیماه ۵۷ - ۱۲ بهمن ۵۷ - ۱۹ دیماه ۵۶ - ۱۳ آبان ۵۷ - ۱۷ شهریور ۵۷) کدامیک از وقایع زیر اتفاق افتاده است؟
- روز دانش‌آموز (.....) قیام مردم قم علیه مقاله توهین‌آمیز به امام خمینی (ره) (.....) روز ورود امام خمینی (ره) به ایران (.....) کشتار مردم تهران در میدان شهداء (زاله سابق) توسط مأموران شاه (.....) تشکیل شورای انقلاب (.....)
- ۱۷- ایران از سه جهت مورد توجه استعمارگران انگلیسی بوده و برای آنان اهمیت داشت. آن سه مورد را بیان کنید
- ۱۸- نهضت ملی ایران از همکاری کدام نیروها تشکیل شد؟ رهبران آن چه کسانی بودند و هدف نهضت ملی ایران چه بود؟ و دست کدام دولت استعمارگر از ایران کوتاه گردید؟
- ۱۹- در ارتباط با امام خمینی (ره) و قیام بانزدهم خرداد ۱۳۴۲ به سوالات زیر پاسخ دهید.
- الف) فرازهایی از بیانات امام در روز عاشورا را نام ببرید؟ (۲ مورد)
- ب) شرایط ساواک برای سخنرانان مذهبی چه بود؟ (۲ مورد)
- ج) موارد استیضاح امام خمینی از دولت اسداله علم را بنویسید. (۱ مورد)
- د) فجیع‌ترین جنایت رژیم شاه در روز بانزدهم خرداد چه بود؟

جغرافی

جغرافیا و مسأله گرسنگی و جمعیت در جهان

جلیل طاهری اقدم، دبیر دبیرستانهای تبریز

مقاله زیر در مورد علل افزایش جمعیت، گرسنگی در کشورهای بی جمعیت و راههای کنترل جمعیت در ارتباط با علم جغرافیا، توسط آقای جلیل طاهری تنظیم شده که بدینوسیله از ایشان تشکر می‌شود.

افزایش جمعیت در مناطق مختلف زمین به طور یکسان نیست. کشورهای پیشرفته رشد جمعیت ملاحظه‌ناپذیر؛ یعنی حدود ۱٪ در سال را دارا هستند؛ در حالی که مناطق توسعه نیافته که بیش از $\frac{2}{3}$ جمعیت جهان را در خود جای داده‌اند، دو برابر نرخ مذکور رشد جمعیت داشته‌اند. در حال حاضر غذای تولید شده در جهان برای تغذیه بشر کافی به نظر نمی‌رسد. $\frac{1}{3}$ مردم جهان از گرسنگی رنج می‌برند و $\frac{1}{4}$ دیگر تغذیه کافی ندارند. از طرفی تفاوتهای عمده ناحیه‌ای در تولید غذا و ذخایر غذایی نیز حائز اهمیت است؛ نسبت غذای تولید شده توسط ملل توسعه نیافته ۴۰٪ است و حال آن که این کشورها باید ۷۵٪ جمعیت جهان را تغذیه کنند. اگر این تفاوت در دو نرخ مذکور همچنان باقی بماند مناطق پیشرفته تا سال ۲۰۰۰ میلادی در حدود ۳۵٪ و مناطق توسعه نیافته ۷۰٪ افزایش جمعیت خواهند داشت. بین ارقام بسیار بزرگ کسندگی است و در آینده بزرگ‌تر کننده‌تر خواهد شد. زیرا رشد سریع جمعیت در مقابل رشد اندک تولیدات غذایی در بعضی از نقاط سبب ایجاد عدم تناسب و تعادل میان این دو عامل شده کمیودها و تهدیداتی را به وجود می‌آورند که در حوز توجه است. این دو گانگی و شکاف میان جمعیت جهان که اسبابهای گرسنگی زمین را به فقیر و غنی عقب مانده و توسعه یافته، جنوب و شمال و غیره تقسیم کرده است

گفت که سالیانه حدود ۹۰ میلیون نفر بر جمعیت جهان افزوده می‌شود که اگر این روند تا سال ۲۰۰۰ میلادی ادامه یابد جمعیت جهان در آن سال به ۶۱۵ میلیارد نفر بالغ خواهد شد.

طبق آمار سازمان ملل متحد، جمعیت جهان در سال ۱۹۹۰ میلادی در حدود ۵/۵ میلیارد نفر بوده است. با توجه به نرخ افزایش جاری جمعیت جهان که حدود ۲٪ است، می‌توان

امروز دانش جغرافیا، مسؤلیت بزرگی را در راه حفظ صلح جهانی و رفاه جوامع بشری برعهده دارد.

در گذشته نرخ افزایش جمعیت همواره تحت تأثیر قحطی‌ها، بیماری‌ها، سوء تغذیه و جنگ قرار داشته ولی در حال حاضر بخصوص در سی سال اخیر به کمک دانش و تکنولوژی پیشرفته بشر و گسترش بهداشت نرخ مرگ و میر به طور چشمگیری کاهش یافته است در حالیکه نرخ زاد و ولد همچنان بالا باقی مانده و از این رو افزایش جمعیت ابعاد نگران کننده‌ای یافته است.

نه تنها تأثیرات سوء اقتصادی بلکه اثرات نامطلوب سیاسی در پی خواهد داشت.

امروز دانش جغرافیا به یک معنی «علم زندگی است» و مسؤلیت بزرگی را در حفظ صلح جهانی و رفاه جوامع بشری احساس می‌کند و محافل بین‌المللی جغرافیا جنبه‌های کاربردی آن را با چنان وسعتی در دستور کار خود قرار می‌دهند که تقریباً کلیه مسائل زندگی امروز جهان ما را در بر می‌گیرد. از این رو نمی‌تواند به مسأله گرسنگی و جمعیت بی‌اعتنا باشد و با توجه به واقعیت‌های عینی امروز جهان از مسأله گرسنگی و انفجار جمعیت و کمبود مواد غذایی جهان بسادگی در گذرد.

در این مقاله سعی بر این است که دانش جغرافیا اذهان مردم جهان، دانشمندان، دولتمردان و سیاستمداران را با واقعیت‌های سخت و خشن جهان امروز آشنا سازد و لزوم توجه به این مشکل را بیش از پیش یادآور شود. چه عدم توجه به مسأله گرسنگی و جمعیت آینده تمدن جهان را در خطر جدی قرار می‌دهد.

مسأله گرسنگی و افزایش جمعیت را از ابعاد مختلف، از قبیل کاهش نرخ باروری جمعیت، افزایش تولیدات غذایی در جهان، مهاجرت و توسعه اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی باید مورد بررسی و توجه قرار داد؛ به عبارت دیگر حل مسأله بدون توجه به کنترل

نرخ رشد جمعیت بخصوص در کشورهای توسعه نیافته از طرفی و عمران و توسعه کشت مناطق حاصلخیز جهان و توسعه زیر کشت زمینهای بالقوه حاصلخیز جهان که مآلاً به رشد اقتصادی کشورها می‌انجامد، امکانپذیر نخواهد بود. ناگفته نماند که حل مسأله گرسنگی و جمعیت در جهان تنها از طریق کنترل نرخ رشد جمعیت در جهان یا عمران و توسعه مناطق حاصلخیز جهان که خود دارای ننگهای اقتصادی و اجتماعی ویژه‌ای هستند بی‌توجه به انحصارهای امپریالیستی و سیاستگرارهای بین‌المللی بسیار ساده‌اندیشانه خواهد بود. در شرایط کنونی جهان برعهده سازمان ملل متحد و ارگانهای ذیربط است که این امر مهم جهانی را در سر لوحه برنامه‌های خود قرار داده با همکاری و همیاری و تفاهم بین‌المللی در حل این مشکل تلاش کنند.

امکان کاهش نرخ رشد جمعیت در جهان در قرن بیستم افزایش جمعیت جهان به طور سرسام‌آوری بالا رفته است. در گذشته نرخ افزایش جمعیت همواره تحت تأثیر قحطی‌ها، بیماری‌ها، سوء تغذیه و جنگ قرار داشت، اما در حال حاضر بخصوص در سی سال اخیر به کمک دانش و تکنولوژی پیشرفته بشر و گسترش بهداشت نرخ مرگ و میر به طور چشمگیری کاهش یافته است؛ در حالی که

نرخ زاد و ولد همچنان بالا باقی مانده است. همان طوری که قبلاً نیز اشاره شد، کشورهای پیشرفته جهان نرخ رشد ملایمتری (در حدود ۱٪) دارند و از اواخر قرن ۱۹ و اوایل قرن ۲۰ از وضعیت باروری زیاد به باروری کم انتقال یافته‌اند و بدین ترتیب از رشد بی‌حد جمعیت که با کاهش مرگ و میر می‌توانست خطرناکی ایجاد کند، جلوگیری کرده‌اند؛ اما کشورهای جهان سوم علیرغم کاهش مرگ و میر دارای نرخ موالید بسیار بالا هستند؛ به عنوان مثال کشورهای آمریکای لاتین، اروگوئه، برزیل، آرژانتین، شیلی دارای نرخ موالید بین ۲۱ تا ۳۰ در هزار هستند و کشورهای جنوب شرق آسیا و خاورمیانه و کشورهای آفریقایی دارای نرخهای موالید بسیار بالایی هستند. آیا چنین کشورهایی با چنین نرخهای رشد و موالید بالا که از بدترین و نامطلوبترین شرایط تولید مواد غذایی و حتی نایابی آن رنج می‌برند، می‌توانند در آینده برگرسنگی و شرایط نامطلوب زندگی مردمشان چیره شوند و به بهبود اوضاع اقتصادی خود بپردازند؟

رشد بی‌رویه جمعیت سبب افزایش تراکم جغرافیایی جمعیت بخصوص در شهرها می‌شود و مشکلات زیادی را در تمام شئون زندگی اجتماعی و آلودگیهای محیطی (اکولوژیکی) به وجود می‌آورد و اثرات تخریبی زیادی بر انسان وارد می‌سازد. در این

مورد آمارهای جهانی نشان می‌دهد که تا سال ۲۰۰۰ میلادی شهرهای جهان ۲ میلیارد نفر از کل جمعیت جهان را در برمی‌گیرند که از میان آنها ۱/۵ میلیارد نفر آن به کشورهای جهان سوم تعلق خواهد داشت. در شهرهایی مانند کلکته که حدود ۶۰ میلیون نفر جمعیت خواهند داشت مسلماً مسائل مربوط به منابع آب کافی، فاضلاب، آبیاری، خانه سازی، خدمات بهداشتی و آموزشی و غیره بسیار رنج‌آور خواهد شد.

کشورهای جهان سوم اثرات نامطلوب رشد بی‌رویه جمعیت را بر اقتصاد خود تجربه کرده‌اند. عده‌ای معتقدند که رشد سریع جمعیت مانع توسعه اقتصادی است و اثرات منفی بی‌روضعت اشتغال، جریان تشکیل سرمایه، درآمد سرانه و استاندارد زندگی دارد. افزایش بی‌رویه جمعیت سبب کمبود مواد غذایی و وارداتی شدن آن می‌شود و همچنین انتقال از مرحله کشاورزی به صنعتی شدن را کند می‌کند. افزایش سریع جمعیت کشورهای جهان سوم را وادار می‌سازد که برای حل مسأله بیکاری، صنایع مونتاژ وارداتی را در بخش صنعتی کشور به وجود آورند که مشکل بیکاری آشکار را به مشکل بیکاری پنهان، چه در بخش خود مونتاژ و چه در بخش خدمات وابسته به آن، تبدیل می‌کند.

از طرف سازمانهای بین‌المللی مانند یونسکو اعلام می‌شود که باید بر میزان زاد و ولد کنترل اعمال شود، چه اگر افزایش جمعیت بدون کنترل ادامه یابد آینده حیات انسانی در خطر جدی قرار خواهد گرفت. مسؤولان یونسکو می‌گویند: سوء تغذیه و گرسنگی بخش عظیمی از مردمان جهان از یکطرف و منابع طبیعی محدود از طرف دیگر کنترل زاد و ولد را یک امر ضروری می‌نماید، لذا یکی از وظایف یونسکو آموزش دادن مردم جهان در مورد جلوگیری از افزایش جمعیت است.

به منظور کاهش نرخ رشد جمعیت بویژه در کشورهای توسعه نیافته باید به کاهش نرخ

باروری توجه کرده بر اساس کاهش در مرگ و میر نرخ موالید را نیز تعدیل کرد و در بلندمدت روند باروری را با روند مرگ و میر هماهنگ نمود.

در این میان مسؤولیت بزرگی بر دوش حکومتها و سازمانهای دولتی است تا با اولویت دادن به این مسأله و با ایجاد تسهیلات، از قبیل امکانات بهداشتی و آموزشی بنا توجه به شرایط اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی جامعه خود افزایش جمعیت را کنترل کنند. در سطح جهانی سازمان بهداشت جهانی و سازمان یونسکو می‌تواند بر اساس تفاهم و همکاری بین‌المللی برنامه‌هایی را بر اساس تجربیات و مقتضات کشورهای تدوین و به کشورهای ذی‌بفیع توصیه کند.

امکان افزایش تولیدات غذایی در جهان

ما در دنیای زندگی می‌کنیم که طبق اظهارات جیمز گرانت JAMES GRANT دبیرکل یونسکو، در سال ۱۹۸۴ روزانه ۴۱۰۰۰ کودک به دلیل کم‌غذایی و گرفتار شدن به بیماری عمدتاً پیشگیری پذیر قبل از پنجمین بهار زندگی خود جان سپردند. در آتیوی تنها در سال ۱۹۸۵، سیصد هزار نفر از گرسنگی مردند. چنان که قبلاً اشاره شد، یک نفر در جهان تغذیه ناکافی دارند حداقل نیاز روزانه هر فرد ۲۶۰۰ کالری است و مصرف کمتر آن اغلب باعث ضعف، کم‌غذایی، گرسنگی و مرگ می‌شود. کمبود مواد غذایی به طور کلی به سلامتی جامعه آسیب می‌رساند و در زمینه‌های اقتصادی اجتماعی، فرهنگی، بهداشتی جامعه نظمتان حیران ناپذیری برجای می‌گذارد. کمبود مواد غذایی در کشورهای جهان سوم به ریاضت اقتصادی و جیره بندی مواد غذایی منجر می‌شود و جیره بندی برخی از مواد غذایی یکی از عوامل سالارفتن نرخ مرگ و میر کودکان می‌شود. کمبود مواد غذایی و تلاش و جستجوی همیشگی برای یافتن آنها و رفع نیازمندیهای کوچک زندگی

روزمره مردم را بناچار از غلایق خود سار می‌دارد و آنها را به تلاش و جستجوی همه روزه محدود می‌کند. برای آنها دیگر نه قدرت بدنی و نه وقت لازم باقی می‌ماند که به نیازهای روانی و فرهنگی خود بپردازند و بدین ترتیب شأن و حیثیت انسانی آنها آسیب می‌پذیرد کمی مواد غذایی موجب توره و کاهش قدرت خرید حقوق بگیران می‌شود.

کمی حقوق به زسانه شدن مردان (Feminisdtiom) می‌انجامد. آنها نمی‌توانند در نقش رئیس مالی خانواده ظاهر شوند و بناچار برخی وظایف زنان را بعهده می‌گیرند که همین امر پیامدهای منفی بزرگی در خانواده‌ها، در تربیت فرزندان و در نقش کنی اجتماعی مردان به جای می‌گذارد. برعکس ناتوانی مردان در اداره امور مالی خانواده‌ها به مردانه شدن زنان Masculinsdtion منجر می‌شود. عده تکافوی حقوق مردان زنان خانهدار را وادار به کارهای سنگینی می‌کند که در نتیجه ممکن است از همسر و فرزندان غفلت کند. عدم مراقبت از فرزندان در خانه و خانواده نیز موجب برهکاری سوجو بان و جوانان می‌شود و معضلات اجتماعی به بار می‌آورد.

اوضاع کشاورزی و تولید مواد غذایی در جوامع پیشرفته سرمایه‌داری چهره دیگری دارد. در حالی حاضر دوازده عضو سازمان مشترک اروپا ساعتی ۶۳۰۰۰ دلار خرج می‌کنند تا ۱۱۴ میلیون تن گرده مازاد خود را در سردخانه‌ها نگاه دارند. در سال ۱۹۸۶ ذخیره مازاد پودر شیر این سازمان به ۹۸۸۰۰۰ تن رسید.

مقامات بازار مشترک میکوشند تا با دادن گرده اضافی به گوساله‌ها و پودرهای شیر اضافی به گاوها از ذخایر انبوه خود بکاهند. اما بنا به برآورد کارشناسان امر، حدود نیمی از این گرده‌ها و دیگر مواد که در سردخانه‌ها نگاهداری می‌شود فاسد شده است و دیگر برای خوراک انسانها و حتی حیوانات مناسب

مسأله گرسنگی و افزایش جمعیت در جهان را، از ابعاد مختلف از قبیل کاهش نرخ باروری جمعیت و افزایش تولیدات غذایی در جهان، مهاجرت و توسعه اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی باید مورد بررسی و توجه قرار داد.

نیست^۱

برای ایجاد تعادل و حل این دو گانگی و شکاف چه باید کرد؟ علاوه بر تجدید نظر و تغییر بنیادی در روابط اقتصادی کشورهای پیشرفته و عقب مانده جهان، باید دید کشورهای توسعه یافته با کدام برنامه‌های اقتصادی صنعتی و کشاورزی و اجتماعی بر این مشکل فائق شده به درجه پیشرفت و ترقی نائل آمده‌اند تا کشورهای عقب مانده جهان نیز با استفاده از تجربیات خود برای حل این مسائل برنامه‌ریزی کنند. همواره تأکید بر این است که کشورهای جهان به طور عمده باید غذای خود را از تولیدات زمینهای زراعی به دست آورند. در آفریقا و آمریکای لاتین نواحی وسیعی از زمینهای کشت بالقوه و قابل توسعه وجود دارد، به گونه‌ای که به کارگیری آنها مسأله گرسنگی جهانی را کاهش خواهد داد. در استرالیا و نیوزلند نیز نواحی بسیار گسترده‌ای از زمینهای قابل کشت و بالقوه وجود دارد که به علت جمعیت کم و پراکنده آنها جهت توسعه سریع کشت همچنان باقی مانده است. همچنین در نواحی مداری مناطقی هست که به صورت ناقص از آنها بهره‌برداری می‌شود.

در سطح جهان ۱/۴۰۰ میلیون هکتار زمین قابل زرع و تحت کشت و نیز کمی بیش از ۱/۸۰۰ میلیون هکتار زمینهای ذخیره‌ای که بایستی توسعه باید وجود دارد. اگر این زمینها به وسیله ایقا و ایجاد سیستمهای عمرانی (آمایشی) و سنتی در نواحی مختلف زیر کشت برود، تولیدات کشاورزی بسادگی می‌تواند دو برابر شود. از نظر ثوری نیز افزایش تولید تا ده برابر میزان فعلی قابل تصور است، به شرط

این که روشهای سنتی آمایش و عمران با سیستمهای فشرده مدرن نظیر آنچه که در اروپای غربی رایج است جایگزین شود. جدول زیر نسبت نواحی زیر کشت به نواحی قابل کشت و توسعه در جهان را نشان می‌دهد.

نسبت زمین زیر کشت به زمین قابل کشت	ناحیه
۲۲٪	آفریقا
۸۳٪	آسیا
۲٪	استرالیا و نیوزلند
۸۸٪	اروپا
۶۴٪	شوروی
۵۱٪	آمریکای شمالی
۱۱٪	آمریکای جنوبی
۴۴٪	میانگین جهان

در آفریقا و آمریکای لاتین زمینهای ذخیره‌ای وسیعی وجود دارد؛ اما جمعیت این دو قاره همچنان از وضعیت غذایی نامطلوب و گرسنگی و کم‌غذایی رنج می‌برند و علاوه بر دو قاره بالاترین نرخ رشد جمعیتی را دارا هستند، لذا به طور مداوم یک نیروی کار بالقوه به شکل بیکار و کم کار بویژه در نواحی صاف و هموار زمین در حال افزایش است. به این ترتیب به نظر می‌رسد که این دو قاره جهت کشاورزی و کشت فشرده که در حال برای آنها ضروری است، مناسب باشند. افزایش تولیدات غذایی در درجه اول با انجام کشت متمرکز بر روی زمینهای زیر کشت (از طریق استفاده از بذرهایی با بازده زیاد و اصلاح شده، شخم بهتر زمین، استفاده از کود، کنترل

تفاهم بین‌المللی نیاز دارد و در شرایط کنونی جهان سازمان خواروبار و کشاورزی ملل متحد (F.A.O) و سایر سازمانهای ذریعہ نقش عمده‌ای را در این راه می‌توانند ایفا کنند. لیکن باید کوششهای فراوانی به عمل آید تا بتوان در آینده کمکی به کاهش میزان گرسنگی جمعیت جهان کرد.

توسعه اقتصادی در رابطه با گرسنگی و جمعیت در جهان

برای حل مسأله گرسنگی و جمعیت در جهان باید از کلبه علوه مربوط کمک گرفت تا شرایط حل مشکلات جمعیتی به طریق علمی فراهم آید. تجربه به ما می‌آموزد که حل مسائل و مشکلات جمعیتی جدای از مسایل و مشکلات اقتصادی اجتماعی و سیاسی نیست و مسأله جمعیت باید در یک مجموعه واحد نظام کلی مورد بررسی و حل قرار گیرد.

بر اساس گزارش کنفرانس مکزیکوسی در سال ۱۹۸۴ سازمان ملل متحد می‌کوشد که به تغییرات بسببی در ساختار اجتماعی و اقتصادی جامعه اهمیت خاص دهد و توصیه می‌کند که توسعه اقتصادی در صورتی بر روند جمعیت اثر مطلوب دارد که شامل استقلال اجتماعی - اقتصادی جامعه باشد که این خود شامل بهبود وضعیت توزیع درآمدها، سطح آموزش و پرورش، مراقبتهای پزشکی، فرصتهای اشتغال و وضعیت زنان است؛ لذا برای کاهش نرخ باروری، سازمان ملل پیشنهاد کرده است که در جامعه عدالت اجتماعی و

دقیق علفهای هرز و آفتها و خلاصه آبیاری کافی و مناسب) امکانپذیر خواهد بود و در مرحله بعد افزایش تولید با توسعه و کشت و عمران زمینهایی که برای کشاورزی خیلی دور افتاده‌اند یا بر اثر فرسایش غیرقابل کشت شده‌اند نیز امکانپذیر است.

تاریخ کشورهای صنعتی غرب نشان داده است که علیرغم کمبایی منابع طبیعی، از طریق دستیابی به دانش و تکنولوژی پیشرفته بشر می‌تواند صدها برابر محصول امروزی از زمین محصول برداشت کند یا باروری زمین را افزایش دهد. به طور خلاصه، اقدامات و عملیات عمران و توسعه زمینهای بلقوه حاصلخیز جهان و مکانیزه کردن زمینهای زیرکشت کنونی به مطالعه و برنامه‌ریزیهای دقیق و تشکیلات اجتماعی صحیح نیازمند است و نیز مستلزم زمان و سرمایه‌گذارهای کلان است. همچنین این امر به همکاری و

توسعه اجتماعی و تسهیل اجتماعی گسترش باید و بخصوص این گسترش از طریق همبازی و همکاری هر چه بیشتر مردم در امر توسعه و توزیع هر چه برابرتر درآمدها، زمین، خدمات و تسهیلات اجتماعی اعمال شود.

امروز به اثبات رسیده است که هر چه جامعه ثروتمندتر و مرفه‌تر می‌شود، نه تنها نرخ مرگ و میر در آن کاهش می‌یابد و نرخ امید به زندگی افزایش پیدا می‌کند، بلکه نرخ زاد و ولد نیز در آن کاهش می‌یابد؛ چرا که توسعه اقتصادی سبب افزایش سطح زندگی اجتماعی و افزایش سطح شعور همگانی شده، توقع داشتن زندگی مرفه را افزایش می‌دهد و بدین ترتیب رشد جمعیت را به خودی خود کنترل می‌کند و خانواده‌ها با میل و رغبت خود فرزندان کمتری را تقاضا خواهند داشت. دانش اقتصاد جمعیت که دانشی جدید است و بیش از چهل سال از عمر آن نمی‌گذرد و شرایط جمعیتی جدید و روابط متقابل جمعیت را با توسعه اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی و سیاسی مورد بحث قرار می‌دهد، درباره مسائل جمعیتی می‌گوید: باید ماهیت و کیفیت وجود مختلف جریان جمعیت فهمیده شود، چرا که تغییرات کیفی جمعیت به تغییرات کمی آن منجر می‌شود و مرگ و میر و زاد و ولد کاهش پیدا می‌کند، اما همواره کاهش مرگ و میر همزمان با کاهش زاد و ولد انجام نمی‌گیرد و یک فاصله زمانی میان این دو وجود دارد، به قسمی که مرگ و میر که پایین می‌آید زمانی طول می‌کشد تا زاد و ولد کاهش یابد و در این

فاصله زمانی جمعیت آنچنان زیاد می‌شود که به «الفجار جمعیت» معروف است که مشکلات خاص خود را دارد و باید راه حل مناسب آن پیشنهاد شود. راه حل مناسبی که برای جلوگیری از انفجار جمعیت به نظر می‌رسد آن است که در کلیه وجوه مادی و معنوی زندگی فردی و اجتماعی یک وحدت و هماهنگی وجود داشته باشد و میان نرخ افزایش جمعیت و نرخ توسعه اقتصادی، یکسانی و وحدت به وجود آید. پس توسعه اقتصادی متناسب با رشد جمعیت پاسخ مناسب برای حل مسأله انفجار جمعیت است. چرا که توسعه اقتصادی چه از نظر صنعتی که استفاده از آخرین تکنولوژی موجود است و چه از نظر فرهنگی سبب می‌شود تا هر چه بیشتر شکاف زمانی میان کاهش مرگ و میر و کاهش باروری تکرر شود و بتدریج از میان برود.

توسعه اقتصادی باید در یک مجموعه واحد نظام کلی مورد بررسی و حل قرار گیرد. به نظر می‌رسد که سازمان ملل متحد و ارگانه‌های ذیربط آن می‌توانند براساس همکاری و همیاری و تفاهم بین‌المللی در این راه تلاش نمایند و به نتایج مطلوبی نائل شوند.

کشورهای آفریقایی و بقیه متعلق به کشورهای آسیایی است. کافی است بدانیم که بهره‌ای که این کشورها از بابت بدهی خود می‌پردازند بیش از ۱۰۰ میلیارد دلار در سال است.^۲

در همین حال دولت‌ها هر سال میلیاردها دلار صرف تسلیحات می‌کنند که حتی اگر بخش کوچکی از این رقم سرسام‌آور صرف مبارزه با گرسنگی و تشنگی و بیماری و بی‌سوادی شود وضع انسانهای پریشان حال و درمانده گیتی بی‌گمان بسی بهتر خواهد شد. تنها کافی است به یاد آوریم که با پول یک تانک مدرن می‌توان برای سی‌هزار کودک کلاس و مدرسه درست کرد. اگر به مسأله گرسنگی و جمعیت و روابط اقتصادی موجود در جهان توجه نشود و خطرات ناشی از این عوامل به مسؤولان کشورها گوشزد نشود، مشکل انبوه جمعیت انسانی بسیاری از کشورهای جهان را پُر خواهند کرد و پرروز عوارض دردناک اجتماعی اجتناب‌ناپذیر خواهد بود.

زیر نویسها:

- ۱- در این مورد می‌توان از تجربیات کشورهای ژاپن و چین استفاده کرد. کشور چین در بین سالهای ۱۹۸۰-۱۹۸۵ رشد جمعیت کشورش را از ۴/۲٪ به ۱/۲٪ کاهش داده است.
- ۲- آمار و اطلاعات این قسمت از مجله تاب‌مورخ ۸ سپتامبر ۱۹۸۶ نقل شده است.
- ۳- برزیل ۱۰۷، مکزیک ۹۹، آرژانتین ۵۱، کره جنوبی ۴۸، اندونزی ۳۷، مصر ۳۳ میلیارد دلار بدهی جهانی دارند. شوروی در ۱۹۸۳، ۳۰ میلیارد دلار بدهی داشت.

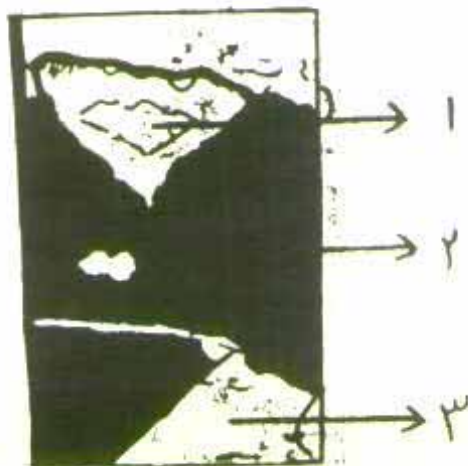
منابع:

- اقتصاد جمعیت: حسن توانایان فرد
 گرسنگی، افزایش جمعیت و رابطه آن با توسعه اقتصادی: محمد امانپور، به راهنمایی حبیب صمدی
 نظری به جغرافیای جمعیت: دکتر مهدی امانی
 جهان مسلح، جهان گرسنه: ویلی برانت؛ ترجمه هرمز همایون پور
 مجله رشد آموزش جغرافیا، شماره ۲۶ -
 جغرافیا در رابطه با مسأله گرسنگی و جمعیت در جهان

از طرفی انحصارات امپریالیستی را که عامل عمده پیدایش مشکلات مربوط به عرضه انرژی، مواد غذایی، مواد خام لازم جهت نیل به توسعه و رشد اقتصادی و دستیابی به استاندارد مناسب سطح زندگی برای بسیاری از ملل جهان است، نباید فراموش کرد. زیرا تا روابط سلطه‌گر و سلطه‌پذیر امروزی در چهارچوب روابط اقتصادی وجود دارد، مشکل گرسنگی، عمران و توسعه منابع طبیعی، آلودگی محیط‌زیست، بیکاری و سایر مشکلات مربوط به جهان سوم حل نخواهد شد. سیاستهای انحصارطلبانه امپریالیستی اوضاع مالی و پولی بیشتر کشورهای جهان را به وضع مخاطره‌آمیزی کشانده است و نه تنها بدهکاری کشورهای جهان سوم را به درپیش گرفتن برنامه‌های ریاضت اقتصادی و رنج‌آوری وادار کرده است، بلکه بانکهای امریکایی و ژاپنی و اروپایی طلبکار از جهان سوم را نگران کرده است. در سال ۱۹۸۴ مجموع بدهی این کشورها به ۹۲۰ میلیارد دلار رسید که حدود ۳۶۰ میلیارد دلار آن سهم کشورهای امریکای لاتین، ۱۵۰ میلیارد دلار آن بدهکاری

- ۱- در مقیاسهای $\frac{1}{۳۰۰۰۰۰}$ و $\frac{1}{۱۰۰۰۰۰}$ هر میلیمتر در روی نقشه چند متر در روی زمین را نشان می دهد؟
۰.۱۵
- ۲- یخچالها بر حسب شکلی که دارند به دو دسته تقسیم می شوند. آنها را نام ببرید.
۰.۱۵
- ۳- آهک نمونه ای از سنگهای ..... است و گنیس نمونه ای از سنگهای ..... است.
۰.۱۵
- ۴- اگر در نصف النهار مبدأ (گرتویج) ساعت ۸ باشد در نقطه A که در نصف النهار $۶۰^{\circ} E$ (شرقی) است ساعت چند است؟
۰.۱۵
- ۵- علت تغییر رنگ آب در باها چیست؟
۰.۷۵
- ۶- انواع نمودارها را نام ببرید.
۱
- ۷- مدارها را تعریف کنید.
۱
- ۸- تراکم نسبی جمعیت چگونه بدست می آید؟ دو ناحیه پر تراکم جمعیت شهری و روستایی جهان کدامند؟
۱
- ۹- زمین لرزه در کدام نواحی زمین اتفاق می افتد؟ چرا؟
۱
- ۱۰- مشخصات کوههای بلند کدامند؟ (۴ مورد)
۱
- ۱۱- میانگین دمای سالانه چگونه محاسبه می شود؟
۱
- ۱۲- اگر محور چرخشی زمین بر صفحه حرکت مداری آن عمود باشد چه نتایجی پدید می آید؟
۱
- ۱۳- یک سال نوری را تعریف کنید.
۱
- ۱۴- پدیده یک رود به چه عواملی بستگی دارد؟
۱
- ۱۵- چه عواملی در انتخاب محل روستا مؤثر است؟ نام ببرید.
۱
- ۱۶- از یکسان نتابیدن خورشید به سطح زمین چند منطقه پدید می آید؟ شرح دهید.
۱.۱۵
- ۱۷- بارش را تعریف کرده و در منطقه معتدل بارش به چه عواملی بستگی دارد؟
۱.۱۵
- ۱۸- موجها به چند شکل کناره را مورد حمله قرار می دهند. توضیح دهید.
۱.۱۵
- ۱۹- کلمات و اصطلاحات زیر را تعریف کنید.
۲
- الف) فرابار - فروبار - هوا، آب و هوا
- ۲۰- قسمتهای مختلف یک سیلاب را با توجه به شکل داده شده در ورقه خود با ذکر شماره نامگذاری کنید.
۰.۷۵

چشمه‌ها و قطره‌ها

سیما وزیرنیا

چشمه‌ای از دل زمین می‌جوشد و آب زلال و گوارا بیرون می‌تراود؛ اگر به موقع آن را هدایت نکنیم، آبراهه‌های باریکی از آن به این سوی و آن سوی خواهند دوید و قطره‌هایی به هدر خواهند رفت. سنگ بزرگی بر دهانه چشمه می‌گذاریم و بسا خاک رویش را می‌پوشانیم مبادا که قطره‌ها هدر روند، اما از آب زلال چشمه جوشان نیز بی‌نصیب می‌مانیم. تعجب نکنید ما گاه چنین می‌کنیم. با چشمه‌های جوشان ذهنهای بارور و خلاق دانش‌آموزان چنین می‌کنیم. ما این کار را در کلاسهای نگارش انجام می‌دهیم، اما از شدت تکرار بدان خو گرفته‌ایم آثار و تبعات زیانمندش را از یاد برده‌ایم.

دستورالعملهای مربوط به نگارش که در اختیار معلمان است، آنچنان در پیچ و خم امر و نهی‌های لغوی متوقف مانده است که در مسیر فعالیت‌های نگارش، دانش‌آموز تنها نقش بازدارنده دارد. در پیچ و خم گذر از این دستورالعمل‌ها تا دانش‌آموز فکر خود را سبک و سنگین کند که فی‌المثل آیا فعل «بایستی» و «می‌بایست» را می‌تواند پیش از فعل مضارع به کار برد یا نه؟ از خلاقیت باز می‌ماند، زیرا واهمه از کاربرد کلمه در جای نامناسب دانش‌آموز را دچار اضطراب می‌کند و در نهایت از آفرینش باز می‌ماند و برای فرار از این که در معرض قضاوت دیگران قرار نگیرد و به غلط نویسی متهم نشود، ننوشتن را بسر نوشتن ترجیح می‌دهد.

پیش از آنکه دانش‌آموزان را در قید و بند بایدها و نبایدها اسیر کنیم باید فرصت دهیم که استعدادهای نهفته او شکوفا شوند. باید به دانش‌آموزان فرصت دهیم که آزادانه بنویسند اگرچه برخی نکات دستوری و نوشتاری را رعایت نکنند. مقاله زیر در مورد چگونگی ذوق نگارش در توجواتان صحبت می‌کند. از خانم سیما وزیرنیا نویسنده این مقاله سپاسگزاریم.

بگذاریم چشمه‌ها بجوشند، قطره‌های کوچک را در فرصتی مناسب می‌توان هدایت کرد.

این حکایت چشمه‌هاست که می‌جویند و قطره‌ها که هدر می‌رود، بگذار هدر برود! فرصت بدیم که چشمه‌ها بجوشند. قطره‌های کوچک را در فرصتی مناسب می‌توان هدایت کرد.

در شماره گذشته یادآور شدیم که دانش‌آموز برای این که بتواند بنویسد باید بسیار صحبت کند و بسیار بخواند و برای این که بهتر بنویسد باید بسیار بنویسد. این نوشتن را از کجا باید آغاز کرد؟ وقتی توجع فضاوت ما درباره محصول کار او پیوسته وی را در هراس نگاه می‌دارد؟ فراموش نکنیم که غالب

نکته‌هایی که در دستورالعمل‌های نگارش دانش‌آموزان را به رعایت آنها توصیه می‌کنیم، نکته‌هایی هستند که بزرگان ادب ما به آنها با دیده تسامح نگرسته‌اند. فی‌المثل فرار دادن یا ندادن «و» بعد از وجه وصفی چه ارزشی دارد جز مع‌گیری و جز این که ساهاست جایگاه استوار خود را در طرح سؤالیهای کلیشه‌ای و اغلب نامناسب کنکور حفظ کرده است؟ نگاهی اجمالی به آثار نویسندگان برجسته معاصر نشان می‌دهد که بعضی از آنان در مورد رعایت نکات دستوری چندان سختگیر نبوده‌اند. هدایت، آل احمد و دولت‌آبادی از آن جمله‌اند.

جالب توجه این است که دانش‌آموزان گاه خود در صفحات همان کتابهایی که چنین آموزشهایی می‌دهند، شواهد نقض آن را می‌یابند و زبان به اعتراض می‌کشایند. البته غرض از آنچه بیان شد این نیست که دانش‌آموزان را در غلط‌نویسی مخیر بگذاریم و به آنان جواز تسخطی از اصول و قواعد نگارش زبان فارسی بدیم؛ بلکه غرض این است که با عنوان کردن این قواعد، احساس اعتماد به نفس را متزلزل نکنیم. بگذاریم

نگاهی اجمالی به آثار نویسندگان برجسته معاصر نشان می‌دهد که بعضی از آنان در مورد رعایت نکات دستوری چندان سختگیر نبوده‌اند. هدایت، آل احمد و دولت‌آبادی از آن جمله‌اند.

چشم‌اندازهایی که انسان معاصر از رهگذر این وسعت دید خواهد یافت آنقدر شگفت خواهد بود که در آن تفاوت یک «ویرگول» یا «و» بعد از وجه وصفی — حداقل در مراحل اولیه نگارش — محلی از اعراب نخواهد داشت.

مناسفانه این ملافتی‌گری‌ها و منته به خشخاش گذاشتن‌ها در کلاسهای ما به حدی است که گاه در دوره ابتدایی، اگر کلمانی را که

قلمش از زندان ترس و بیمهای منع‌کننده رها شود، به کار بیفتد و روان شود؛ آنگاه به او بیاموزیم که چگونه نوشته‌های خود را اصلاح کند.

در عصری که ما زندگی می‌کنیم کامپیوتر می‌گوید: انسان عزیز! اینقدر خودت را خسته مکن. بخشی از کارهایت را به من واگذار و اجازه بده بخشی از زحمات تو را من به عهده بگیرم. در این صورت فرصت کافی خواهی داشت که افقهای وسیعتر در مقابل دیدگانت گشوده شود. فرهنگهای پسامندی را که نود و مدت شش سال با رحمت و مرامت بسیار نهیم می‌کنی، من در شش ماه برایت آماده می‌کنم. به من اجازه بده محتوای هزاران صفحه از دانش مکتوب تو را بر روی یک دیسکت کوچک برایت ثبت کنم تا بتوانی در کمترین زمان ممکن به آن دست بیایی. به من اجازه بده به کمک تو بشتابم تا مفهومی نو و منحول از خود ارائه دهی، مفهومی که شایسته انسان عصر توست. ما برای این که دست این دوست صمیمی را برای پاسخ به این همکاری ارزشمند بقتاریم باید قادر باشیم مفهومی نو از خود ارائه دهیم. باید پذیریم که در عصر ما مفهوم آموزش و مواد آموزشی، مفهوم سرعت در آموزش، مفهوم انسان عصر ما بسیار به بازانندیشی و بازیگری دارد. راستی در چنین شرایطی این مخاطب هوشمند کامپیوتر باید چه بکند؟ قبل از هر چیز باید روزنه کوچکی را که تنها به اندازه یک زاویه حاده چشم او را به روی جهان می‌کشاید، رها کند. بر مرکز دایره بایستد: حصول خود چرخشی بزند. چشم اندازه‌هایی که از رهگذر این وضعیت دید خواهد یافت. آنقدر شگفت خواهد بود که در آن تفاوت یک «ویرگول» یا «و» بعد از وجه وصفی — حداقل در مراحل اولیه نگارش — محلی از اعراب نخواهد داشت.

مناسفانه این ملافتی‌گری‌ها و منته به خشخاش گذاشتن‌ها در کلاسهای ما به حدی است که گاه در دوره ابتدایی، اگر کلمانی را که

نگارشی که برای کتابهای جدیدالتألیف تدوین شده است، علاوه بر ویژگیهایی که ذکر شد، با تکیه بر ساده‌نویسی و اصل توجه به درست‌نویسی جمله شروع می‌شود و با توضیح راجع به ارتباط زبان گفتار با نوشتار، به دانش‌آموز کمک می‌کند بر ترس خود از نوشتن فایق آید.

این برنامه با شبکه منظم و حساب شده تمرینها دانش‌آموز را وادار به فکر کردن و در نهایت وادار به نوشتن می‌کند. نگارش دوره راهنمایی شامل بیست و یک درس است که به تفکیک برای هر پایه هفت درس و تعدادی تمرین در نظر گرفته شده است.

نگارش سال اول راهنمایی با درسی تحت عنوان «تفاوت زبان گفتار و نوشتار» آغاز می‌شود و با تکیه بر اصل تقویت اعتماد به نفس دانش‌آموز، با استفاده از الگوهای ساده سخن گفتن او را گام به گام به وادی نوشتن می‌برد؛ سپس به مبحث توصیف می‌پردازد. از توصیف ساده آغاز می‌کند و به مناظری که مرکب و پیچیده‌اند می‌رسد. مرحله بعد توصیف پرتره فیزیکی و روانی است. درس اخیر از نظر هدفهای رفتاری جهت آماده کردن دانش‌آموز برای دقت حرکات و سکنتات افراد است؛ به

طلسم شکسته شده است.

برنامه‌ای که برای نگارش دوره راهنمایی در کتابهای جدیدالتألیف در نظر گرفته شده است، بر اساس تقویت حس اعتماد به نفس و با روشی کاربردی، بر مبتنای انگیزش نیروی تخیل دانش‌آموز تنظیم شده است. این برنامه از جمله‌نویسی شروع شده به نگارش الگویی و سپس به نگارش خلاق ختم می‌شود. همان‌طور که می‌دانید در گذشته - و حال - برنامه مشخصی برای نگارش در کلاسها اعمال نمی‌شده است. معلمان بر حسب سلیقه و علاقه به موضوعهای مختلف، بعضی موضوعهای سیاسی، اجتماعی و حتی عرفانی را در کلاس مطرح کرده از دانش‌آموزان می‌خواهند درباره آن مطلبی بنویسند. وضع دبیرستان نیز بهتر از راهنمایی نیست و آنچه تحت عنوان آیین نگارش به دانش‌آموز داده می‌شود بیشتر راهنمایی و ویرایش است و گاهی از مشکل نگارش دانش‌آموز نمی‌گشاید. آیین

به دانش‌آموزان می‌دهند تا در جمله به کار ببرد کوچکترین تغییری پذیرد مورد قبول معلم واقع نمی‌شود؛ به عنوان مثال واژه «خانه» اگر در جمله به «خانه» بدل شود، پذیرفته نیست. غافل از این که این تغییر جزئی برای نشان دادن کسره اضافه و مفید معنای تعلق است و در ساختار و معنای «خانه» تغییری نمی‌دهد. پس دانش‌آموز در چنین شرایطی چه بکند، با این همه سد و بند و ماده و تبصره ضد نگارش؟ به راستی مصادر کار هدایت برنامه نگارش دانش‌آموزان در کدام «منزل» هستیم و نه منزل که در کدام مقامیم؟

ما برای وا داشتن دانش‌آموز به نوشتن، یک برنامه اصولی و علمی نگارشی می‌خواهیم و معلمانی علاقمند که اگر اهل قلم نبینند، دست کم با کتابخوانی بیگانه نباشند.

موضوع دوم حدیثی است مفصل که بحثی جداگانه را می‌طلبد. اما در باب مسأله برنامه مدون نگارش باید گفت که خوشبختانه این

منظور مجهر شدن به ابزارهایی که در داستان نویسی، در تیپ سازی و شخصیت پردازی مؤثر است و البته گام کوچکی بیش نیست.

آخرین درس در پایه اول چنین عنوانی دارد: «می خواهیم به زبان خود بنویسیم» درس

مذکور در واقع با این هدف تنظیم شده که دانش آموز بیاموزد در جریان نوشتن از تجارب حسنی و عاطفی خود استفاده کند و زبان خویش را به کار برد. از دیدگاه راهبردهای آموزشی، این درس ناظر به دو هدف است: ۱ - تأکید بر این که دانش آموز در یادگیری درسهایی که آموزش آنها بیشتر بر مبنای حافظه است، مانند پیش دبلی و تاریخ از حفظ و آزه به و آزه درس خودداری کند و به یادگیری مفهوم و بیان آن با زبان خود اکتفا کند. ۲ - از تقلید شیوه سخن و نوشته دیگران بپرهیزد و سعی کند به «زبان خود» دست یابد.

نام درس: املای فارسی

فرزنده! خداوندی را ستایش کن که موس جان آدمی و نوآورنده دل‌های نازند است. سروردگاری که خوان بر نعمتش با نذل و بخشش کم نمی شود. او با عطاوت خود ما را به سوی کشمبایی و خوشبختی سوق می دهد ولی ما از سپاسگزاری نعمتهای او عاجز هستیم! به قول جامی، شاعر قرن نهم:

«حد من نسبت نسبت گشتن گوهر شکر عطایست سفتن»

تاریخ ایران با نام مردان بزرگی آراسته است که یکی از نامبردارترین آنان امیر کبیر می باشد. شرح فضایل و سجایای اخلاقی امیر می تواند سرمشق زندگی همه انسانها باشد! این مصلح بزرگ در عصر خویش خدمات ارزنده و قابل توجهی نمود که برای بعضی از مذاقها، خاصه آبادی استعمار بیگانه، خوشایند نبود. نتیجه محسوس بد اندیشان قرار گرفت که لزوماً در صدد نابودی او برآمدند اما تاریخ هرگز نام او را از یاد نخواهد برد.

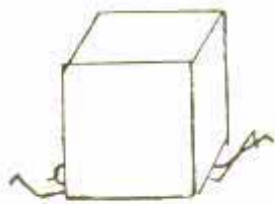
فرزنده! انسان منعهد و مسؤول باید برای اعتلا و ترقی جامعه خویش بکوشد و همواره صلاح مردم را در نظر بگیرد و هرگز راضی نشود که اجتماع دچار فساد و زیانکاری شود. پس، از معاشرت با افراد حریص و دروغپرداز حذر کن و بدان اگر از شیوه بزرگان متابعت کنی، سعادت دنیا و آخرت را به دست آورده ای زیرا آنان که اسیر هواهای نفسانی خویش هستند، بی محابا و با دلایل توجیه ساینده بسیار در محنت و تساهی می افکنند.

نام درس: انشای فارسی

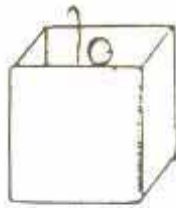
از سه موضوع زیر یکی را انتخاب کنید و بنویسید.

- ۱ - از دولت جمهوری اسلامی چه انتظاری دارید؟
- ۲ - یسودی چه ضرر و زبانی برای جامعه دارد و چگونه می توان آن را برطرف کرد؟
- ۳ - محله ای را که در آن زندگی می کنید، توصیف نمایید.

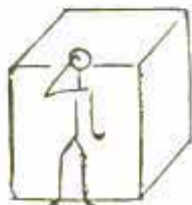
For example: PREPOSITIONS

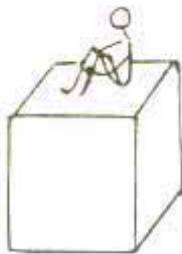
under

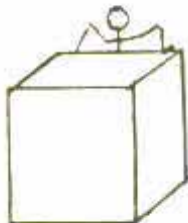
in

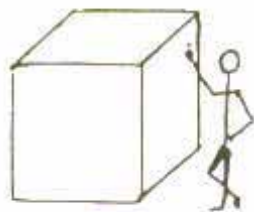
in front of

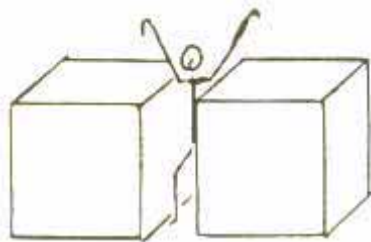
on

behind

near

between

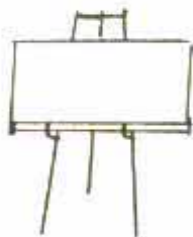
TENSES

1. This man is a good swimmer. He swims well. (Present tense.)
2. He is swimming now. (Present continuous tense.)
3. He has learnt swimming very well. (Present perfect tense.)
4. He will the competitions this year. (Future tense.)

ACTIVE AND PASSIVE

This blackboard is clean.
It was cleaned yesterday evening.

This blackboard is dirty.
It was not cleaned yesterday.
It had not been cleaned before.

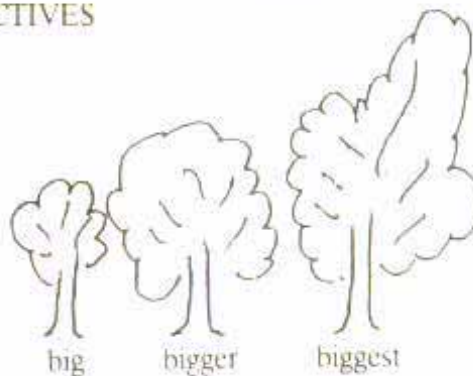

Ali is cleaning the blackboard now.
It is being cleaned now.

It must always be cleaned before the teacher comes.

ADJECTIVES

big

bigger

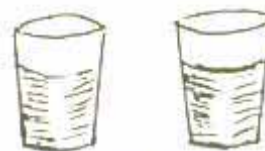
biggest

tall

taller

tallest

as full as

ADVERBS

runs faster

writes well

These are only a few examples of its usage and it is certain that our colleagues can draw more innovative sketches and use them more variedly in their classes.

a clock

a pen

a ruler

a house

an umbrella

an apple

You will find that quick drawings on the blackboard add a lot of fun to the lessons, and the students become interested. Speak in English all the time you are drawing and let the children draw too, if they wish to do so.

Now let's examine some practical uses of these drawings in a real classroom situation. We make use of them in practicing the oral skills of listening and speaking, moreover developing the student's comprehension and production of English text:

Drills pertaining to 'Yes - No' questions, 'Alternative' questions and 'wh' questions as well as Imperative statements can be well practiced with a very simple sketch.

(we draw this sketch on the board and start our performance as follows:)

T: What do you see in this picture?

S: I see a man.

T: What is the man doing?

S: He is walking.

T: Does he have anything in his hands?/

Has he got anything in his hands?

S: No, he has nothing in his hands./

No, he hasn't got anything in his hands./

No, he doesn't have anything in his hands.

(Pointing to one of the students)

T: Ali, please come to the blackboard.

Draw a stick in his right hand.

(The student comes and starts drawing it.)

T: What is Ali drawing?

S: He is drawing a stick in the man's hand.

T: Where is Ali standing now?

S: He is standing near the blackboard.

He is standing in front of the class.

T: Ali, thanks. Go and sit down.

T: Did Ali draw the stick in his right hand or left hand?

S: He drew it in his right hand.

Then the teacher calls another student and asks him to draw a bag in the man's left hand, and puts forward a few more questions like:

Does he have a book in his left hand?

Is this man reading a newspaper?

What is he carrying in his left hand?

Is there anything on his head?

In this manner we help our students to speak out what they see and to be able to comprehend questions and produce proper answers. By involving our students - specially the less competent ones - in drawing, we give them a chance to show themselves in front of their classmates and thus develop a liking for the language in them.

Grammatical points, too, can be taught with the help of sketches and simple drawings.

To draw a man or a boy we follow the following rules:

The body is 2—times the length of the head.
The legs are 1—times the length of the body.
The arms do not quite reach the knees.

We can make the figures look to the right or left, up or down, just by putting a little mark for the nose.

The hands are shown by curling the end of the arms.

To draw a girl or a woman, using the same measurements of a man, we can draw it as shown over here.

We can watch children in various positions in order to get the arms and legs and also the postures. Here are a few sketches of people in different postures.

A few more sketches which can help us in our classes may be drawn this way, if needed.

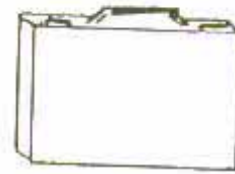
a book

a car

a tent

a bag

a bird

a cat

APPLYING DRAWINGS IN TEACHING ENGLISH

متن زیر استفاده از طراحی‌های ساده را به عنوان یک روش مفید و مؤثر در آموزش زبان معرفی می‌کند. با طراحی می‌توان کمبود وسایل کمک آموزشی را تا حدودی جبران کرد. این مقاله چگونگی طراحی‌های ساده از یک انسان، خانه، میز، چتر و از این‌ها قسیل را به علاقه‌مندان می‌آموزد. مقاله به زبان انگلیسی ارائه شده تا هم طراحی را بیاموزد و هم قدرت درک و فهم زبان انگلیسی را افزایش دهد. این مقاله توسط گروه زبان انگلیسی در اختیار رشد آموزش راهنمایی قرار داده شده که بدین وسیله از آن گروه محترم تشکر می‌نماید.

It is well understood that teaching is an art, and the more talented a teacher is, the better he can teach. One of these talents is arousing the attention and the interest of the students towards the language being taught by making use of drawings. Many a times our experience helps in teaching but a teacher who includes drawings in his teaching besides explanations is definitely more successful.

In the process of teaching methodology of a language, a teacher can choose different techniques to teach well, i. e. to convey the message of the lesson, and to make the students understand and enjoy what he or she is learning - a very important aim or objective of teaching a language.

Here are a few of the important techniques used in teaching new words with reference to reading, grammar, language functions, etc. at guidance and high school levels and in language institutions.

1. Text generation
2. Story telling
3. Pictures
4. Realia
5. Illustration
6. Graphs
7. Demonstration
8. Gestures, Postures, and miming
9. Role playing
10. Simulation

All these techniques are not applicable in most of the methods and classes. Each one has its definite use and limitations. Moreover, all of them are not so handy and easy to adapt. Besides carrying most of the teaching aids to class, everyday, according to the school time table, may not always be practical.

You will agree that in most cases, a teacher who can draw certain sketches, models, scenes, etc. has a plus point in comparison with one who cannot. As a matter of fact an art which can always be at the teacher's service and is very varied and liked by the students is drawing.

Some of our colleagues may argue that drawing is an inherent talent, but we don't expect language teachers to be professional artists. All of us can draw certain sketches to put some life in our classes and make them more interesting. To this extent, any compassionate teacher can devote some time and acquire this skill very well. With little practice and effort one can draw any subject relating to the lesson in a very simple way on the blackboard.

Match - stick drawing is one of the most interesting form of drawing for a classroom situation.

A B C

1 - false   2 - True   3 - false   5) (نمره) - هر پاسخ صحيح يك نمره

4 - Yes, he will go to the country next week.
Yes, he will. He will go to the country next week.
هر دو صورت صحيح است
توضيح به جواب کوتاه فقط به نمره تعلق می‌گیرد

5 - Yes, he will do his homework there. (in the country)
3) (نمره) هر پاسخ به نمره

6 - forest   7 - leave   8 - break   9 - listens   10 - way   11 - busy
لغات cheap و job صافی هستند.

12 - from   13 - cross   14 - a little   15 - her   16 - be   17 - when I went out
3) (نمره) هر پاسخ صحيح به نمره

18 - Her sister can't speak French.
she can not
2) (نمره) هر پاسخ صحيح 1 نمره

20 - Who will bring his bag?
2) (نمره) هر پاسخ صحيح 1 نمره

21 - How do they work?
these men.
2) (نمره) هر پاسخ يك نمره

22 - He is eating lunch at a restaurant now.
2) (نمره) هر پاسخ يك نمره

23 - You didn't see him in the street yesterday.
9) (نمره) هر سؤال يك نمره

24 - He is riding a bicycle.
9) (نمره) هر سؤال يك نمره

25 - I see fat boys (in the picture -).
we

26 - There were two women (at the party).

27 - Yes, he did. He had a car accident yesterday.
Yes, he had a car accident yesterday.

28 - Were they practicing English?
هر جمله درست يك نمره

29 - Whose book is this?
هر جمله درست يك نمره

30 - The roof of our house is green.
هر لغت درست به نمره

31 - I often do my homework in the evening.
هر لغت درست به نمره

32 - Was he driving carefully or carelessly?
هر لغت درست به نمره

33 - Sunday   34 - family   35 - guests   36 - ready

37 - tigers   38 - wild   39 - hourses   40 tickets

41 - money   42 - runner   43 - Dictionary   44 - glass

45 - wheels   46 - sick   47 - breakfast   48 - park

با هر گروه از کلمات داده شده یک جمله صحیح بنویسید.

30 - of - our - green - is - the - house - roof.

31 - homework - my - do - often - in the evening - I.

32 - carelessly - was - or - driving - he? - carefully.

Spelling.

دیکته: کلمات ناقص را به طور کامل در برگه امتحانی بنویسید.

It's S³³ - nday afternnon. Mr Salehi, his fam³⁴ - iy and his g³⁵ - - sts

are going to the zoo. They are getting re³⁶ - dy. There are many

animals in the zoo. Lions and t³⁷ - g - rs are w³⁸ - ld animals but

camels and h³⁹ - - ses are not. There's the zoo. Let's go there and

buy the tic⁴⁰ - eta first.

با توجه به تصاویر کلمات را کامل کرده. در برگه امتحانی بنویسید.

41 - mon - y

42 - ru - er

43 - d - - tionary

44 - lass

45 - w - eels

46 - si - k

47 - b - - akfast

48 - rk

جملات زیر را با کلمات پرسشی نظیر... What - Where - Who - Whose - How - Howmany...
سؤالی کنید.

- 20 - Hossein will bring his bag.
21 - Those men work hard.

با کلمات داخل پرانتز تغییر دهید.

- 22 - He will eat lunch at a restaurant next Thursday. (now)
23 - You don't see him in the street. (yesterday)

به تصاویر نگاه کنید و پاسخ کامل دهید.

24 - What is this boy doing?

25 - Do you see thin or fat boys in the picture?

26 - How many women were there at the party?

27 - Did Hamid have a car accident yesterday?

با توجه به تصاویر داده شده، سؤال مناسب را بنویسید.

28 - .....?
Yes, they were practicing English.

29 - .....?
This is Hamid's book.

A B C

سؤالات امتحانی درس زبان انگلیسی سال سوم راهنمایی مربوط به خرداد ۱۳۷۲ مورد بررسی و ارزشیابی قرار گرفت که مشخصات ظاهری و محتوایی آن به طور خلاصه به شرح زیر می باشد:

کیفیت تکثیر، فاصله بین سؤالات و زمان پاسخگویی به سؤالات مناسب می باشد. ضمناً بودجه بندی کتاب رعایت شده است و به نظر می رسد که در طرح این آزمون از جدول مشخصات آزمون استفاده شده باشد زیرا که حدود ۵۰٪ درصد نمره به سطوح دانش و درک و فهم و ۵۰٪ دیگر به سطوح بالاتر (کاربرد و تجزیه و تحلیل) اختصاص داده شده است. هر سؤال نیز هدف آموزشی مورد نظر را بخوبی نشانه گرفته است. از طرف دیگر حدود ۳۰٪ سؤالات دارای قالب و فرم تازه می باشد. خلاصه اینکه می توان ادعا نمود که این آزمون دارای روایی محتوی می باشد. اما ذکر این نکته ضروری است که در تایپ این آزمون سه مورد اشتباه وجود داشته است. در کلید تصحیح که همراه سؤال امتحانی ارسال شده است نیز دو مورد اشتباه تایپی وجود داشت یعنی اینکه به سؤالات ۶ الی ۱۷ که یک نمره ای بودند نیم نمره به هر کدام اختصاص داده شده بود.

The Evaluation of the Test

I. Instructions:

The instructions for each section are clear. Also all the items in a section fit the instructions for that section. The test is timed and the timing is realistic. The purpose of this achievement test is to measure the students ability of understanding and producing the material they have learned in their text book.

II. Content:

The test is adequately covering the instructional

objectives for the course. The content of the test covers the intended elements of language; i.e. grammar and vocabulary. Furthermore, the test is testing the desired receptive language skill: name by reading.

III. Item format and layout of the test:

The test as a whole is either too long nor too short. It is claimed that no items or sections are clearly too difficult or too easy – of course, item analysis helps answer this question. The correct true/false and multiple choice responses have been adequately randomized so as not to set up a response pattern. Regarding to the layout of the test, the spacing between and within items is adequate. It should be noted that the students had to write the answers on the answer sheets, the print is legible as well.

IV. Scoring:

The methods for scoring the test and grading the sections have been adequately determined. The items and sections are weighted appropriately in scoring.

نام درس: زبان انگلیسی

متن زیر را با دقت بخوانید.

Reading comprehension (5 Points)

Amir: Look* There are a lot of clouds in the sky..

Mehdi: Oh, yes, It may rain tonight.

Amir: Will you go to the country tomorrow?

Mehdi: No, we'll go next week.

Amir: Why do you often go to the country?

بردار در صفحه

اگر برای پاره خط AB جهت مثبت انتخاب کنیم مثلاً از A به طرف B را جهت مثبت بگیریم یک بردار ساخته ایم که با $\vec{AB}$ نشان می‌دهیم و می‌خوانیم بردار AB ، اگر جهت را از B به طرف A انتخاب کنیم آن را $\vec{BA}$ نشان می‌دهیم و می‌خوانیم بردار BA

نقطه A را ابتدا یا مبدا و نقطه B را انتهای بردار AB می‌نامیم (در بردار BA ، نقطه B ابتدا و A انتهاست) A به سمت B را جهت بردار AB می‌نامیم که با فلش (جهت) مشخص می‌شود. پس $\vec{AB}$ یعنی برداری که A مبدا و B انتها و جهت آن از A به طرف B است. راستای بردار AB : خطی که پاره خط AB روی آن باشند راستای بردار AB می‌باشد همچنین کلیه خطوط موازی با AB نیز هم راستا با AB می‌باشند.

طول بردار AB : فاصله دو نقطه A و B را که AB یا $\vec{AB}$ نشان داده می‌شود طول بردار AB است مثلاً در شکل (۲)

طول AB ، ۳ سانتیمتر است. باید توجه کرد که طول یک بردار

مطلب زیر در مورد بردار، خواص بردارها، اعمال میان بردارها، نمایش مختصاتی بردار در صفحه توسط آقای ایلخانی مسئول گروه ریاضی دفتر برنامه‌ریزی و تألیف نوشته شده که بدین وسیله از ایشان تشکر می‌شود.

بردارها را می‌توان از نظر هندسی یا از نظر محاسباتی (مختصاتی - جبری) در صفحه مورد بررسی قرار داد.
الف: بردار از دید هندسی.

در شکل (۱) AB یک پاره، $\vec{A}$ است

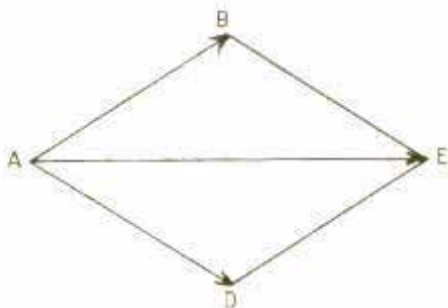

مانند شکل (۳) اگر $\vec{AB}$ و $\vec{CD}$ دو بردار در صفحه باشند برداری مساوی یکی از آنها مثلاً $\vec{CD}$ را از انتهای بردار $\vec{AB}$ رسم می‌کنیم و با آنها یک مثلث میسازیم مانند مثلث ABD در اینصورت برداری که روی ضلع سوم مثلث قرار دارد یعنی $\vec{AD}$ را بردار حاصل جمع دو بردار $\vec{AB}$ و $\vec{CD}$ می‌گوییم. توجه اینکه جهت حاصل جمع از A به طرف D است.

$$\vec{AB} + \vec{CD} = \vec{AD}$$

با قانون متوازی الاضلاع

برای جمع دو بردار $\vec{AB}$ و $\vec{CD}$ از قانون متوازی الاضلاع از ابتدای یکی از آنها مثلاً ابتدای $\vec{AB}$ مساوی بردار دیگر را رسم می‌کنیم مانند شکل (۴)

حالت در واقع زاویه BAD تشکیل می‌شود که روی AB و AD یک متوازی الاضلاع مانند متوازی الاضلاع $ABED$ را می‌سازیم که AB و AD دو ضلع مجاور آن می‌باشند قطر AE را که با AF نشان می‌دهیم مجموع دو بردار $\vec{AB}$ و $\vec{CD}$ خوانده می‌شود.

خواص عمل جمع بردارها:

عمل جمع بردارها دارای خواص «جابجایی»، «شرکت پذیری» (انجمنی) و دارای عضو «خشتی» و عضو «قرینه» است.

۱ - خاصیت جابجایی

در متوازی الاضلاع $ABED$ (شکل ۴) چون $\vec{DE} = \vec{AB}$ (اضلاع روبروی متوازی الاضلاع موازی و مساویند)

$$\vec{AE} = \vec{AD} + \vec{DE} = \vec{AD} + \vec{AB}$$

$$\vec{AD} + \vec{AB} = \vec{AB} + \vec{AD}$$

یعنی جمع دو بردار دارای خاصیت جابجایی است.

۲ - شرکت پذیری (انجمنی)

با توجه به شکل زیر جمع سه بردار $\vec{AB}$ و $\vec{BC}$ و $\vec{CD}$ شرکت پذیر است. زیرا در مثلث ABC داریم: $\vec{AC} = \vec{AB} + \vec{BC}$ و در مثلث BCD داریم: $\vec{BD} = \vec{BC} + \vec{CD}$ پس در مثلث ABD داریم $\vec{AD} = \vec{AB} + \vec{BD}$ و در مثلث

همواره غیرمنفی است.

بردار صفر: اگر ابتدا و انتهای یک بردار بر هم منطبق باشند آن را بردار صفر گوئیم که در واقع طول بردار صفر است. بردار صفر را با $(\vec{0})$ نشان می‌دهیم. بردارهای $\vec{AA}$ و $\vec{BB}$ صفر هستند.

دو بردار مساوی: دو بردار هم طول و همجهت را دو بردار مساوی گویند مانند: $\vec{AB} = \vec{CD}$

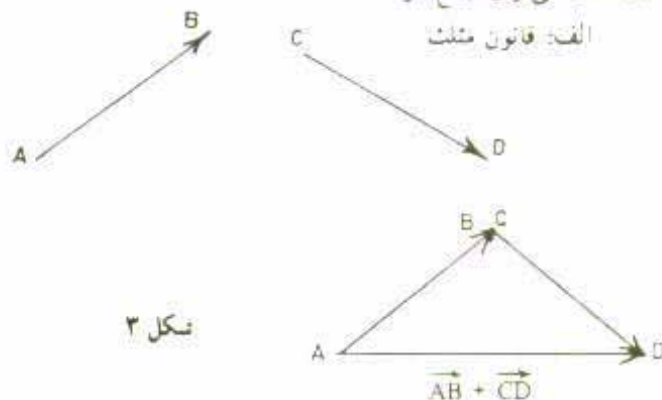
«اعمال میان بردارها»

بردارها را می‌توان با هم جمع، با از هم تفریق و با در هم ضرب کرد که ما عمل جمع و تفریق را تعریف می‌کنیم و عمل ضرب از محدوده این مقاله خارج است.

جمع دو بردار:

دو بردار را از نظر هندسی با دو قانون که در زیر توضیح داده شده است می‌توان جمع کرد.

الف: قانون مثلث

شکل ۲

$$\vec{CD} = \vec{0}$$

اشاره کردیم که دو بردار $\vec{AB}$ و $\vec{CD} = a \cdot \vec{AB}$ هم‌راستا یعنی موازی هستند. پس می‌توان گفت «دو بردار $\vec{AB}$ و $\vec{CD}$ موازی‌اند اگر عدد حقیقی مانند a پیدا شود که $\vec{CD} = a \cdot \vec{AB}$ برعکس اگر یک بردار مضربی از بردار دیگر باشد با هم موازی‌اند.»
مثلاً در شکل متوازی‌الاضلاع زیر از نظر برداری می‌توان نوشت:

$$\vec{AB} = k \cdot \vec{DC}$$

$$\vec{AD} = a \cdot \vec{BC} \quad \text{که مسلماً } a = 1 \quad \text{و} \quad k = 1$$

بردار از نظر مختصاتی (جبری - محاسباتی)

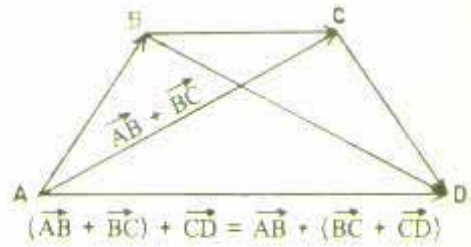
بردار و محور اعداد حقیقی:

همه دانش‌آموزان راهنمایی با محور اعداد حقیقی آشنا هستند. شکل زیر یک محور اعداد حقیقی است.

نقطه O را مبدا محور در نظر می‌گیریم. هر نقطه روی محور را نسبت به O می‌سجیم. مثلاً نقطه A در سمت راست نقطه O قرار دارد که با O یک پاره خط مانند OA می‌سازد. و می‌توان آنرا برداری مانند $\vec{OA}$ در نظر گرفت که O مبدا و A انتهای بردار OA و فاصله A تا O طول بردار $\vec{OA}$ است. طول $\vec{OA}$ را با یک عدد روی محور نشان داده و آنرا عدد نظیر بردار $\vec{OA}$ می‌نامیم. چون O ثابت است. (همیشه نظیر عدد صفر است) کافیست برای مشخص کردن بردار $\vec{OA}$ روی محور عددی را که در واقع مکان نقطه A روی محور است معلوم کنیم. بنابراین هر عدد روی محور را یک بردار و برعکس هر بردار روی محور را با یک عدد می‌توان نشان داد. که در واقع همان نمایش بردار مکان A روی محور می‌باشد. باید توجه کرد که این محور را محور جهت‌دار می‌نامیم که جهت مثبت آن از O به طرف راست است. و هرگاه A در سمت چپ O باشد بردار بصورت $\vec{AO}$ که چون جهت سمت راست است پس A در مکان عدد نظیر $\vec{OA}$ قرار دارد. اگر مثلاً A در فاصله 2 و سمت چپ O باشد عدد -2 نظیر A می‌شود که همان مفهوم قرینه عدد 2 یا قرینه بردار OA است. اصطلاحاً عدد نظیر هر بردار را مختص (عدد

ACD داریم: $\vec{AC} + \vec{CD} = \vec{AD}$ یعنی $\vec{AB} + \vec{BD} = \vec{AC} + \vec{CD}$ پس $(\vec{AB} + \vec{BC}) + \vec{CD} = \vec{AB} + (\vec{BC} + \vec{CD})$ پذیر است.

۳ - قرینه یک بردار:

قرینه بردار $\vec{BA}$ را با $-\vec{AB}$ نشان می‌دهیم و آنرا قرینه $\vec{AB}$ می‌نامیم.

$$\vec{AB} + \vec{BA} = \vec{0}$$

۴ - خاصیت داشتن عضو خنثی:

بردار صفر یعنی $\vec{0}$ را عضو خنثی در مجموعه بردارهای صفحه نسبت به عمل جمع می‌نامیم زیرا اگر با هر بردار مانند $\vec{AB}$ جمع شود تأثیری بر $\vec{AB}$ ندارد یعنی:

$$\vec{AB} + \vec{0} = \vec{0} + \vec{AB} = \vec{AB}$$

تفاضل دو بردار:

جمع بردار $\vec{AB}$ با قرینه بردار $\vec{CD}$ را که با $(-\vec{CD})$ یا $\vec{AB} + (-\vec{CD})$ جمع بردار $\vec{AB}$ می‌دهیم تفاضل بردار $\vec{CD}$ از بردار $\vec{AB}$ می‌نامیم.

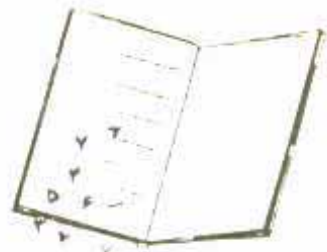
ضرب یک عدد در بردار:

اگر دو بردار $\vec{AB}$ و $\vec{CD}$ هم‌راستا باشند و طول بردار $\vec{CD}$ برابر طول بردار $\vec{AB}$ باشد مانند اینست که بردار $\vec{AB}$ را در 2 ضرب کرده باشیم تا بردار $\vec{CD}$ بدست آمده باشد مانند شکل

پس می‌توان چنین تعریف کرد:

حاصلضرب عدد a در بردار $\vec{AB}$ برداری مانند $\vec{CD}$ است که هم‌راستا با $\vec{AB}$ است و طول آن a برابر طول $\vec{AB}$ است. اگر a عدد مثبتی باشد جهت $\vec{CD}$ همان جهت $\vec{AB}$ است و اگر a منفی باشد جهت $\vec{AB}$ خلاف جهت $\vec{CD}$ است و اگر $a = 0$ طول بردار $\vec{CD}$ صفر است

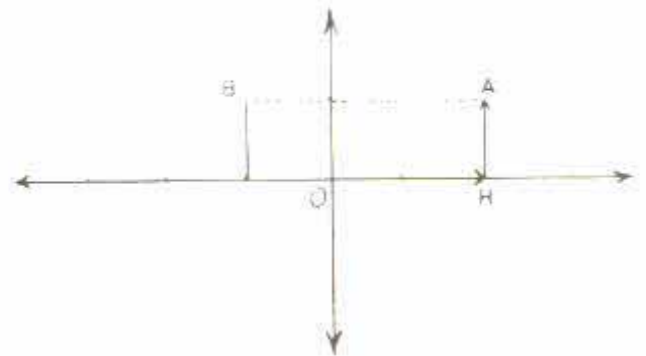
طولها را طول و عدد یک یعنی حرکت در راستای محور عرضها را عرض نقطه A می‌نامیم. و بصورت (۱ و ۲) یا $\begin{bmatrix} 1 \\ 2 \end{bmatrix}$ نشان داده و مختصات A می‌نامیم. روی شکل برای رسیدن به B با حرکت از مبدا O باید یک واحد به طرف چپ در راستای طولها و سپس یک واحد به طرف بالا حرکت کنیم تا به B برسیم پس B به مختصات (۱ و -۱) $\begin{bmatrix} 1 \\ -1 \end{bmatrix}$ است. باید توجه کرد که در زوج (۱ و ۲) یا $\begin{bmatrix} 1 \\ 2 \end{bmatrix}$ طول را سمت چپ (یا بالا) زوج می‌نویسیم و آنرا مختص اول و عرض را سمت راست (یا پایین) می‌نویسیم و آنرا مختص دوم می‌نامیم. که در حالت مجهول بودن نقطه A یا (x و y) یا $\begin{bmatrix} x \\ y \end{bmatrix}$ نشان می‌دهیم. از طرفی ملاحظه کردید که برای رسیدن از O به A (شکل فوق) ۲ واحد به راست و یک واحد به بالا حرکت کردیم یعنی در واقع طول بردار $\vec{OH}$ و سپس $\vec{HA}$ را طی کردیم و در مثلث OHA طبق بحث‌های بردار داریم $\vec{OA} = \vec{OH} + \vec{HA}$ پس می‌توان گفت $\vec{OA}$ برداری است به مختصات (۱ و ۲) یا $\begin{bmatrix} 1 \\ 2 \end{bmatrix}$ بنابراین هر نقطه در صفحه مانند A را می‌توان بعنوان انتهای یک برداری در نظر گرفت که مبدا آن O (مبدا مختصات) است و $\vec{OA}$ را بردار مکان نقطه A می‌نامند. در نتیجه: «هر نقطه از صفحه را می‌توان یک بردار مکان در نظر گرفت همچنین هر بردار از صفحه را می‌توان با یک بردار مکان نشان داد.»

شاخص بردار $\vec{OA}$ می‌نامیم. در شکل زیر عدد ۲ مختص A و عدد ۱ مختص B است.

نمایش مختصاتی یک بردار در صفحه:

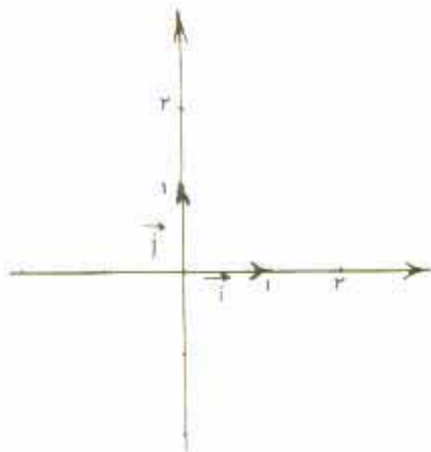
برای نشان دادن مکان یک نقطه از صفحه که روی محور اعداد حقیقی بیایند دو محور عمود بر هم رسم می‌کنیم و اصطلاحاً صفحه مختصات می‌نامیم. مبدا این دو محور مشترک است (مانند شکل زیر)

مختصات نقطه A را مختصات بردار $\vec{OA}$ می‌نامند. پس چه بگوییم نقطه A به مختصات (x و y) یا $\begin{bmatrix} x \\ y \end{bmatrix}$ و چه بگوییم بردار $\vec{OA}$ به مختصات (x و y) یا $\begin{bmatrix} x \\ y \end{bmatrix}$ است.

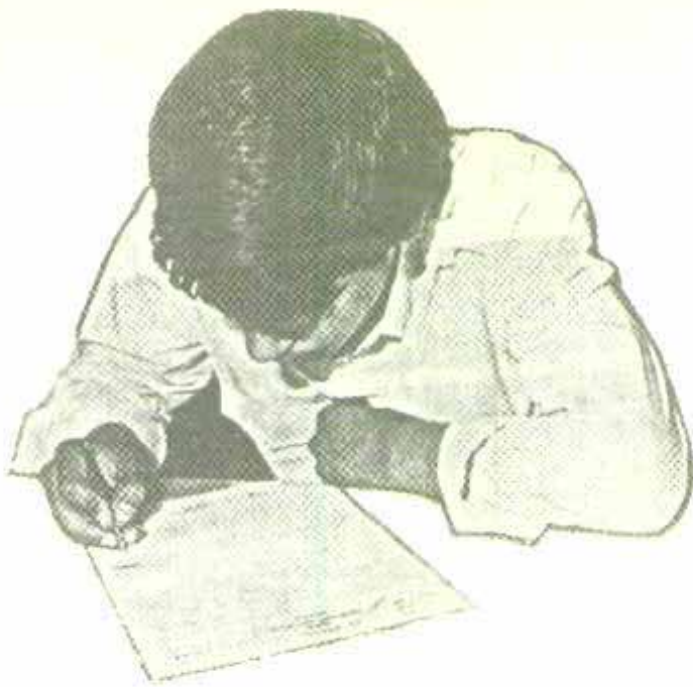
بردارهای پایه در صفحه:

روی محور افقی بردار واحد برداری است که طول آن ۱ و عرض آن ۰ است یعنی اگر $\vec{OA} = \begin{bmatrix} 1 \\ 0 \end{bmatrix}$ یا $\vec{OA}$ بردار $\begin{bmatrix} 1 \\ 0 \end{bmatrix}$ را با $\vec{i}$ نشان می‌دهیم و آنرا بردار واحد روی محور افقی می‌نامند پس $\vec{i} = \begin{bmatrix} 1 \\ 0 \end{bmatrix}$ همچنین روی محور قائم بردار $\begin{bmatrix} 0 \\ 1 \end{bmatrix}$ را با $\vec{j}$ نشان می‌دهیم و آنرا بردار واحد روی محور قائم گویند پس $\vec{j} = \begin{bmatrix} 0 \\ 1 \end{bmatrix}$ مانند شکل

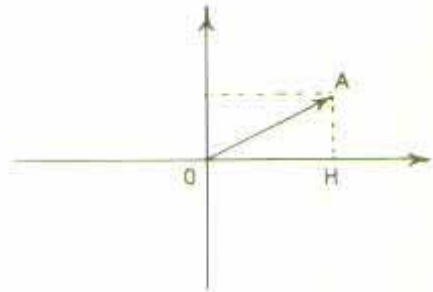
محور افقی را محور طولها و محور قائم را محور عرضها می‌نامیم. برای نشان دادن یک نقطه مانند A در صفحه مختصات پایه بینیم چند واحد روی محور طولها و سپس چند واحد در راستای محور عرضها باید حرکت کنیم تا به A برسیم مثلاً در شکل فوق از مبدا O، ۲ واحد سمت راست روی محور طولها و یک واحد به طرف بالا حرکت می‌کنیم تا به A برسیم عدد ۲ یعنی حرکت در راستای

بردار واحد افقی یعنی $\vec{i} = \begin{bmatrix} 1 \\ 0 \end{bmatrix}$ و بردار واحد قائم یعنی $\vec{j} = \begin{bmatrix} 0 \\ 1 \end{bmatrix}$ را بردارهای پایه در صفحه می‌نامند.

نوشتن یک بردار بر حسب بردارهای پایه در صفحه:
هر بردار در صفحه را می‌توان بر حسب بردارهای پایه نوشت. مثلاً در شکل زیر برای رسیدن به نقطه A، از O، ۲ واحد به

راست و ۱ واحد به طرف بالا حرکت کردیم در واقع ۲ برابر بردار $\vec{i}$ به راست و یک برابر بردار $\vec{j}$ به طرف بالا حرکت کرده‌ایم.

$$\vec{OA} = \vec{OH} + \vec{HA}$$

$$\vec{OH} = 2\vec{i} \quad \text{و} \quad \vec{HA} = \vec{j}$$

$$\vec{OA} = 2\vec{i} + \vec{j}$$

زیر با توجه به رابطه نالس در مثلث OKB طول و عرض $\vec{OB}$ نیز دو برابر طول و عرض $\vec{OA}$ باشد. یعنی $\vec{OB} = \begin{bmatrix} 4 \\ 2 \end{bmatrix}$ پس کافست «برای ضرب کردن یک عدد در یک بردار طول و عرض آن بردار را در آن عدد ضرب کنیم».

$$\vec{OB} = 2\vec{OA} = 2 \begin{bmatrix} 2 \\ 1 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 4 \\ 2 \end{bmatrix}$$

جمع دو بردار به کمک بردارهای پایه:

حاصل $\vec{OB} = \begin{bmatrix} 4 \\ 2 \end{bmatrix}$ و $\vec{OA} = \begin{bmatrix} 2 \\ 1 \end{bmatrix}$ اگر با $\vec{OB} = \begin{bmatrix} 4 \\ 2 \end{bmatrix}$ جمع $\vec{OA}$ و $\vec{OB}$ را بر حسب بردارهای پایه بنویسید.
حل: در جمع مختصاتی دیدیم که طولها را با هم و عرضها را نیز با هم جمع می‌کردیم. یعنی:

$$\vec{OA} + \vec{OB} = \begin{bmatrix} 2 \\ 1 \end{bmatrix} + \begin{bmatrix} 4 \\ 2 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 6 \\ 3 \end{bmatrix}$$

از طرفی طبق تعریف بردارهای پایه (و ضرب عدد در بردار و جمع دو بردار داریم:

$$\vec{OA} = \begin{bmatrix} 2 \\ 1 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 2 \\ 0 \end{bmatrix} + \begin{bmatrix} 0 \\ 1 \end{bmatrix} = 2 \begin{bmatrix} 1 \\ 0 \end{bmatrix} + \begin{bmatrix} 0 \\ 1 \end{bmatrix}$$

$$\vec{OA} = 2\vec{i} + \vec{j} \quad \text{پس}$$

$$\vec{OB} = \begin{bmatrix} 4 \\ 2 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 4 \\ 0 \end{bmatrix} + \begin{bmatrix} 0 \\ 2 \end{bmatrix} = 4 \begin{bmatrix} 1 \\ 0 \end{bmatrix} + 2 \begin{bmatrix} 0 \\ 1 \end{bmatrix}$$

$$\vec{OB} = 4\vec{i} + 2\vec{j} \quad \text{پس}$$

$$\vec{OA} + \vec{OB} = 2\vec{i} + \vec{j} + 4\vec{i} + 2\vec{j} = 6\vec{i} + 3\vec{j}$$

$$\vec{OA} + \vec{OB} = 6\vec{i} + 3\vec{j} \quad \text{پس}$$

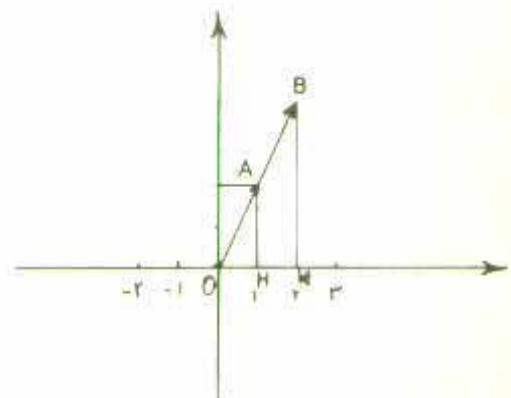
حاصل را با حاصل جمع مختصاتی مقایسه کنید.

جمع دو بردار از نظر مختصاتی:
برای جمع کردن دو بردار از نظر مختصاتی کافست طولها (مختص‌های اول) را با هم و عرضها (مختص‌های دوم) را نیز با هم جمع کنیم.

مثال: اگر $\vec{OA} = \begin{bmatrix} 2 \\ 1 \end{bmatrix}$ و $\vec{OB} = \begin{bmatrix} 4 \\ 2 \end{bmatrix}$ در اینصورت
 $\vec{OA} + \vec{OB} = \begin{bmatrix} 2 \\ 1 \end{bmatrix} + \begin{bmatrix} 4 \\ 2 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 2+4 \\ 1+2 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 6 \\ 3 \end{bmatrix}$
باید توجه کرد که جمع بردارها از نظر مختصاتی نیز دارای خواص جابجایی و شرکت‌پذیری و خاصیت خشی و فرینه داشتن است.

ضرب یک عدد در بردار:

اگر بردار $\vec{OA} = \begin{bmatrix} 2 \\ 1 \end{bmatrix}$ و $\vec{OB} = 2\vec{OA}$ پس باید طبق شکل

۰.۵

۱- آیا عدد ۱۱۳ اول است یا مرکب؟ چرا؟

۰.۷

۲- حاصل را بصورت عدد بولدر بسویید.

$$\begin{aligned} & (-2)^2 + \left(\frac{2}{3}\right)^2 = \\ & 3^2 \times 15^2 \times 5^2 = \end{aligned}$$

۳- الف) عضوی مجموعه A را مشخص کنید و مجموعه B را روی محور نشان دهید.

$$A = \{x \in \mathbb{Z} \mid -2 < x < 3\}$$

$$B = \{x \mid -1 < x < 4\}$$

ب) حاصل ساده شده عبارت مقابل را بدست آورید.

$$\left[\frac{-2}{3} - \frac{11}{7} \right] + \left[\frac{5}{21} - \left(-\frac{3}{14} \right) \right]$$

ج) کدا و رابطه درست است؟

۴) گویا است (ا) و ۶/۷ (ب) (ج) ۰.۲۵ ∈ Z (د) Z ∈ ۰.۲۵

۴- از عدد ۰.۲۲۵ تا یک رقم اعشار جدر بگیرید.

۱.۵

۵- نقاط A = [۳] و B = [۳] را روی صفحه محورهای مختصات نشان دهید.

الف) بردارهای OA و OB را رسم کنید. (O مبدا مختصات است.)

ب) بردار حاصل جمع بردارهای OA و OB را رسم کرده و مختصات بردار حاصل جمع را تعیین کنید.

ج) معادله مختصاتی مقدر حل کنید.

$$2x = -3 \left[\frac{1}{x} \right] =$$

۲

۶- الف) حاصل ضرب جزئی مقابل را ساده کنید. $4a(2b+3a+1) - 2a(6a+4b-1)$

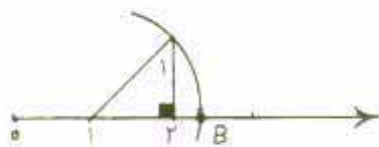
ب) مقدر عددی عبارت $2x^2 - 2x - 1$ برابر به $x = 5$ و $x = 2$ بدست آورید.

ج) معادله مقابل را حل کنید.

$$2x + 6 \cdot \frac{1}{x} + 4 = 14$$

۰.۵

۷- با توجه به شکل مقابل مشخص کنید نقطه B چه عددی را نشان می دهد؟

۲.۲۵

۸- الف) خط l به معادله $6x - 3y = 9$ رسم کرده و شیب و عرض از مبدا آن را مشخص کنید.

ب) آیا نقطه A = [۳] روی خط l واقع است؟ (با راه حل)

ج) B را بدست آورید به طوری که خط l به معادله $3x + 2y = 3$ و از نقطه A = [۶] بگذرد.

۱.۲۵

۹- دستگاه مقابل را حل کنید.

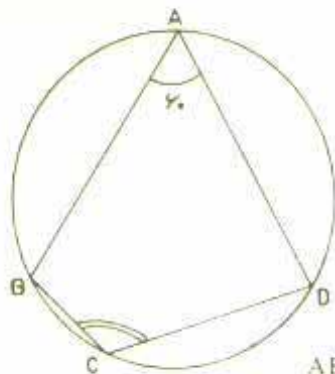
$$\begin{cases} 6x + 2y = -4 \\ 5x + 4(7 - 3) = 0 \end{cases}$$

۰.۵

۱۰- با نامداد مشخص شده شکل را دور آن دهید.

۰/۷۵

۱۱- در شکل مقابل $\angle A = 60^\circ$ زاویه $\angle C$ را تعیین کنید. ۶۰ ABCD

۱۲- اگر شعاع دایره ای ۲/۵ سانتی متر و فاصله مرکز دایره تا خطی ۴ سانتی متر باشد حالت خط و دایره را با رسم شکل نشان دهید و رابطه آن را بنویسید.

۰/۷۵

۱۳- هر ساق مثلث متساوی الساقینی ۲۰ سانتی متر و قاعده آن ۲۴ سانتی متر است. ارتفاع مثلث را بدست آورید.

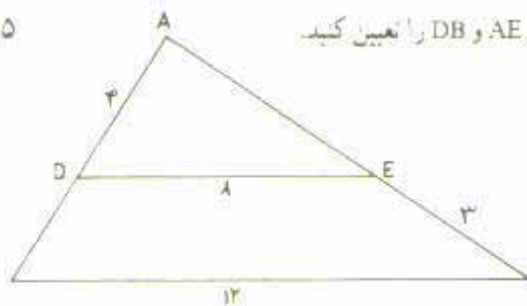
۱

۱۴- پاره خطی بطول ۷ سانتی متر رسم کنید و آنرا به دو قسمت چنان تقسیم کنید که نسبت آنها یک به سه باشد. طریقه رسم را توضیح دهید.

۱

۱/۲۵

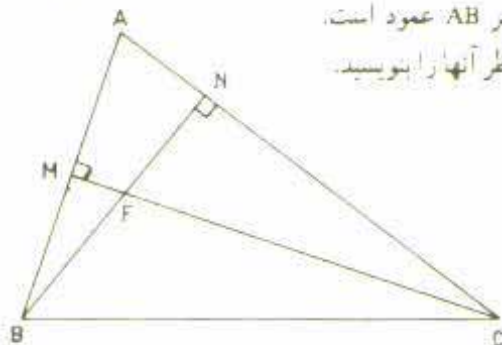
۱۵- در شکل مقابل $DE \parallel BC$ است. با توجه به اندازه‌های روی شکل DB و AE را تعیین کنید.

۱۶- در شکل مقابل BN بر AC عمود و CM بر AB عمود است.

۰/۷۵

چرا مثلثهای BMF و FNC بیس تناسب اضلاع متناظر آنها را بنویسید.

۱۷- الف) کره را تعریف کنید.

ب) حجم شکل مقابل را تعیین کنید.

۱

انرژی و کار

زهرا پور سعید

مقاله زیر در مورد انرژی، کار، انرژی پتانسیل، انرژی جنبشی و چگونگی اندازه گیری این انرژیها صحبت می کند. از خانم زهرا پور سعید تنظیم کننده این مقاله متشکریم.

انرژی:

ما از انرژی برق، انرژی خورشید یا انرژی امواج دریا صحبت می کنیم. یا می گویم که فلان شخص، فعال و پرا انرژی است یا می شنویم که فند و شکلات مرشار از انرژی است و در عین حال همواره از بحران انرژی، کاهش ذخایر انرژی، سوختهای فسیلی و ضرورت ایجاد منابع جدید انرژی یا گسترش استفاده از انرژی هسته ای صحبت می کنیم. در اینجا این سؤال مطرح می شود که شخص فعال، شکلات، نفت و هسته اتم چه دارند؟

در بیان کلی، انرژی قابلیت انجام تغییر است. تمام تغییرات در قلمرو فیزیک به کمک انرژی صورت می گیرد و معمولاً با تبدیل انرژی از یک نوع به نوع دیگر همراه است. تغییر، مفهوم دقیقی نیست و بجاست که قبل از برخورد مستقیم با این مفهوم، از مفهوم دیگری که زمینه ساز آگاهی دقیقتر از انرژی و تغییرات آن است آشنا شویم. این مفهوم مقدماتی، در ارتباط با کار و کمیت آن است.

انرژی قابلیت انجام تغییر است، تمام تغییرات در قلمرو فیزیک به کمک انرژی صورت می گیرد.

تمام تغییرات در فیزیک نتیجه اثر نیروهاست. نیروها اجسام را به حرکت درمی آورند و مسیرشان را تغییر می دهند.

کار:

تمام تغییرات در فیریک نتیجه اثر نیروهاست. نیروها اجسام را به حرکت درمی آورند؛ مسیرشان را تغییر می دهند و باعث ایستادن آنها می شوند. نیروها اجسام را به طرف خود می کشند یا آنها را از هم جدا می کنند.

نیروی ماهیچه ای انسان برای مدت نامحدودی نمی تواند اعمال شود؛ مثلاً اگر بخواهید مسافت زیادی را پیاده طی کنید در فواصل اولیه متوجه می شوید که ماهیچه های شما خسته می شوند و اگر مدتی استراحت نکنید قادر به ادامه راه نخواهید بود؛ یعنی بدن شما برای آنکه مجدداً توانایی انجام کاری را داشته باشد باید استراحت کند و سوخت لازم را به صورت غذا دریافت کند. این امر یعنی از دست دادن توانایی اعمال نیرو. اختصاص به انسان ندارد.

اگر برای رفتن همین فاصله از مائین استفاده کنید هر چه مائین مسافت بیشتری را طی کند، سوخت بیشتری لازم دارد و هرگاه سوخت به پایان برسد مائین مزبور قادر به ادامه حرکت نخواهد بود. به طور کلی در هر سیستم یا مائین بدون صرف انرژی هیچگونه کاری انجام نخواهد شد.

وقتی ما بر یک دیوار آجری نیرو وارد می کنیم هیچ اتفاقی نمی افتد. ما بر دیوار نیرو وارد کرده ایم. اما هیچ اثری دیده نمی شود. از طرف دیگر اگر همین نیرو را بزرگ کنیم توپ وارد کنیم توپ به هوا می رود. تفاوت اساسی بین این دو وضعیت در این است که گرچه در هر دو مورد نیرویی بر جسمی وارد شده است، اما در اولی حرکتی ایجاد نشده؛ در حالی که جسم دوم به حرکت درآمده است. یعنی نیرو در این حالت توانسته است کاری انجام دهد.

اگر در مورد این مسائل فکر کنیم، درمی یابیم که هر وقت بر جسمی نیرو اثر کند و سبب حرکت آن شود، در این صورت کار انجام شده است.

حال جسمی را که تحت تأثیر نیروی F قرار دارد در نظر می گیریم. در ساده ترین حالت نیروی F ثابت است و جسم روی مسیر مستقیم در امتداد نیرو حرکت می کند. در این حالت کار انجام شده توسط نیرو برابر است با حاصل ضرب بزرگی نیرو (F) در مسافتی که جسم تحت تأثیر نیرو می باشد.

$$W = F \cdot d$$

این تعریف کمک بزرگی به روشن شدن اثر نیروها می کند. در مسیر طی شده تا نیرویی اثر نکند کاری انجام نمی گیرد.

مفهومی که از کار در ذهن ما وجود دارد معمولاً بر اساس

تعریف بالا است؛ در صورتی که هرگاه انعام کار یک شخص را آنها بر مبنای وارد آوردن نیرو معرفی کنیم به این نکته برخورد می کنیم که ممکن است این تعریف شامل نیروهای هرز و بی فایده که مسوخت حرکت نمی شوند نیز بشود؛ مثلاً پس از مدتی اعمال نیروی دست بر دیوار خسته شویم، اما اگر دیوار حرکتی نکند کاری هم انجام نشده است.

به عنوان نمونه، اگر یک جعبه چوبی به وزن ۴۵۰ نیوتن بر روی یک سطح افقی یا نیروی ۲۰۰ نیوتن به فاصله ۲۰ متر حرکت دهیم، کار انجام شده برابر است با:

$$200 \times 20 = 4000 \text{ ژول}$$

تعریفی که در بالا برای کار در نظر گرفته شده دارای ویژگیهای خاصی است؛ نیروی F باید در امتداد بردار جابجایی باشد. اگر F و d با یکدیگر موازی نباشند باید به جای F مؤلفه آن را که در امتداد d است، در نظر گرفت.

محاسبه کار انجام شده برای بلند کردن یک جسم از مکان خود ساده است. نیروی جاذبه وارد بر جسمی به جرم m برابر با وزن آن $W = mg$ است؛ بنابراین برای بلند کردن جسم تا ارتفاع h سببه وضع اولیه اش باید نیرویی برابر mg بر آن وارد کرد. در اینجا F و $d = h$ است؛ در نتیجه کار انجام شده برابر است با $W = mgh$.

باید این نکته ضرورت دارد که تنها وزن جسم و ارتفاع آن در میزان کار انجام شده دخالت دارد و مسیر انتخاب شده برای بالا رفتن مهم نیست؛ مثلاً در صورتی که نیروی اصطکاک در به حساب بیآوریم، همان کاری که برای بالا رفتن از پله ها انجام می شود، دقیقاً برابر کاری است که برای بالا رفتن همان تعداد طبقات یا آسانسور انجام می گیرد.

انرژی:

پس از بررسی کار به تحلیل مفهوم پیچیده و چند جانبه انرژی می پردازیم.

انرژی جنبشی انرژی ای است که هر جسم به علت حرکتش دارای آن است.

انرژی پتانسیل انرژی ای است که هر جسم به علت موقعیتش دارای آن است.

انرژی آن صرف شکست نشسته، تولید گرما، ایجاد صوت و... بشود. با مثلاً گلوله‌ای که از یک تفنگ شلیک شده و با سرعت به دیواری برخورد می‌کند انرژی جنبشی خود را از دست داده به همان اندازه و به اشکال مختلفی مانند خراب کردن و گریه کردن دیوار در محل برخورد، گرم شدن خود گلوله و ایجاد صوت و... کار انجام می‌دهد.

انرژی پتانسیل:

وقتی سنگی را از ارتفاع h رها می‌کنیم، سنگ با سقوط آزاد خود به طور مرتب سرعت می‌گیرد تا سرانجام به زمین برخورد کند. این سنگ در برخورد با زمین کار انجام می‌دهد. اگر چنانچه سنگ به اندازه کافی بالا برده و آن را از ارتفاع مناسبی رها کنیم، کار حاصل در موقع برخورد با زمین به صورت یک حفره نمایان می‌شود. بدیهی است که این سنگ در مکان اولیه‌اش که در ارتفاع h از سطح زمین قرار گرفته بود، قابلیت انجام کار را داشت؛ گرچه در آن موقع سنگ ساکن بود. کاری که سنگ می‌تواند با سقوط خود به زمین انجام دهد، معادل انرژی پتانسیل است که سنگ در ارتفاع h داشته و آن را با E_p نشان می‌دهیم.

کاری که برای بالا بردن سنگ به ارتفاع h باید انجام شود برابر است با $W = mgh$ که در آن m جرم سنگ است. این مقدار کار می‌تواند به وسیله سنگ پس از رها شدن از ارتفاع h انجام شود. آنجا که سنگ بالا برده شده یا قوه ممکن انجام کاری معادل mgh را دارد. انرژی پتانسیل گرانشی به صورت $E_p = mgh$ محاسبه می‌شود. مقدار انرژی پتانسیل گرانشی به سطح مرجعی بستگی دارد که جسم به ارتفاع h از آن قرار دارد. به عنوان مثال انرژی پتانسیل کنشی به جرم 1 Kg که به ارتفاع 10 سانتیمتر بالای میز قرار دارد نسبت به میز برابر است با:

زول $E_p = mgh = 1\text{ Kg} \times 9.8 \frac{\text{N}}{\text{Kg}} \times 0.1\text{ m} = 0.98$
 و هرگاه چنین فرض شود که کتاب در ارتفاع یک متری از کف اتاق قرار گرفته انرژی پتانسیل آن نسبت به کف اتاق برابر است با:
 زول $E_p = 1\text{ Kg} \times 9.8 \frac{\text{N}}{\text{Kg}} \times 1\text{ m} = 9.8$
 ناه به حال از یک نوع انرژی پتانسیل صحبت کرده و آن انرژی پتانسیلی است که جسم با بالا رفتن از سطح مرجع در میدان گرانش به دست می‌آورد. در صورتی که مفهوم انرژی پتانسیل بسیار کلی‌تر از این است. برای نمونه یک میخ نسبت به آهنربایی که در نزدیکی آن قرار دارد انرژی پتانسیل دارد؛ به طوری که اگر رها شود به

انرژی مخصوصی است که هرگاه یک جسم از آن برخورددار باشد می‌تواند کار انجام دهد. وقتی می‌گوییم که یک ششی انرژی دارد، منظور ما این است که قایم وارد و درین نیرو به صورت مستقیم یا غیرمستقیم انرژی دیگری و انجام دادن کار بر آن را دارد. از طرف دیگر اگر بر روی جسمی کار انجام دهیم مقدار انرژی پتانسیل کار انجام شده به آن اضافه کرده‌ایم. واحدهای انرژی همان واحدهای کار است.

انواع انرژی

- ۱- انرژی جنبشی: انرژی ای است که هر جسم به علت حرکتش دارای آن است.
- ۲- انرژی پتانسیل: انرژی ای است که هر جسم به علت موقعیتش دارای آن است.

انرژی جنبشی

وقتی به حرکت و پوی بر روی آن کار انجام می‌دهیم، این کار چه می‌شود؟ فرض کنید به شمال بروی آریه تیری طی مسافت s باقیل از رها شدن و رد کنیم، $E = mfs$ مقدار کاری است که دست یا پرتاب کردن توپ انجام می‌دهد. توپ در نتیجه کاری که بر روی آن انجام شده، مقداری انرژی جنبشی برابر $\frac{1}{2}mv^2$ به دست آورده است. گرسین انرژی جنبشی E_k آنش دهیم، انرژی جنبشی جسمی به جرم m و سرعت v برابر است با $E_k = \frac{1}{2}mv^2$.
 سایرین جسم در حال حرکت مکانی که کاری برابر $\frac{1}{2}mv^2$ به مسیر حرکت خود در آن انجام داده، مثلاً هرگاه سنگی را به طرف نشسته ی پرتاب کنیم، در سنگ پرتاب شده مقداری انرژی جنبشی وجود دارد که این انرژی می‌تواند در صورت برخورد با نشسته کار انجام دهد و

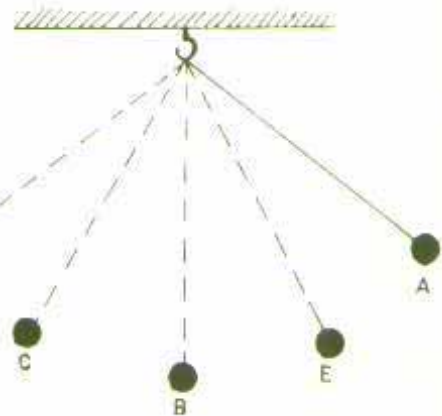

طرف آهنربا کشیده می شود یا هر گاه فنری را فشرده کنیم، در این عمل مقداری کار انجام می شود و این کار به صورت یک انرژی پتانسیل در فنر ذخیره می شود؛ به گونه ای که با رها کردن فنر این انرژی می تواند آزاد شده کار انجام دهد، مثلاً هرگاه فنر یک ساعت را کوچک کنیم مقداری انرژی در آن ذخیره کرده ایم که کم کم به صورت انرژی جنبشی آزاد شده و کار انجام می دهد.

در پایان ذکر چند نمونه سؤال که پاسخ دادن آنها به درک بهتر مفهوم انرژی جنبشی و انرژی پتانسیل و تبدیل این دو به یکدیگر کمک می کند، بی مناسب نیست.

— آونگ ساده عبارت از یک گلوله ای کوچک و سنگین است که به یک نخ بسیار باریک و طویل آویخته شده باشند. در شکل وضع OB وضع تعادل آونگ است. اگر آونگ را در وضعیت OA قرار دهیم و رها کنیم، آونگ حرکت می کند. وضع حرکت آونگ را از نظر انرژی در چند نوسان کامل بررسی کنید.

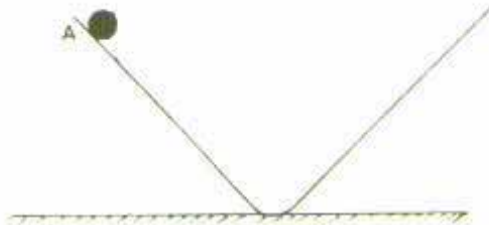
— نوع انرژی گلوله در نقاط A, B, E, C, D را مشخص کنید.

— یک فنر را از نقطه O آویزان کرده به انتهای آن وزنه ای می آویزیم.

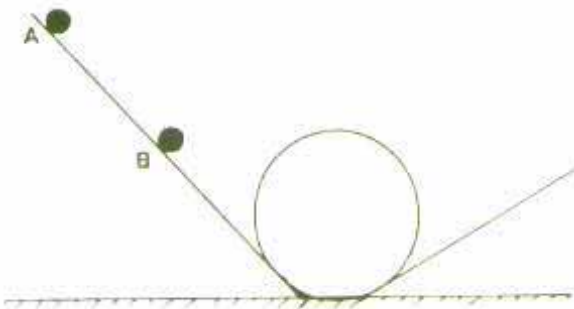
وزنه در نقطه A قرار دارد. وزنه را کمی می کشیم و تا نقطه B می آوریم و رها می کنیم. وضع حرکت وزنه را در چند نوسان کامل بررسی کنید.

- نوع انرژی گلوله را در نقاط A, B, C مشخص کنید.
- یک گلوله فلزی را از نقطه A درون ناوهای مطابق شکل رها می کنیم. وضع حرکت گلوله را بررسی کنید.

- نوع انرژی گلوله را در چند نقطه از مسیر مشخص کنید.
- یک گلوله فلزی را از نقطه A درون ناوه مطابق شکل رها می کنیم. وضع حرکت گلوله را بررسی کنید.

- اگر گلوله را از نقطه B رها کنیم وضع حرکت آن چگونه خواهد بود؟ چرا؟

آیا امتحانات

نهایی علوم بر اساس هدفهای آموزش علوم طراحی می‌شوند؟

سعود امانی پهرانی

مقاله زیر برخی علل احتمالی را که موجب نواقصی در تهیه سؤالات امتحانی مطلوب می‌شود از جمله پیروی از روال مرسوم امتحانات نهایی و لزوم پیروی از بودجه و بارم بندی تعیین شده از طرف اداره کل امتحانات را متذکر می‌شود و سپس بودجه و بارم بندی جدید تهیه شده از طرف دفتر برنامه‌ریزی و تالیف را ارائه می‌دهد. از آقای امانی پهرانی تنظیم کننده مقاله متشکریم.

بیشترین نمرات ارزشیابی به پایین‌ترین سطح یادگیری یعنی مرحله دانش اختصاص داده شده است و این نحوه سؤال دادن گرچه در مورد بعضی از دروسها مانند تاریخ ممکن است پذیرفتنی یا اجتناب ناپذیر باشد، اما در باره درس علوم تجربی که در پی تحقق اهدافی نظیر پرورش قدرت تفکر و نتیجه‌گیری، افزایش دقت نظر در مشاهدات و بررسی مسائل و بساخ و پرسشها، ایجاد روح جستجوگری و نوآوری و توجه به تقویت قوه ابتکار و خلاقیت است به هیچ وجه پذیرفتنی نیست.

«۱- هرگاه جسمی... شود که تور به سطحی برسد بر روی آن سطح... تشکیل می‌شود.» در پاسخنامه امتحان لغتهای «مانع» و «سایه» جواب این سؤال ذکر شده‌اند که عیناً مطابق با متن کتاب است. البته بگذریم از این که دانش آموزی دو لغت دیگر مثلاً «موجب» و «روشنایی» را در جاهای خالی قرار دهد، باز هم جمله، جمله صحیحی می‌شود که در این صورت تکلیف مصححان ورقه معلوم نیست. ذکر این نکته ضروری است که در پاسخ به بعضی از سؤالات این ۴/۵ نمره، دانش‌آموزان به فهم نسی مطالب درسی نیاز دارند که این بستندیده است. مثلاً در سؤال هشتم: «هر تار کشنده چگونه به وجود می‌آید و کنار آن چیست؟» دانش‌آموزان باید مطالب درسی دو قسمت از متن کتاب را که در ارتباط باهم هستند ذکر کنند که نشان دهنده کیفیت خوب مطالعه ایشان می‌تواند باشد.

از ۴ نمره باقیمانده ۳/۵ نمره به مسائل اختصاص داده شده که از آن ۲/۵ نمره مستقیماً از کتاب گرفته شده، با این تفاوت که صورت مسأله عیناً درج شده و فقط عددها عوض شده‌اند و ۱ نمره دیگر مسائل به مسأله‌ای اختصاص یافته که در کتاب به گونه‌ای دیگر مطرح گردیده است. مثلاً اگر در مسأله چهار پارامتر وجود دارد و در مسائل کتاب پارامترهای A و B و C داده شده‌اند و پارامتر D خواسته شده، در مسأله امتحان A و C و D داده شده‌اند و B خواسته شده که این مسأله می‌تواند ارزشیابی از سطوح بالاتر یادگیری محسوب شود. (مثلاً درک و فهم یا حداکثر کاربرد). بدین ترتیب فقط ۰/۵ نمره باقی می‌ماند که به سؤالی چهارگزینه‌ای که بسیار خوب طراحی شده است اختصاص یافته (سؤال ۴ قسمت آخر). در این سؤال علاوه بر دانش به دقت نظر در مشاهده و بررسی واقعینها نیز توجه می‌شود؛ به گونه‌ای که دانش‌آموزان کم‌دقت ممکن است فکر کنند که در این هر دو جوابهای «الف» و «ب» درست هستند.

«خودآزماییها» و «به این پرسشها پاسخ دهید» طرح شده است (البته ناگفته نماند که در یکی از سؤالات به جای لغت زکام، سرخک قرار داده شده که البته در پاسخ سؤال هیچ تأثیری ندارد). از ۸/۵ نمره باقیمانده ۴/۵ نمره دقیقاً از متن کتاب، بدون هیچگونه تغییری گرفته شده است. برای مثال به سؤال زیر که عیناً جمله‌ای از کتاب است توجه فرمایید:

سؤالات امتحان نهایی درس علوم تجربی در چند سال اخیر بخوبی نشانگر این امر است که بیشتر پرسشها برای ارزشیابی حافظه دانش‌آموزان و میزان اهتمام آنها به ازیر کردن مطلب طرح شده‌اند؛ مثلاً در امتحان نهایی همین امسال (خرداد ۷۲ استان تهران) مشاهده می‌شود که از ۱۵ نمره آزمون کتبی، ۶/۵ نمره عیناً از سؤالات مندرج در کتاب، یعنی از

پس از بررسی موضوع، به کمک چند تن از معلمان با تجربه علوم که بعضاً خودشان طراح امتحان نهایی نیز می‌باشند دستورالعملی را بدین شرح تهیه و به اداره کل امتحانات ارسال نمودند:

۱۵ نمره کتبی:

۱- متن و شکل و خودآزمایی جمعاً ۸ نمره که ۳ تا ۴ نمره آن باید به صورت پرسشهای چهارگزینه‌ای، کامل کردنی و صحیح - غلط باشد (حداکثر صحیح - غلط و کامل کردنی جمعاً ۲ نمره).

۲- پرسشها و مسائل توضیحی ۳۱۵ نمره که ۲ نمره آن عیناً از تعریفات مدرج در کتاب و ۱۱۵ نمره آن شبیه تعریفات کتاب باید باشد.

۳- مسائل عددی ۳۱۵ نمره که باید شبیه مسائل کتاب باشد.

همان گونه که ملاحظه می‌شود در بارم‌بندی فوق، علاوه بر آن که نسبت به آورده شدن پرسشهای چهارگزینه‌ای و صحیح - غلط که پاسخگویی به آنها احتیاج به تفکر و دقت دارد تصریح شده است، در مورد پرسشهای توضیحی و مسائل نیز به لزوم طرح سوالات غیرمستقیم از کتاب تصریح گردیده و بدین ترتیب دست مؤلفان در طرح این گونه سوالات باز است، البته ناگفته نماند که جمعاً میزان نمرات اختصاص داده شده به این گونه سوالات به گونه‌ای در نظر گرفته شده است تا افت چندانی را در نمرات دانش‌آموزان سبب نشود، البته به این شرط که معلمان محترم در طول سال تحصیلی به این نکات غنایب کافی داشته باشند.

۲- مسائل توضیحی ۲۱۵ نمره (سعی شود از بخش ۳ به بعد طرح شود):

۳- مسائل عددی ۳۱۵ نمره:

۴- متن و شکل ۴ نمره (شکل حداکثر یک نمره).

البته همان طور که ملاحظه می‌شود در این آیین‌نامه به صراحت اشاره شده است که در قسمت مسائل توضیحی و مسائل عددی باید حتماً از پرسشها و مسائل مدرج در کتاب استفاده نمود و آوردن هرگونه سؤالی غیر از سوالات کتاب غیرمجاز است، اما در مقابل چون صراحتی هم در لزوم آوردن پرسشهای غیرمستقیم ذکر نشده است، طراحان جانب احتیاط را رعایت می‌کنند و از آوردن این گونه پرسشها پرهیز می‌نمایند.

اما راه‌حلی که برای مشکل فوق به نظر می‌رسد راه‌حلی است که یادوشیوه امکان‌پذیر می‌گردد:

۱- توجه معلمان علوم در مورد اهداف آموزش علوم و لزوم خودداری از سرخورد صرفاً کلیشه‌ای و حفظی با این درس و یادآوری این نکته به معلمان که آنها باید در طول سال روشهای آموزش علوم را به گونه‌ای انتخاب و اجرا نمایند که نهایتاً به درک عمیق مفاهیم علمی منجر شود و دانش‌آموزان در عین این که به حفظ باره‌ای از مطالب ضروری و کلیدی می‌پردازند، به مراحل بالاتر یادگیری نیز هدایت گردند. بدیهی است که در این زمینه گروههای آموزشی مناطق و استانها می‌توانند نقشی اساسی داشته باشند و با تهیه جزوه‌های مختلف و سوالات گوناگون راجع به هر مبحث و ارسال آن به مدارس بر تواناییهای معلمان بیافزایند.

۲- اصلاح آیین‌نامه مربوط به بارم و بودجه‌بندی درس علوم تجربی و تصریح به آورده شدن سوالاتی غیرمستقیم از کتاب به صورتهای مختلف به منظور تحقق این امر کارشناسان علوم تجربی دفتر برنامه‌ریزی و تألیف، بنا به درخواست اداره کل امتحانات،

همان طور که از بررسی فوق به دست می‌آید بیشترین نمرات به ارزشیابی پایین‌ترین سطح یادگیری، یعنی مرحله دانش اختصاص داده شده است و این نحوه سؤالی دادن، گرچه در مورد بعضی از درسها مانند تاریخ ممکن است پذیرفتنی یا اجتناب‌ناپذیر باشد، اما درباره درس علوم تجربی که در پی تحقق اهدافی نظیر پرورش قدرت تفکر و نتیجه‌گیری، افزایش دقت نظر در مشاهدات و بررسی مسائل و پاسخ به پرسشها، ایجاد روح جستجوگری و نوآوری و توجه به تقویت قوه ابتکار و خلاقیت است، به هیچ وجه پذیرفتنی نیست، بخصوص با توجه به این نکته که ماهمگی می‌دانیم چگونگی سوالات امتحان نهایی تعیین‌کننده چگونگی فعالیت معلمان و دانش‌آموزان در فراگیری درس است و میزان توجه و وقت گذاری بر روی هر قسمت از مطالب یک کتاب درسی دقیقاً تابع بارم آن قسمت در امتحان می‌باشد.

به‌رحال به نظر می‌رسد که طراحان سوالات امتحان نهایی - با وجود این که خود معمولاً معلمان توانا و موفق هستند و به راحتی می‌توانند سوالاتی از سطوح بالاتر یادگیری در امتحان طرح کنند، به دو دلیل از این کار خودداری می‌کنند:

دلیل اول: پیروی از روال مرسوم امتحانات نهایی و ترس از مورد انتقاد قرار گرفتن و منته شدن به خودسری و خودنمایی و غیره و احتمالاً ترس از کم شدن نمرات دانش‌آموزان و ایجاد مشکلاتی از این قبیل.

دلیل دوم: لزوم پیروی از بودجه و بارم‌بندی تعیین شده از طرف اداره کل امتحانات که در مورد آزمون کتبی درس علوم تجربی کلاس سوم راهنمایی چنین تنظیم گردیده است:

آزمون کتبی ۱۵ نمره

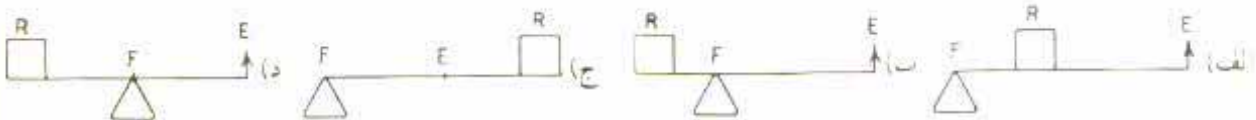
۱- خودآزمایی ۵ نمره (از بخش یک تا چهار ۲ نمره و از بخش پنج تا هفت ۳ نمره):

- ۱- ماهی قرمز در تنگ شیشه‌ای برزگر دیده می‌شود. چرا؟ ۰.۵
- ۲- الف) خاصه غالب چیست؟ ب) خاصه‌هایی که حاصل تأثیر محیط اند ثابت‌ترینند با آنها که ارثی هستند؟ چرا؟ ۱
- ۳- میکروهای بیماری‌زا از دو راه به بدن آسیب می‌رسانند آن دو راه کدامند؟ برای هر راه مثال بزنید. ۱
- ۴- در یک اتوی برقی الف) به کار بردن سیم ننگستن برای بخش گرمه مناسب نیست، چرا؟ ۱
- ب) وقتی بخش گرمه گرم می‌شود سیمهای رابط گرم نمی‌شود. چرا؟ ۱
- ۵- الف) معمولاً چراغهای جلوی اتومبیل دارای چه نوع آینه‌ای هستند؟ ۱
- ب) مقصود از نور بالا در اصطلاح رانندگی چیست؟ ۱
- ۶- الف) ناگیری غیرفعال را توضیح دهید؟ ۱
- ب) ناگیری حاصل از بیماری شدن دوام بیشتری دارد یا ناگیری حاصل از تزریق واکسن؟ چرا؟ ۱
- ۷- هر تار کسنده چگونه بوجود می‌آید و کار آن چیست؟ ۰.۵
- ۸- فرض کنید در معرض ابتلا به بیماری سرخک بوده‌اید ولی به آن مبتلا نشده‌اید. چه دلیلی برای بیمار شدن خود می‌توانید بیاورید؟ (دو دلیل ذکر کنید). ۰.۵
- ۹- کاربرد آهن فرساده برای تهیه فولاد چه بیماری دارد؟ ۰.۵
- ۱۰- با استفاده از اصل بقای انرژی اصل کار را توضیح دهید. ۰.۷۵
- ۱۱- با هر یک از تغییرات شیمیایی را که با معادلات زیر نشان داده شده‌اند بنویسید؟ ۱
- الف) $H_2CO_3 \rightarrow H_2O + CO_2$ ب) $AgNO_3 + NaCl \rightarrow AgCl + NNO_3$
- ج) $S + O_2 \rightarrow SO_2$ د) $2HgO \rightarrow 2Hg + O_2$
- ۱۲- سه قسمتی را که معمولاً در هر دانه مشاهده می‌کنید روی شکل نامگذاری کنید. ۰.۷۵

توجه: نوشتن فرمول و واحد الزامی است و نمره دارد.

- ۱۳- موتور وزنه ۹۰۰۰ نیوتنی در مدت ۳ ثانیه با ارتفاع ۱۰ متر بالای برد توان موتور چند کیلووات است. ۱.۵
- ۱۴- در یک ماشین مرکب وقتی نیروی محرک ۸ متر جابجا می‌شود نیروی مقاوم ۱ متر تغییر مکان می‌دهد اگر بازده ماشین ۵۰ درصد باشد برای غلبه بر مقاومت ۴۰۰۰ نیوتنی چه مقدار نیروی محرک لازم است؟ ۱
- ۱۵- در یک برانسفورمانور تعداد سیم‌پیچ‌های اولیه آن ۱۱۰۰ دور که به برق ۲۲۰ ولت وصل شده است اگر ولتاژ ثانویه ۲۰ ولت باشد تعداد دور سیم‌پیچ ثانویه چقدر است؟ ب) نوع ترانسفورمانور را مشخص کنید. ۱
- توجه: هر تست ۰.۵ نمره دارد. جاهای خالی را با کلمات مناسب پر کنید و تستها نمره منفی ندارد. ۰.۵
- ۱- هرگاه جسمی..... شود که نور به سطحی برسد بر روی آن سطح..... تشکیل می‌شود. ۰.۵
- ۲- نمد به روشن..... و سناره در بانی به روشن..... تولیدمثل می‌کند. ۰.۵
- ۳- معمولاً نفت خام همراه با مقداری آب شور است با استفاده از کدام خاصیت می‌توان آنها را از یکدیگر جدا کرد؟ الف) نقطه جوش ب) نقطه انجماد ج) جرم حجمی د) قابلیت انحلال ۱
- ۴- کدامیک از اشکال زیر علاوه بر انتقال نیرو فقط در افزایش نیرو به ما کمک می‌کنند (R نیروی مقاوم و F نیروی محرک و E نکه‌گو). ۱

شناخت حرفه و فن

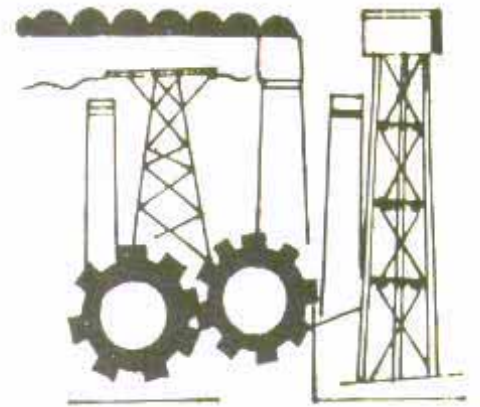
نقد و بررسی سوالات امتحان نهایی درس شناخت حرفه و فن

در خرداد ۷۲

امتحان نهایی به عنوان ارزشیابی نهایی پایان دوره راهنمایی تحصیلی انجام می‌شود و بدین جهت از اهمیت خاصی برخوردار است. زیرا برای کلیه دانش‌آموزان نقش تعیین‌کننده‌ای دارد. با توجه به این نکات که نحوه تدریس و آموزش، امکانات آموزشی و شرایط تحصیل، موقعیت خانوادگی و اجتماعی و برخورداری از امکانات برای همه دانش‌آموزان یکسان نیست، ارزشیابی یکسان و هماهنگ از کلیه دانش‌آموزان کاری بسیار حساس و دقیق است. سوالی که توسط طراح سوال تهیه می‌شود با سرنوشت تحصیلی هزاران دانش‌آموز ارتباط دارد. امتحان شوندگان با نحوه تدریس و ارزشیابی طرح سوال بیگانه‌اند؛ علاوه بر آن شرایط روحی و اضطراب طبیعی ناشی از جلسات امتحانات هم به حساسیت موضوع می‌افزاید و ضرورت

در مقاله زیر برخی نکات که می‌باید در یک ارزشیابی صحیح، علمی و منطقی رعایت شود، توضیح داده شده و سپس با این معیار به بررسی سوالات امتحانات نهایی درس شناخت حرفه و فن اقدام شده است. از گروه شناخت حرفه و فن دفتر برنامه‌ریزی و تألیف برای نگارش این مقاله سپاسگزاریم.

با توجه به این نکات که نحوه تدریس و آموزش، امکانات آموزشی و شرایط تحصیلی، موقعیت خانوادگی و اجتماعی و برخورداری از امکانات برای همه دانش‌آموزان یکسان نیست، ارزشیابی یکسان و هماهنگ از کلیه دانش‌آموزان کاری بسیار حساس و دقیق است.

که آمد است برای همکاری محترم قابل استفاده باشد.

به طور کلی در ارزشیابی و طرح سوال به چند نکته باید توجه کرد که در ذیل به شرح آنها می‌پردازیم.

۱- مفاهیم و هدفهای آموزشی: همه

مطالب کتاب درسی حاوی مفاهیمی است که در متن درس آورده شده در سار آن تفسیر و توضیح داده می‌شود. در تدریس و همچنین ارزشیابی، برای طرح سوال هر کدام از مفاهیم باید مجرد از متن، مشخص و مدنظر باشند. معلم نیز باید ارزش هر کدام از مفاهیم را در رابطه با هدفهای رفتاری آن و با توجه به حیطه یادگیری هدف تعیین کند. هدفهای آموزشی با یادگیری را به سه حیطه کلی شناختی، عاطفی و روی حرکتی تقسیم می‌کند که در هر کدام از این حیطه‌ها ضمه‌بدهایی وجود دارد و حرکت آن از سطح به عمق است؛ مثلاً حیطه شناختی شامل دانش و اطلاعات، درک و فهم، کاربرد، تجربه و تحلیل، ترکیب و ارزیابی است که در مرحله ارزیابی فرد می‌تواند به سطح میزبان

آشنایی دبیران با نحوه ارزشیابی علمی و طرز صحیح طرح سوال را روشن می‌سازد. چنانچه دبیران در طرح سوال و ارزشیابی به اصولی دست یابند که همگی با آن آشنا بوده از آن پیروی کنند و همان شیوه و اصول را در طول سال تحصیلی در ارزشیابی تدریجی دانش‌آموزان خود به کار گیرند، مشکلی باقی نخواهد ماند آنچه در بین معلم و سررشته صورت می‌گیرد هدفی جز دستیابی به این اصول و شیوه‌ها ندارد. به مطرح شدن سفاقت ضعف و قوت سؤالات منحن نهی درس شناخت حرفه و فن و بحث در باره آن برخی از مبانی ارزشیابی مورد توجه قرار داده می‌شود.

توانمندی خود پیرا دارد. در طبقه دانش و اطلاعات آموزش سطحی و در ارزشیابی آموزش عمقی است. معمولاً در دوره‌های ابتدایی و راهنمایی حیطه شناختی ناطبقات درک و فهم و کاربرد پیش می‌رود و تجربه و تحلیل و ترکیب و ارزیابی مخصوص دانش‌آموزان دوره متوسطه و دانشجویان است و اگر در دوره‌های ابتدایی و راهنمایی مطرح شود سطح آن مربوط به اطلاعات دانشهای بسیار ساده و کوچک است. در حیطه عاطفی، طبقاتی مانند گوش فرادان (دریافت کردن)، پاسخگویی و ارج نهادن وجود دارد که مربوط به مسائل عاطفی یادگیری و ارزشگذاری به آموخته‌ها و ارتباط آموزش با عواطف دانش‌آموزان است. در حیطه روانی حرکتی تکیه بر انجام کار و عمل را ابتدایی ترین تا بالاترین سطح مهارت است و طبقات آن عبارتند از: مشاهده، تقلید، تمرین و دقت، تطبیق و تسلط. دوره راهنمایی که رده‌های عملی تا حد تمرین و دقت و حرز مستقل کار پیش می‌رود. در دوره ابتدایی حد طبقات روانی و حرکتی در مورد اعمالی مانند خواندن و نوشتن به مرحله تسلط می‌رسد. دانستن حیطه هدفها و طبقات آن به معنی و طرح سوال کمک می‌کند تا بتوانند با توجه به نیازهای یادگیری دانش‌آموزان در سؤالات تعادل ایجاد کنند بررسی مفاهیم کتاب درسی در ایجاد این تعادل خوبی به معلم کمک می‌کند.

۲- نحوه انتخاب کلمات برای سوال:

کلماتی که برای سوال انتخاب می‌شوند باید حتماً در متن درس یا سر فصل درس و عنوان آن و در مفاهیم آموزشی درس وجود داشته باشند و برای دانش‌آموز آشنا باشند. استفاده از کلماتی که در کتاب درسی نیست و برای دانش‌آموز نا آشنا است، و تو این که مفهوم آموزشی مورد نظر معلم را در برگیرد، باعث

در تدریس و همچنین ارزشیابی، برای طرح سوال هر کدام از مفاهیم باید مجرد از متن، مشخص و مدنظر باشند. معلم نیز باید ارزش هر کدام از مفاهیم را در رابطه با هدفهای رفتاری آن و با توجه به حیطه یادگیری هدفها تعیین کند. دانستن حیطه هدفها و طبقات آن به معلم و طراح سوال کمک می‌کند تا بتواند با توجه به نیازهای یادگیری دانش‌آموزان در سؤالات تعادل ایجاد کند.

به سنجش حافظه، سنجش حافظه در تستهای هوش و با قدرت حافظه افراد قابل قبول است و تنها درصد کمی از سوالات برای ارزشناهایی نهایی می‌تواند حافظه‌ای باشند. درین حرفه و فن بیشتر باید جنبه درک و فهم دانش و اطلاعات و کاربرد داشته باشد.

۳- کیفیت سؤال: سؤال امتحانی باید طوری طرح شود که پاسخ آن واضح و معین باشد؛ بنابراین از پرداختن به سوالات دوپهلوی یا سؤالاتی که پاسخ آن برای دانش‌آموز روشن نیست و او را به سوی پاسخ درست یا هم‌بسی نمی‌کند و یا سؤالاتی که ممکن است چند پاسخ صحیح داشته باشد باید خودداری کرد.

۴- بارم‌گذاری: در بارم‌گذاری سوالات باید دقت شود که به هر مفهوم آموزشی بارم مستقل داده شود مثلاً بارم می‌تواند ۰.۲۵، ۰.۵، ۰.۷۵، ۱، نمره یا بیشتر باشد؛ بنابراین نمی‌توان کلمات یک مفهوم آموزشی را به چند بارم تقسیم کرد. اگر پاسخ سؤال از چند جزیه تشکیل می‌شود چنانچه هر جزیه سؤال یک مفهوم آموزشی مستقل باشد به بارمی را به خود اختصاص دهد به جزیه تشکیل دهنده یک مفهوم. به عنوان مثال در سؤال «کک گفت چیست؟» پاسخ آن یک مفهوم آموزشی است. یعنی «کک گفت با فعله فعل و الفعلاتی است که در ستونهای کراکنگ و تقطیر سحاه می‌گیرند». مثلاً در سؤال «از دوده چه استفاده‌هایی می‌شود؟» پاسخ ۴ جزیه دارد که هر جزیه آن یک بارم می‌تواند داشته باشد. «۱- در تهیه لاستیک و سایر قطعات لاستیکی سیاه رنگ ۲- در تهیه رنگهای سیاه ۳- در تهیه مرکب چاپ ۴- در تهیه صفحه‌های گیرماقون». طرح سؤال در مورد چنین سؤالاتی می‌تواند سنجشی از اجزای سؤال در مورد سطر داشته باشد مثلاً «در مورد ... استفاده‌هایی دوده ...» می‌تواند در مورد مثال

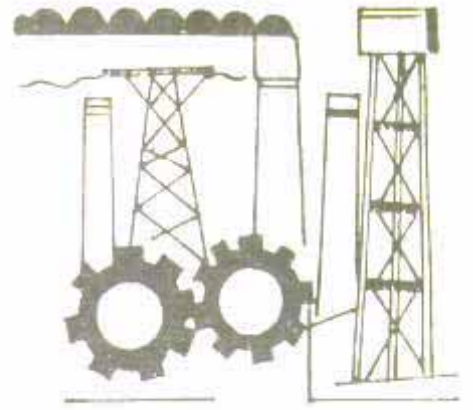
کلماتی که برای سؤال انتخاب می‌شوند باید حتماً در متن درس یا سرفصل درس و عنوان آن و در مفاهیم آموزشی درس وجود داشته باشد و برای دانش‌آموز آشنا باشند. استفاده از کلماتی که در کتاب درسی نیست و برای دانش‌آموز ناآشنا است ولو این که مفهوم آموزشی مورد نظر معلم را در برگیرد، باعث گمراهی دانش‌آموز می‌شود.

در طرح سؤال باید دقت شود که یک کلمه خاص مورد سؤال قرار نگیرد، بلکه یک مفهوم آموزشی مورد سؤال باشد.

سؤال امتحانی باید طوری طرح شود که پاسخ آن واضح و معین باشد بنابراین از پرداختن به سوالات دوپهلوی یا سؤالاتی که پاسخ آن برای دانش‌آموز روشن نیست و او را به سوی پاسخ درست راهنمایی نمی‌کند و یا سؤالاتی که ممکن است چند پاسخ صحیح داشته باشد باید خودداری کرد.

در بارم‌گذاری سوالات باید دقت شود که به مفهوم آموزشی بارم مستقل داده شود

گمراهی دانش‌آموز می‌شود. در طرح سؤال باید دقت شود که یک کلمه خاص مورد سؤال قرار نگیرد بلکه یک مفهوم آموزشی مورد سؤال باشد اگر چه این مفهوم یک کلمه باشد؛ بنابراین از طرح سؤالاتی که صرفاً جنبه حافظه‌ای دارد و حیطه‌های آموزشی و طبقات آن رعایت نشده باید خودداری کرد. در سرفصل‌های آموزشی و ارزشی باید مد نظر باشد

از عین تو در مفهوم ارائه خواهد نمود و
مثلاً برای کلمات فعل و مفعول در نظر
گرفته برای کلمات نکر انگ و تعظیم آن
جداگانه در بلکه کل مفهوم بدان یک حد بر نظر
گرفته خواهد بود در مورد مثال دوم می‌سوال به
عنوان پاسخ در مسئله بود

۵- توزیع سوال: ممکن است شرحی و
وصفی، سنی چندگانه ای شود به پاسخ
صوری، کلمات کردنی، حوز کردنی باشد
توجه به مذهب آموزشی و هدفهای رفتاری
مربوط به آنها و متناسب با نوع امتحان و
هدفهای آری نسبی و موضوعی در این انواع
سوال سخت و ساده می‌شود در
پایتهای آسانی امتحان معمولاً یعنی
می‌نود که از اکثر انواع سوال به تناسب
حفظی هدف دانش در طرح سوال ساده
شود

۶- توزیع مناسب سوال: تعداد سوال باید
متناسب با بخشهای مختلف کتاب درسی باشد
و سوالان به نحوی توزیع شود که رفته

قسمتها و بخشهای کتاب در این آمده باشند. از
دانش چند سوال از یک مطلب باید جوده‌داری
شود مگر آن که در مطلب از قسمت و ویرگنی
خاصی برخوردار باشد و وسعت آن مطلب در
سطح یک فصل کتاب گسترده باشد سوال
محدود باید از مطالب خاصیه‌ی و خارج از
من و مقدسی که حتماً توضیح و سپس مفهوم
موزنی اصلی را در ذات خود بود. سوالات
محدود به صورتی باشد که به از یک سوال
یک پاسخ مطرح باشد. دانش چند سوال از
موضوعات مختلف در یک سوال باید جوده‌داری
شود مگر آن که رابطه مفهوم بین دو یا چند
سوال داده شده برقرار باشد مثلاً در سوال «از
قرمز چه استفاده‌ای می‌شود؟» قسمتهای
مختلف در قرمز «قرمز» موضوعات مربوط به
کدنگر است اما در سوال «تغذیه از کجاست»
دست می‌آورد و موضوع مفهومی چیست؟»
موضوعات سه‌گانه مربوط است و ساخت
پراکنده‌ی ذهنی دانش‌مور می‌شود

۷- وقت امتحان: وقت امتحان طوری باید
تخصیص شود که امتحان نوسنده فرصت کافی
تری پاسخگویی به سوالان داشته باشند و
تولید با مراجعه و بازنگری پاسخهای خود
تعیین پیدا کنند در ضمن محیط سرگرتزی
محدود برسد راه و مانده باشد

۸- توجه به یکاسی که گفته شد سوالان
محدود بهی در این لحاظ جرفه و فن
بحرین و ویرگنی در جوده‌داری ۷۲ جهت آگاهی

و مقایسه با مطالب ارائه شده نقد و بررسی
شده است.

**بررسی سوالات دختران با توجه به
پاسخنامه آن**

سوال (۱) سوال جنبه حافظه‌ای صرف
دارد و مطالبی که مورد سوال قرار گرفته در هر
دو جزء می‌شوند پاسخهای صحیح دیگر هم
داشته باشد مثلاً مهمترین شکل سرری
می‌تواند پاسخ دیگری داشته باشد مثل سرری
اعمی، برزی حور تبندی یا پاسخ بحث دوم
می‌تواند به جزی سایر سرریها، سرری
شیمیایی، برزی مگنیکی، برزی پشت شده،
انرژی ده و... باشد که همگی صحیح اند
توجه به این موارد طرح محترم باید مطالبی را
تری سوال انتخاب کند که پاسخ آنها دقیق و
وضوح و سوالان کاملاً مشخص باشد لذا
دانش‌مور دچار تردید و سردرگمی نشود

سوالان ۲ و ۳ و ۴ کاربرد و مناسب است
(سوال ۵) - چون در کتاب خنما
بهداشتی به صورت تعریف نیامده، گمراه کننده
است. بهتر آن است که متن سوال به صورت
«خدمات بهداشتی چه عملی است؟» مطرح
شود - سوالان به نحوی مطرح شود که مورد
بهداشتی زیر متن درس پاسخ آن باشد

(سوال ۶) گنمب سوال خوب انتخاب
شده است، زیرا کلمه «است» در باره
حوادث طبیعی و مردف آن به کار می‌رود نه
سجاری و آگیرد از کلمه بیگانه آنها مناسب
است.

(سوالان ۷ و ۸) جنبه کاربرد و
حافظه‌ای دارد و مناسب است.
(سوال ۹) کاملاً حافظه‌ای است و باعث
سردرگمی دانش‌موران می‌شود. با توجه به
این که مورد مشاهده در هر کداه از مطالب این
قسمت وجود دارد. هم در سه دهگی و هم در نه

تعداد سوال باید متناسب با بخشهای مختلف کتاب درسی
باشد و سوالات به نحوی توزیع شود که از همه قسمت‌ها و
بخشهای کتاب در آن آمده باشد.

(سؤال ۱۰) اشکال مشابه سؤال ۶ دختران است. (تکرار همان سؤال است)
 (سؤالات ۱۱ و ۱۲ و ۱۳) جنبه کاربرد و درک دارد و مناسب است.
 (سؤال ۱۴) کلمه «تعریف» برای موضوعات علمی به کار می‌رود. بهتر است سؤال به این صورت مطرح شود: «صنایع شیمیایی به کدام صنایع گفته می‌شود؟»

ماهگی و یکسانی تکرار شده است و بهتر است سؤال از یک موضوع درسی داده شود.
 (سؤال ۱۰) حافظه‌ای است و پاسخ آن می‌تواند هر مطلب صحیح دیگری باشد؛ مثلاً اگر در پاسخ این سؤال «بیماریهای عفونی» یا «بیماریهای دستگاه گوارشی» را بویسد نیز پاسخ صحیح است.
 (سؤال ۱۱) ضمن این که حافظه‌ای است، کلمات انتخاب شده برای پاسخ ارزش مفهومی ندارند، بخصوص کلمه «راحت» در قسمت دوم. علاوه بر آن از یک عنوان درسی (غذیه کودک) دو سؤال پشت هم مطرح شده است و از بخشهای دیگر سؤالی نیامده و این از نظر پراکندگی موضوع اشکال دارد.
 (سؤال ۱۲) مناسب است.

(سؤال ۱۳) مورد سؤال پنجم در این سؤال هم صدق می‌کند.

(سؤال ۱۴) طرح سؤال غلط است. بهتر بود سؤال به این صورت: «در تهیه شکر گداه تغییر شکل شیمیایی است» مطرح می‌شد. ذکر کلمه «مراحل» ذهن دانش‌آموز را منحرف می‌سازد و او را دچار اشتباه می‌کند.

(سؤالات ۱۵ و ۱۶) مناسب است.

(سؤال ۱۷) چند پهلو و ناراست است.

(سؤال ۱۸) مورد تکرار از سؤال هفده است و از یک متن و مفهوم دو سؤال مطرح شده و خیلی جزئی است. بهتر بود این دو سؤال یکی شود با سؤال از مباحث دیگر باشد.
 سؤالات پسران بحر چند مورد از نظر ارزشیابی مناسب است. در هر یک از موارد نکات مربوط به آن را توضیح می‌دهیم.

(سؤالات ۱ و ۲ و ۳) درک و فهم و کاربرد در آن مطرح است.

(سؤالات ۴ و ۵) کاربردی و مناسب است.

(سؤالات ۶ و ۷ و ۸ و ۹) حافظه‌ای و

کاربردی است.

چهارم ناگفته بماند. مصحح چگونه باید بار مورد نظر را تقسیم کند؟

بهتر است مفاهیمی که دارای ارزش واحد به صورت یک باره کامل مثلاً ۶ نمره در نظر گرفته شوند و تبدیل به اجزاء نشوند تا دست مصحح در ارزشیابی کاملاً باز باشد.

(سؤال ۱۶) خوب و کاربردی است.

(سؤال ۱۷) کاربردی است. اما باره نسبت

به ارزش مفهوم کم است.

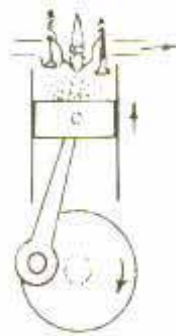
(سؤال ۱۸) جنبه کاربردی داشته مناسب

است.

(سؤال ۱۵) مراحل تشکیل نفت که مورد سؤال قرار گرفته به دلیل این که در مرحله فرضیه و نظریه است....

و اثبات نشده نمی‌تواند تعریف شود و باید سؤال به صورت دیگری مطرح شود؛ مثلاً «بر اساس فرضیه‌های موجود نفت چگونه تشکیل شده است؟» کلمه مراحل گمراه کننده است. و علاوه بر آن سازمان در نظر گرفته شده برای این سؤال یا توجه به پاسخ داده شده در پاسخنامه مناسب نیست. پاسخ را می‌توان به چهار بخش تقسیم کرد؛ در حالی که تنها ۰.۷۵ بارم برای آن در نظر گرفته شده است. چنانچه دانش‌آموزی به سه مورد آن اشاره کند و مورد

- ۱- هر یک از وسایل زیر جزء کدامیک از دستگاه و یا سیستم اتومبیل می باشد؟
 الف) کاربوراتور ب) راندا تور ج) کلاچ د) دنگو
 ۲- شکل زیر نشان دهنده کدامیک از مراحل حل کار موتور چهار زمانه می باشد؟

- ۳- در یک موتور چهار سیلندر تعداد هر یک از وسایل زیر را بنویسید.
 الف) درجه های ورودی و خروجی ب) پیستون ج) شمع
 ۴- از چه نیروهائی برای به کار آمدن حرمکوب استفاده می شود؟ (۳ مورد را نام ببرید)
 ۵- کارهای زیر توسط کدامیک از ماشینهای کشاورزی انجام می گیرد؟
 الف) انجام کار در زمین شلتر
 ب) دزو کردن، کوبیدن و جدا کردن گنده
 ج) بکسخت کردن و تعمیر کردن دانه ها
 ۶- مولدهای زیر، چه نوع جریان الکتریکی را تولید می کنند؟
 الف) توربوژنراتور ب) برموکویل
 ۷- ولتاژ استاندارد برق خانگی... ولتاژ استاندارد برق صنعتی... ولت می باشد.
 ۸- نام هر یک از اشکال زیر را بنویسید.

- ۹- انواع رویوشنهای عمیق سه برق را نام ببرید. (۲ مورد)
 ۱۰- در صورت بروز نوعی بیماری همه گیر در یکی از مناطق ایران چه سازمانی مسئولیت کمک به آسیب دیدگان را به عهده دارد؟
 ۱۱- کدامیک از موارد زیر برای تشخیص و کدامیک برای درمان بیماری استفاده می شود؟
 الف) فیزیوتراپی ب) رادیولوژی ج) آزمایشگاههای پزشکی
 ۱۲- دامپزشک چگونه به بهداشت و سلامت انسانها کمک می کند؟
 ۱۳- گوشتک چیست؟
 ۱۴- صنایع شیمیائی را تعریف کنید.
 ۱۵- مراحل تشکیل نفت را توضیح دهید.
 ۱۶- دو مورد از کاربردهای دوده را بنویسید.
 ۱۷- از دستگاه اتو کلاو به چه منظور استفاده می شود.
 ۱۸- در داروسازی حس پوسته کیسول از چه ماده ای تهیه می شود؟ چرا؟

- ۱ - الف) سوخت رسانی، ب) خنک کننده ج) انتقال قدرت د) ایجاد جرقه (هر مورد ۲ - مرحله تخلیه ۰/۲۵ نمره)
- ۳ - الف) (۴ درجه ورودی، ۴ درجه خروجی) یا ۸ عدد درجه ب) ۴ عدد بیستون ج) ۴ عدد شمع (هر مورد ۰/۲۵ نمره)
- ۴ - تراکتور - تیلر - الکتروموتور - سایر مولدهای نیرو ۳ مورد کافی است هر مورد ۰/۲۵ نمره
- ۵ - الف) تیلر ب) کمباین ج) ماشین بوجاری هر مورد ۰/۲۵ نمره
- ۶ - الف) متناوب یا A.C ب) مستقیم یا D.C هر مورد ۰/۲۵ نمره
- ۷ - ولتاژ خانگی ۲۲۰ ولت - ولتاژ صنعتی ۳۸۰ ولت هر مورد ۰/۲۵ نمره
- ۸ - الف) کبک پل ب) فیوز هر مورد ۰/۲۵ نمره
- ۹ - لاک - نخ تپیده - لاستیک - پلاستیک ۲ مورد کافی است هر مورد ۰/۲۵ نمره
- ۱۰ - جمعیت هلال احمر (هلال احمر) ۰/۲۵ نمره
- ۱۱ - الف) درمان ب) تشخیص ج) تشخیص هر مورد ۰/۲۵ نمره
- ۱۲ - نظارت بر کار کشتارگاهها کنترل بیماریهای مشترک بین انسان و دام هر مورد ۰/۲۵ نمره
- ۱۳ - عایق صوتی ۰/۲۵ نمره
- ۱۴ - صنایعی که با بکار بردن روشهای شیمیایی، در شکل و ساختمان مواد تغییر داده و آنها را به مواد و اجسام مسفیدتری تبدیل می‌کند. هر مورد ۰/۲۵ ۰/۲۵ ۰/۲۵ ۰/۲۵
- ۱۵ - باقیمانده بدنه نباتات و جسد حیوانات ریزی که به فرآیندوسهاریخته می‌شده‌اند با گل و لای کف دریاها پوشانیده شده در اثر فشار و عوامل دیگری مانند درجه حرارت، تجربه شده و به نفت و گاز و... تبدیل گردیده‌اند. ۰/۷۵
- ۱۶ - تهیه لاستیک و قطعات لاستیکی، رنگهای سیاه، مرکب چاپ، صفحه‌های گرامافون (۲ مورد کافی است) هر مورد ۰/۲۵ نمره
- ۱۷ - برای اجسامی که توان در حرارت خنک آنها را سترون کرد یا به وسیله این دستگاه با استفاده از بخار سترون می‌کنند. ذکر یک مورد ۰/۲۵ نمره
- ۱۸ - زلابین - این پوسته در معده به خوبی باز می‌شود. هر مورد ۰/۲۵ نمره

نام درس: شناخت حرفه و فن دختران

- ۱ - یکی از مهمترین شکل انرژی در جهان ..... است که از تبدیل ..... بدست می‌آید.
- ۲ - مولدهای ریز چه نوع جریانهای الکتریکی را ایجاد می‌کنند؟
الف) توربوژنراتور
ب) پیل
- ۳ - کار فیوز را بنویسید و انواع آن را نام ببرید.
- ۴ - قبل از انجام کار عملی سیم‌کشی چه نکات ایمنی را باید رعایت کرد؟ (۳ مورد آنرا بنویسید).
- ۵ - خدمت بهداشتی را تعریف کنید.
- ۶ - در صورت بروز بیماری‌های همه‌گیر در یکی از مناطق ایران چه سازمانی مسئولیت کمک به آسیب دیدگان را برعهده دارد؟
- ۷ - واکسن ب - ث - ز (سل) در چه سنی تلقیح می‌شود؟
الف) بدو تولد و ۶ سالگی
ب) ۳ ماهگی و ۹ ماهگی
ج) بدو تولد و ۱۵ ماهگی
د) ۱/۵ ماهگی و ۶ سالگی

- ۸- کدامیک از موارد زیر برای تشخیص و کدامیک برای درمان بیماری استفاده می‌شود؟
الف) فیوژنری   ب) اریولوژی   ج) آزمایشهای پزشکی
- ۹- این ویژگیها مربوط به چه مرحله از من کودکی است؟
الف) دندان دارد   ب) همه را بدین می‌شناسد   ج) حرکات بدن آزاد است
- ۱۰- کودکی که از شیر مادر عبده می‌کند کمتر دچار بیماری ... می‌شود.
- ۱۱- مادر در هنگام شیر دادن به کودک باید کوشش کند ... کامل داشته باشد و کودک را نیز باید در وضعی قرار دهد که بتواند ... و آرام شیر خورد.
- ۱۲- چرا کودک به بازی و سرگرمی نیازمند است؟
- ۱۳- صنایع شیمیایی را معرفی کنید.
- ۱۴- در مرحله تهیه شکر در کدام مرحله تغییر شکل شیمیایی صورت می‌گیرد؟ توضیح دهید.
- ۱۵- ترکیبات غیر فلزی را نام ببرید.
- ۱۶- ستریل کردن و استیل در بخش نساجی و شو و استریل به چند طریق انجام می‌شود؟ توضیح دهید.
- ۱۷- چرا فرسایش و کسولگی در پوشش می‌رند؟
- ۱۸- فرار و -رئوی حس پوست کسولگی از چه ماده‌ای تهیه می‌شود؟ چرا؟
«هدف تحصیلی از جدی بگیرد، حرفه و فن را به‌یاد نگه‌دارد»

استفاده و بر رویه سؤالات منحنی‌های درس حرفه و فن

- ۱- لکتریته (برق) ۲۲۵ - سر بر روی ۲۵
- ۲- منسوب ۰۲۵ - مستقیم ۰۲۵
- ۳- کنترل مدار (محافظت مدار) لکتریکی ۰۲۵ - فنیکی ۰۲۵ - خوددار ۰۲۵
- ۴- جواب در ص ۵۴۱ - ۵۵۵ به مورد ۰۷۵
- ۵- فرد شتر برای اینکه از سلامتی کامل برخوردار باشد باید در محیطی زندگی کند که از آلودگی میکروبیها و عوامل بیماری‌زای دور باشد برای این منظور باید بهداشت فردی و اجتماعی بخوبی رعایت شود. (مفهوم کلی نمره داده شود) ۰۷۵
- ۶- هلال حمر ۰۲۵
- ۷- جواب الف صحیح است ۰۲۵
- ۸- الف) درمان   ب) تشخیص   ج) تشخیص ۰۷۵
- ۹- الف) یکسانگی   ب) ۹ ماهگی   ج) ۳ ماهگی ۰۷۵
- ۱۰- اسهال ۰۲۵
- ۱۱- رمش ۰۲۵ - راحه ۰۲۵
- ۱۲- آن بتواند خوبی رشد کرده ۰۲۵ - با محظ زیست خود آشنایی پیدا کند ۰۲۵
- ۱۳- صنایع شیمیایی صنایعی است که با یکدیگر بر روی روشهای شیمیایی در شکل و ساختمان مواد تغییر شکل می‌دهند. ۰۲۵
- ۱۴- وقتی به آب شیرین آب آهک اضافه می‌شود ۰۲۵ و آنرا به شکل مواد مفیدتری در می‌آورد. ۰۲۵
- ۱۵- کربن ۰۲۵ - هیدروژن ۰۲۵
- ۱۶- یکی دستگاه خشک کننده (حرارت خشک) برای سترول کردن نیشه‌ها و یکی دستگاه اتوکلاو (حرارت بخار مرطوب) برای سترول کردن سسه (۱)
- ۱۷- شمع‌ها هم‌زمان باشد ۰۲۵ - به میکروب آلوده شود ۰۲۵
- ۱۸- از ولایتین است چون در معده راجع بار می‌شود. ۰۵

ترکیب‌بندی (کمپوزسیون) در یک اثر هنری، از عوامل مهمی است که عناصر هنری قابل رؤیت یعنی خط، بافت، فرم، رنگ و تنالینۀ سایه و روشن را کنترل می‌کند و سعی در یکپارچه کردن آنها دارد. به هم مربوط کردن عناصر یک اثر هنری و به اصطلاح یکپارچه کردن آنها، ترکیب‌بندی را تشکیل می‌دهد؛ به طوری که فرمها، یک کل هنری خوشایند و به هم وابسته را القا کند.

پس ترکیب‌بندی، جای دادن، مربوط کردن و ایجاد وحدت و تعادل میان عناصر یک تابلو است؛ به طوری که در چشم بیننده خوشایند و زیبا باشد. یکی از عواملی که به این زیبایی کمک می‌کند، توجه به تأثیر متقابل عناصر است. در بسیاری از مواقع یک حرکت قلم‌مو (ناشت) یا جهت یک خط، ترکیب و توازن تابلو را مخدوش می‌کند؛ پس ترکیب‌بندی تنها در شکل و فرم خلاصه نمی‌شود، بلکه هر یک از عناصر هنری باید دارای کمپوزسیون باشند؛ کمپوزسیون خط، بافت، تیرگی و روشنی، رنگ،...

با ایجاد کمپوزسیون، به غیر از تعادل و وحدت میان اجزاء می‌توان توجه به عنصر، فرم یا شخصی خاص را در یک اثر هنری توجه داشت. در بسیاری از مکاتب هنری شرقی، توجه دادن به موضوع اصلی را از طریق کمپوزسیون و ترکیب‌بندی می‌سعی‌ایند. در نگارگری ایرانی، معمولاً موضوع یا شخصیت اصلی را در میان و یا قدری بزرگتر از فرمها و شخصیت دیگر تصویر می‌کند. هنرمندان شرق دور که در آثار خود به طبیعت توجه دارند، انسان را در قسمتی از تابلو ترسیم می‌کنند که مورد توجه قرار نگیرد.

همچنین ترکیب‌بندی می‌تواند در پویایی و ایستایی اثر هنری بسیار مؤثر باشند، هنر

ترکیب‌بندی (کمپوزسیون) در آثار هنری

مجید ملانوروزی عضو گروه هنر دفتر برنامه‌ریزی و تألیف

مقاله زیر در مورد ترکیب‌بندی و چگونگی رعایت تناسب در خلق یک اثر هنری، توسط آقای مجید ملانوروزی نوشته شده است که بدینوسیله از ایشان تشکر می‌شود.

ترکیب‌بندی جای دادن، مربوط کردن و ایجاد تعادل میان عناصر یک تابلو است، به طوری که به چشم بیننده خوشایند و زیبا باشد.

ترکیب‌بندی می‌تواند در پویایی و ایستایی اثر هنری بسیار مؤثر باشد.

چندن کلانی‌های رومی
بر اساس جیسی المنصور

اسلامی که سعی در ایجاد و انشاء اثرش دارد، برای نيل بدن مقصود از ترکیب‌بندیهای است که حکم می‌جوید. گونه‌ای از این نوع ترکیب‌بندی، ایجاد فریگی در اثر هنری است و فرجه بودن فرمها، در سبده آرایش سرفراز می‌کند. هنرمندان ایرانی به این موضوعات بسیار توجه داشته‌اند؛ استفاده از هارمونی و کمپوزسیون رنگی در مسجد و اماکن مقدس، نحوه انسان را به درون سوق می‌دهد و گستر سعی در انشاء حرکت داشته‌اند، برای این حرکت که از کثرت به سوی وحدت در جریان است، از بند رومی (ترکیب‌بندی حیرت‌آوری و

و اندازه دقیق و حردمندانه برخوردار است. (فتبارک الله احسن الخالقین)
نسبت اعضای بیکر آدمی با یکدیگر و دیگر از کان طبیعت، مانند جانوران، گیاهان، جمادات، فصول، نجوم و ستارگان و منظومه‌ها و کهکشانها، بهترین الگو برای پیدا کردن تنیها و اندازه‌ها بوده است که بهترین نسبتها و ترکیب‌بندیها را در نظم و نظام آنان یافته است که:

«... قد جعل الله لكل شیء قدراً» (هر آینه خداوند برای هر چیزی اندازه نهاده است) یا «... و خلق کل شیء لقدرة تقدر بره» (... و هر چیزی را آفرید و اندازه‌اش گرفت، اندازه گرفتنی)

این تناسب طبیعی که به دست هنرمند ازلی ترسیم شده، بهترین تناسبات و ترکیب‌بندیهای بوده است که هنرمند از آن بهره گرفته و نتالوده جهان‌بینی هنری خود را بر اساس آنان پی‌ریخته است؛ چرا که تعامی آثار هنری، اگر از اندازه‌های اساسی به کار گرفته شده در طبیعت بیرون باشند، غیرعادی، ناخوشایند و ناپذیراند و نمی‌توانند راهی به سوی کمال مطلوب داشته باشند و از آنجا که

مپیران) سود جسته‌اند.
حال باید دید که چه نسبت‌های ریاست و چه معیارهایی است که به یک ترکیب‌بندی و کمپوزسیون کامل می‌انجامد. چشم آدمی از آغاز رایش تا مرگ به طبیعت دوخته شده است و انسان کاملترین موجودی است که از سنجش

تناسبات طبیعی که به دست هنرمند ازلی ترسیم شده، بهترین مناسبات و ترکیب‌بندیهای بوده است که هنرمند از آن بهره گرفته و نتالوده جهان‌بینی هنری خود را بر اساس آن پی‌ریخته است.

نسبت طلایی نسبتی است که اگر پاره‌خطی را به دو بخش نامساوی تقسیم کنیم رابطه قسمت کوچکتر به قسمت بزرگتر همانند رابطه قسمت بزرگتر به کل خط باشد.

ماریچ طلایی نیز از ترکیب‌بندیهای است که بسیاری از معماران و هنرمندان از آن سود برده‌اند.

گذرها و نظرها

ببلبل دانه

«ببلبل دانه، گاهی است که در بعضی
 لاهیجان به مقدس فروین - گفته می‌شود - پس
 گند علفی است خورده که به صورت دانه حبه
 غار بهار نیروی به زمین کرده برگ می‌کشد
 باز بواسطه این گند می‌دهد و در وسط
 - محقر این گند که به حوشه گور است
 دارد و مهابی سیر می‌کند که بعد به رنگ
 مدون تغییر رنگ می‌دهد پس رنگ سی
 است و در لاهیجان کاربرد دیگری دارد
 گند به عیب وجود به مهابی فرم «گند قزقر»
 جز خوانده می‌شود و دانه‌های قزقر پس از
 به نمر زستان مورد استفاده سبیل قرار می‌گیرد
 رنگ انفرادی آن پس از حوشه‌ها سبیل
 می‌شود و حوشه‌ها آن وقتی تا ترکیب متشکی
 ترکیب می‌شود در خوشبوسی کاربرد دارد
 و سبیل آن خط از کنش خوبی بر خوردان
 می‌شود بدون ترکیب با رنگ بر این گند
 در نقاشی استفاده می‌شود که لایحه مطلوب
 دارد»

ضاهره برفرازه - کرمان

آقای هراتی کتابخانه‌های مسوول گروه
 هنر دفتر برنامه‌ریزی و تألیف در شهردار
 سال جاری در کلاسهای آموزش مدرسان هنر
 دفتر آموزش ضمن خدمت که به منظور تأمین
 مدرسان هنر غیر نظامی در نیشابور تشکیل شده
 بود شرکت کردند و جریان این سفر را طی
 گزارشی به شرح زیر به استحضار مقام محترم
 ریاست سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی
 آموزشی رسانیدند. در قسمتی از این گزارش
 مده مسته

تشکیل پس دوره گند به ناه استاد
 کمان الملک نامگذاری شد. طرح مشترک دفتر
 برنامه‌ریزی و اداره کل ضمن خدمت بود و در
 تاریخ ۱۲۰ نفر از بهترین مدرسان هر کشور
 شرکت نمودند و در سه روزه گندی نقاشی و
 نقاشی کاربردی - خوشبوسی و خوشبوسی
 کاربردی و عکاسی - روش و اصول هر یک
 آشنا و با هدف هر درس آشنائی پیدا کردند.
 به نطف بر در گرمی جنت حسینی سرپرست
 محترم دفتر تکنولوژی آموزشی - یک تیب
 قلمبرداری نیز مسائل و محتوای آموزشی
 دوره را ضبط کردند که مبد است زمینه ساز
 یک سری فیلمهای آموزشی روش تدریس
 برای تغییر نظام استند. سجدالله همکاران
 هنرمند دفتر تکنولوژی با هنرمندی تمام از
 عهده کار خود بر آمدند که جاد دارد از جمعیت
 طایفه فرسای آنان بیباکگری گردد.

حضور بیش از نهمتر از استادان خوشبوسی
 فوق معیار در دوره، دلیل اعتماد هنرمندان به
 محتوای کتب درسی گروه هنر بود و در
 زمینه‌های هنری دیگر هم همکاران هنرمند
 سفیان خوبی کرده‌اند.

همکاری ضمیمه اداره گند آموزش و
 پرورش خراسان و جناب آقای حیدری
 مدیرکل محترم استان، آقای کشوری رئیس

اداره ضمن خدمت آقای عابدینی رئیس اداره
 فرهنگ و ارشاد اسلامی نیشابور آقای دکتر
 برادران معاونت محترم فرهنگی استان مقدس
 رضوی آقای هادی متوجهی سرگروه هنر
 استان خراسان و آقای الهی خراسانی ریاست
 محترم بنیاد پژوهشهای اسلامی و آقای بقایی
 رئیس مرکز تربیت معلم شیخ طوسی نیشابور
 امحل برگزار می‌گردد و آموزش و پرورش
 شهرستان نیشابور در موفقیت کلاسها مؤثر
 بودند گفتنی است همکاران گروه هنر که
 تدریس در کلاسها را عهده‌دار بودند عبارتند

از:

- ۱ - آقای غلامعلی احمدی ۲ - آقای
- حسن آهنگران ۳ - آقای اسماعیل رضا
- محمدرضا رئیس موزه هنرهای بومی ۴ - آقای
- حسن رحیمی عکاسی هنرستان صدا و سیما
- ۵ - سجدالله کنارور ۶ - سیدعلی ظهیر
- ظهیر (اسلام) از خوشبوسان اصفهانی
- ۷ - هراتی ۸ - رضامینائی کارگردان از دفتر
- تکنولوژی ۹ - هوشنگ ارشادی - کارگردان
- فی ۱۰ - سجدالله شهپاری تصویربردار
- ۱۱ - مسعود قدری تصویربردار ۱۲ - رضا
- نورمحمدبیک مسئول فنی ۱۳ - شاهرخ بیک
- پور مطلق مسئول فنی

با پرورش - محمد مهدی هراتی

آقای دکتر حداد عادل از رحمان ایشان
 قدرانی کردند.

کنگره بررسی اندیشه و آثار تربیتی حضرت امام خمینی

مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س) با همکاری دانشگاه تربیت معلم و جهاد دانشگاهی در نظر دارد کنگره‌ای تحت عنوان "بررسی اندیشه و آثار تربیتی حضرت امام خمینی (س)" در خردادماه ۷۴ در تهران برگزار نماید. لذا از کلیه صاحب‌عنوان، کارشناسان و دست‌اندرکاران تعلیم و تربیت دعوت می‌شود که با ارسال مقاله در این کنگره مفید و مؤثر شرکت فعال داشته باشند. زمان برگزاری کنگره در تاریخ ۱۱ و ۱۲ خردادماه ۱۳۷۴ و آخرین مهلت ارسال فرم جهت اعلام آمادگی و درخواست پیش‌های موجود ۷۲/۹/۳۰ و آخرین مهلت جهت ارسال اصل مقاله ۷۲/۱۱/۳۰ خواهد بود. عناوین و موضوعات عمده مورد بحث در کنگره که می‌باید تماماً با عنایت به دیدگاه‌های حضرت امام (س) تدوین شوند به شرح زیر است:

- ۱- مبانی و اصول تعلیم و تربیت
  - ۲- هدفهای علم و تربیت
  - ۳- روش‌های تربیتی
  - ۴- تأثیر بگوشه‌های فقهی، فلسفی و عرفانی حضرت امام (س) بر تعلیم و تربیت
  - ۵- مقایسه نظام تعلیم و تربیت مورد نظر حضرت امام با سایر نظام‌های تربیتی
  - ۶- بگوشه حضرت امام نسبت به نظام آموزش و پرورش، دانشگاه و حوره
  - ۷- جایگاه و رسالت معلم و مربی
  - ۸- تربیت کودکان و جوانان
  - ۹- نقش خانواده و دیگر عوامل محیطی در تربیت
  - ۱۰- نقش تربیت در سیاست، اجتماع و حل مسائل جوامع اسلامی
  - ۱۱- حضرت امام بعنوان "اسوه تعلیم و تربیت"
  - ۱۲- آثار تربیتی حضرت امام در مقایسه با آثار دیگر مربیان
- لازم به تذکر است که مقالات ارسالی باید:
- ۱- قبلاً در سایر مجامع و نشریات ارائه نشده باشد.
  - ۲- نایب شده و یا با حفظ جواز روی صفحات A تنظیم شده باشد.
  - ۳- همراه با اصل مقاله خلاصه آن نیز ارائه گردد.

صفا دبیرخانه کنگره کلیه نظرات آن حضرت در باب مسائل تربیتی، تنظیم و آماده پیاده برداری نموده است که، علافتان به ارائه مقاله می‌توانند با برپا کردن فرم درخواست اعلام آمادگی جهت ارائه مقاله نسبت به دریافت این قبیل‌ها در موضوع مقاله خود اقدام نمایند.

آدرس دبیرخانه کنگره:

تهران: خیابان شهید مفتح - دانشگاه تربیت معلم
شماره تلفن: ۸۸۲۵۸۱۸ و ۸۸۲۵۵۸۱
شماره فاکس: ۸۳۷۰۷۷

کنگره بررسی اندیشه و آثار تربیتی
حضرت امام خمینی (س)

فرم اعلام آمادگی برای ارائه مقاله و درخواست قبیل‌های

مورد نیاز

بسمه تعالی

ایم‌جانب:

نام خانوادگی: _____ نام: _____

میزان تحصیلات: _____

شغل: _____

عنوان مقاله: _____

آدرس و تلفن محل کار: _____

آدرس دقیق جهت مکاتبه: _____

خواهان: _____

تاریخ تکمیل: _____

امضاء

سخنرانی پایانی آقای دکتر حداد عادل در سمینار یک روزه مدیران مدارس راهنمایی

با تشکر از شما مدیران محترم لازم است چند نکته را عرض کنم. یکی این که آیا شما فکر نمی‌کنید که اصلاً ۳۶ ساعت درس در هفته دانش آموز را خسته نکند؟ یک مدرسه کاملاً طبیعی را در نظر بگیرید؛ نه مدرسه دو شیفته و سه شیفته، مدرسه‌ای که باید دانش آموزان آن هر روز تا ساعت ۲ بعد از ظهر در مدرسه باشند، اگر ما بخواهیم

در شماره گذشته سخنرانی آقای دکتر حداد عادل و آقای معتمدیان در مورد مساعبات جزایی و پرورشی آورده شد. در این شماره نیز سخنرانی پایانی آقای دکتر حداد عادل و خلاصه نظریات مدیران منتخب مدارس راهنمایی مناطق سوزگانه تهران در مورد کلاسهای جزائی و پرورشی آورده می‌شود.

اصلاً برنامه را ببندیم، چرا بعد از ظهر پنجشنبه را آزاد نکنیم. در حال حاضر دولت کارمندان را هفته‌ای دو روز تعطیل می‌کند، اما دانش‌آموزان باید تمام هفته به مدرسه بیایند. اگر علاوه بر تعطیلی جمعه بعد از ظهر پنجشنبه نیز تعطیل باشد برای دانش‌آموز خوب است، چون او هم هزار کار و تکلیف دارد؛ مثلاً باید در نماز جمعه هم شرکت کند. بنده خودم بچه‌ها را به نماز جمعه می‌برم. اعتقاد من این است که اصلاً قبل از بحث درباره این مسأله که به هر درسی چند ساعت اختصاص بدهیم، بیایم روی کل ۳۶ ساعت هم بحث کنیم. خود ۳۶ ساعت معنایش این است که بعد از ظهر پنجشنبه هم درس باشد. آن موقع که ما درس می‌خواندیم بعد از ظهر پنجشنبه تعطیل بودیم و از این که یک روز در هفته زودتر می‌توانیم خانه برویم خیلی ذوق می‌کردیم. گویی که آن ۲ ساعت تعطیلی، حسنگی یک هفته ما را جبران می‌کرد. نکته دیگر این که ما فعلاً برای دوره راهنمایی وقت گذاشته‌ایم. عقیده بنده این است و همیشه هم احساس خود را با این تعبیر می‌گویم که آموزش و پرورش ما ضربه را از کمر می‌خورد. ما در دوره ابتدایی این اندازه پیچیدگی و مشکل نداریم. خیلی از گرفتاریهای دوره متوسطه در دوره راهنمایی به وجود می‌آید و ماسد واقع سهم راهنمایی را در برنامه‌ریزی، فکر، بودجه و خیلی چیزهای دیگر، ادا نکرده‌ایم. یکی از کارهای ما در این زمینه انتشار مجله‌ای مخصوص مدارس راهنمایی است. من می‌خواهم بپرسم که آیا این مجله به دست شما می‌رسد یا خیر؟ بنای ما این است که این مجله را به صورت مجانی برای همه مدارس در سطح ایران بفرستیم. ما علاقه‌مندیم این مجله در همه مدرسه‌های راهنمایی روی میز دبیران باشد، چرا که در این مجله هر درسی ۸، ۷ صفحه را به خود اختصاص داده است. تاکنون از این مجله دو شماره منتشر شده است؛ شماره سوم آن نیز تا فروردین ماه توزیع می‌شود و قرار است سالی ۳ شماره آن را به مدرسه‌ها ارسال کنیم. مسأله نرسیدن این مجله به بعضی از مدرسه‌ها برای ما چندان خوشایند نیست و مایل هستیم مشکلاتی را که در این راه وجود دارد از میان برداریم. دایره هدفهای مجله نیز وسیع است که ذکر آن در این فرصت کوتاه میسر نیست.

مطلب دیگر این است که ما در پی تغییر محتوای بسیاری از کتابها نیز هستیم؛ مثلاً از برنامه‌ای که در مورد کتاب اجتماعی انجام دادیم همه راضی هستیم و این تغییر برنامه برای درسهای دیگر هم پیاده خواهند شد. کتابهای علوم ما هم که این قدر از آن می‌نالید در شرف تغییر است. زیرا علوم درسی سنگین و پرمفهوم است. سه، چهار سال است که بر روی پروژه‌ای کار می‌کنیم. متعاقب این امر مشغول مطالعات تطبیقی نیز هستیم. کارشناسانی را هم به خارج از کشور فرستاده‌ایم. سعی می‌کنیم تجربیات کشورهای مختلف را نیز به دست آوریم و برای این کار به طور مرتب افرادی را به کشورهای این

زمینه کار کرده‌اند می‌فرستیم و کتابهای درسی این کشورها را مطالعه می‌کنیم. به هر حال کار وسیعی در شرف انجام است و امیدواریم کتابهای علوم هم تا یکی دو سال دیگر تغییر کند. کتاب فارسی نیز قرار است تغییراتی یابد و با شیوه‌ای بهتر تدوین شود. یکی از تغییرات این است که دیگر درس املا و انشاء و دستور به طور جداگانه نداریم؛ بلکه درسی به نام ادبیات فارسی داریم که شامل املا، انشاء و دستور هم می‌شود تا نیاز به معلم جداگانه برای هر یک نیز نباشد. درس حرفه‌وفن و دینی نیز از نو برنامه‌ریزی می‌شود. تقریباً در دوره راهنمایی درسی نیست که تغییر بنیادی نکند. در زبان، ریاضی و اجتماعی مشکل نداریم، اما تعداد دیگری از درسها را داریم تغییر می‌دهیم.

آخرین مطلب این که برای تدریس کتاب اجتماعی جدید معلمان باید یک دوره ضمن خدمت می‌گذرانند و در چند مدرسه معلمان حتی برای یک جلسه توجیهی هم دعوت شدند. فعلاً یک تراز ویدیویی هم ضبط کردیم که در آن مؤلفان راجع به این کتاب توضیح داده‌اند که ما در صدد توزیع آن نیز هستیم. یکی از مشکلات ماسد در برنامه‌ریزی این است که مثلاً فکر می‌کنیم که مجله به ۵۰ درصد از مدارس رفته باشد اما در عمل می‌بینیم که به دست ۳۰ درصد از مدرسه‌ها رسیده است.

به عقیده من و همکارانم این گردهمایی خیلی مفید بود و من خود را ملامت می‌کنم که چرا تا به حال از این نوع برنامه‌ها نداشته‌ایم. ان‌شاءالله در آینده نیز بتوانیم از این گونه جلسه‌ها داشته باشیم تا شما هم فرصت بیشتری برای بیان نظریات خود پیدا کنید. در مجموع ما با مشکلات زیادی روبرو هستیم که بسیاری از آنها حتی مطرح هم نشده‌اند. اما این صداقت و صمیمیت و معنویت و تعهد و دلسوزی اسلامی شما ما را به ادامه کار امیدوار می‌کند. در حقیقت این بافت بسیار مطلوب است و من از این که ۱۳-۱۲ سال اخیر عمره را در وزارت آموزش و پرورش صرف کرده‌ام بسیار خوشحالم. امیدوارم بتوانیم همه با هم برای پیشرفت کشور کاری مفید انجام دهیم.

نظریات مدیران منتخب مدارس راهنمایی مناطق نوزده گانه تهران در مورد کلاسهای جبرانی

اجرای ساعات جبرانی که طبق سخننامه باید در انتهای ساعات روزانه برگزار شود، بنا به دلایل زیر برای مدارس ممکن نیست:

۱) مدارس پرجمعیت با توجه به کمبود نیروی آموزشی قادر نیستند در یک ساعت خاص برای چندین کلاس معلم پیش‌بینی کنند، و اگر تصمیم به ادغام همه کلاسها گرفته شود به دلیل زیاد بودن تعداد دانش‌آموزان هر کلاس، معمولاً نتیجه مطلوبی به دست نخواهد آمد.

۸ - ساعات جبرانی به دروسی چون ریاضیات، عربی، سال دوم، علوم، تاریخ، جغرافیا و اجتماعی اختصاص داده شده است.

نظریات مدیران پیرامون کلاسهای پرورشی

در مورد کلاس پرورشی نظریات متفاوتی ابراز شده است:
الف. مجامع تشکیل این کلاسها از دیدگاه پاره‌ای از مدیران:
۱) دانش‌آموزان مشکلات رفتاری فراوانی دارند و از این رو وجود درس پرورشی لازم است.
۲) در صورت وجود برنامه، نیروی متخصص در نظر گرفتن و نمره درس پرورشی می‌تواند درس خوبی باشد و دانش‌آموزان سیر آن را خدای بگیرند.

مشکلات کلاسهای پرورشی:

- ۱) تخصص نیروهای پرورشی کم است.
- ۲) کلاسهای پرورشی نیاز به برنامه و دستور کار دارند و مشکل آن نبود برنامه است.
- ۳) وقت دانش‌آموزان در کلاسهای پرورشی تلف می‌شود، زیرا کلاسها از محتوای لازم برخوردار نیستند و چون محتوی و نمره ندارد پس بهتر است که حذف شود.
- ۴) تبدیل شدن فعالیتهای پرورشی به یک درس و داشتن نمره باعث می‌شود که این درس از هدف خود دور شود و سبب افت بیشتر تحصیلی شود. در حال حاضر با توجه به تنوع کتبها در دوره راهنمایی به میزان کافی فشار بر روی دانش‌آموزان وجود دارد.
- ۵) استفاده از پارکها و بازدید دانش‌آموزان با توجه به تعداد آنها، می‌تواند مشکلات زیادی را به وجود آورد.
- ۶) مربیان پرورشی پس از این که تخصص پیدا کردند و کارآموده شدند، فوراً به آموزش منتقل می‌شوند و همین امر سبب زیادی را به این درس وارد می‌کند، چون ناچار می‌شوند مربیان که تجربه را در کلاسها به کار گیرند.
- ۷) بیشترین مورد بی‌انضباطی در کلاس پرورشی است (یک مدیر):
۸) برخی از مدارس کلاس پرورشی را با درس انشاء ادغام می‌کنند.
۹) برای انجام فعالیتهای پرورشی در مدارس مکان مناسبی وجود ندارد.
۱۰) برخی از کلاسهای پرورشی در پاره‌ای از مدارس از بازدهی مطلوبی برخوردار نیستند.
۱۱) کتابهایی که برای پایه اول و دوم تألیف شده است چندان مفید نیستند.

- ۲) علاوه بر دانش‌آموزان ضعیف که منفره به استفاده از کلاسهای جبرانی هستند، به علت تعادل اولیه سایر دانش‌آموزان برای شرکت در دانش‌آموزان در این کلاسها، ساعات جبرانی سبب حیرت ساعات موقوف هفتگی شده است.
- ۳) مسأله کنترل حضور و غیاب دانش‌آموزانی که نباید در ساعات پایانی روز در کلاس جبرانی شرکت کنند، دستور است و حضور و غیاب وقت زیادی از کلاسهای جبرانی را می‌گیرد.
- ۴) در صورت اجرای ساعات جبرانی مطابق به‌خشمه، برخی از مدیران مناطق نظیر ۱۹ و ۱۸ قادر به استفاده از سرویس رفت و آمد نیستند و به همین جهت علاقه‌ای به تدریس در کلاسهای جبرانی ندارند.
- ۵) جدا کردن این دانش‌آموزان از غنچه تریلامطلوبی سرروجه دانش‌آموزان می‌گذارد؛ به طوری که برخی از دانش‌آموزان برای شرکت در این کلاسها از خود رغبتی نشان نمی‌دهند.
- ۶) تشکیل کلاسهای جبرانی در ساعات پایانی روز موجب می‌شود دانش‌آموزان زودتر یا دیرتر از موعد تعیین به خانه بروند؛ این امر اغلب باعث بروز مشکلات تربیتی در خانواده‌هایی می‌شود که و تدبیر آنها کارمند هستند.
- ۷) بعد مسافت مدرسه تا منزل دانش‌آموز و دیر به خانه رسیدن نیز یکی دیگر از مشکلات کلاسهای جبرانی است.

متن سخنان آقای دکتر غلامعلی حداد عادل

در مراسم تودیع

آقای دکتر حداد عادل که در ۲۸ مهر ماه سال ۱۳۶۱ تصدی ریاست سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی و معاونت وزارت آموزش و پرورش را به عهده گرفتند در تاریخ ۲۸ مهر ماه سال جاری پس از ۱۱ سال در این سمت و ۱۳ سال حضور مداوم و فعال در سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، برای انجام فعالیت‌های علمی و فرهنگی بیشتر در سطح کشور از مقام ریاست سازمان و کار اجرایی در این سمت استعفا دادند. ایشان در نامه‌ای خطاب به دکتر نجفی وزیر آموزش و پرورش نوشته‌اند: این تقاضا به معنی تردید در ضرورت و اهمیت کار در وزارت آموزش و پرورش نیست و امیدوارم از این پس نیز با بهره‌گیری از تجربه‌ای که در این مدت نزدیک به ۱۳ سال کسب کرده‌ام، به نحو مقتضی در خدمت این نهاد مقدس که آن را ضامن تداوم انقلاب اسلامی می‌دانم باشم.

آقای دکتر نجفی نیز با قدردانی از خدمات و تلاش‌های ۱۳ ساله دکتر حداد عادل در پیشبرد اهداف و ارتقاء فعالیت‌های آموزش و پرورش و در تنظیم برنامه‌های آموزشی و تالیف کتابهای درسی و چاپ و توزیع آنها با استعفای ایشان موافقت کردند.

در قسمتی از نامه آقای دکتر نجفی به آقای دکتر حداد عادل آمده است:
"ناگزیر به پاس احترام به خدمات سالیانه آن استاد گرامی و با این باور که در آینده نیز جامعه علمی و فرهنگی کشور و به خصوص نظام تعلیم و تربیت همچون گذشته از آسار علمی و همکاری فکری جنابعالی بهره‌مند و برخوردار خواهد بود، با درخواست شما موافقت می‌کنم."

آقای دکتر حداد عادل در مدت ۱۳ سال که در سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی حضور داشتند، تحول کاری بی‌سابقه‌ای را در این سازمان ایجاد کردند. از آن جمله تمامی رشته‌های تخصصی حاصل فکر رهنمود و تسهیلات لازمی بود که ایشان در این زمینه فراهم آورده و بانی آن بودند. حضور ایشان در المیادهای بین‌المللی و کسب افتخار برای کشور عزیزمان از دیگر فعالیت‌های ایشان در سازمان پژوهش بود و اینها علاوه بر چاپ و توزیع کتابهای درسی بود که هر ساله میلیونها بر تیراژ آن افزوده می‌شد و در سال اخیر به حدود ۱۶۵ میلیون جلد رسیده بود. روز نشبه اول آبان ماه سال جاری که مراسم تودیع ایشان در سالن شهید رجایی سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی برگزار می‌شد، بی‌شک بسیاری تسامی کسار کتان سازمان روزی فراموش نماندنی و غم‌انگیز بود. در زیر متن کامل سخنان ایشان در مراسم مذکور درج شده است.

دوستان عزیز، همکاران گرامی و خواهران و برادران ارجمند نخست می‌خواهم برای شما توضیح دهم چه شد که به فکر استعفا افتادم. شاید بعضی از شما با خود بگویند مگر فلانی همان کسی نیست که بارها در سیزده سال گذشته در اهمیت کتابهای درسی داد سخن می‌داد و هرگاه هر یک از ما در ادامه کارمان دچار تردید می‌شدیم با چندین و چند استدلال ما را به ادامه کار تشویق و ترغیب می‌کردند. مگر او همان کسی نیست که می‌گفت سائیر کتابهای درسی از هر عامل فرهنگی دیگر در ساختن و پرداختن منش و سببیت سلسل جوان

کشور مؤثرتر و قلمرو وسعت آن زهر سربیه دیگر بیشتر و سیسما و نیراز سالانه آن از چهار برابر مجموع سایر کتابهای کشور بیشتر است. با او بود که گاهی آیه «وان یوما عند ربک کتف سنة معاهدون» را در شان کتابهای درسی می خوانند و یک روز گذرد در مسیر کتابهای درسی را مؤثرتر از هزار سال می دانست. پس چه شد که ساکنان سه فکر استعفا افتاد و دل از بازار و دوستان صمیمی و قدیمی خود برگرفت و رفیق نیمه راه شد. چاره دهید توضیح دهیم که من در کنار دلایل و سرانگانهائی که در اهمیت و برتری کتابهای درسی قلمه می گیرم دچار سردیدم نشده ام و همچنان معتقدم که آموزش و پرورش قلب انقلاب اسلامی است و خوبی که در این قلب و از این قلب جریان دارد عمدتاً مطابق و محتوای کتب درسی است. به جرأت می توانم بگویم که علاوه بر ساختن نسانی بیست ساله مخصوصاً در پنج سال اخیر هیچ دوسنی سه صمیمیت و بربر آموزش و پرورش نداشته و از این حیث احترام، اعتماد و محبت نداشته ام. و خلاصه گمان نکنید که من از سازمان پرورش و برنامه ریزی آموزشی که خانه و وطن من بوده، اعتراض کرده و از آرزوها و اندیشه هائی که در آموزش و پرورش داشته ام پشیمان نشده ام. نه، حقیقت این است که مندها نبود احساس می کرده نمی توانم مدیر خوبی برای سما و معاون خوبی برای آموزش و پرورش باشم. سیزده سال قلم در یک سازمان و سمه و ظاهر نندنیهای مکرر در صفحه تلویزیون و صحیفه مطبوعات، من چنان با آموزش و پرورش پیوند داده بودم که هر کس من را می شناخت، ولو آنکه من اصلاً و بر نمی شناختم، وقتی کاری در آموزش و پرورش داشتم، و مشکلی پیدا می کرد سه مرتبه من می آمد. و من همیشه، گرفتار نوعی زهر حجاب مرده بودم. گاهی مشکل نسبت به من هجوم می آورد و گاه مسأله انتقال و گاهی گریستن و گاه، احتیاجات، حاجت و در سانی هم نداشته و

تجهیز و تأمین نیروی انسانی و وسایل کمک آموزشی، نیاز اصلی آموزش و پرورش برای ارتقاء سطح آموزش ملی است

منی خواسته دانسته باشم تا مرع مرده نبودم و تا آنجا که در تون دانستم نیز قدم می کردم. اما نتیجه این همه مراجعات این بود که به کنار اصلی خود نمی رسیدم. علاوه بر اینها عضویت در چندین بنور او جلسه و هدایت افتاد خارج از حوزه وزارت آموزش و پرورش نیز که سر من تکلیف شده بود و نیز سر کت در جلسات مستمر و منظم در رتخانه از قبیل شورای معاونان و شورای عالی آموزش و پرورش و در این و حر مسئولیت دبیرستانهای دخترانه و سرانه فرهنگ، که علت تاسیس آن را همه می دانید، و سندرس دو درس در هر هفته در دوره های فوق لیسانس و دکتری فلسفه دانشگاه تهران و درسی در فقه و شرکست در سمینارها و کنگره های مربوط به آموزش و پرورش و غیره مربوط به آن و سفر به استانها و شهرستانها و سخنرانی در مدارس و محافل، هر چند که در یک آنجه از من می خواسته بود، ز من مدیری ساخته بود که دست که نسعی از وفات هفته را نمی توانست در محل گذر خود حاضر باشند. و می دانید که هیچ عیبی در آن غده حضور مدیر در محل گذر خود نیست. گذر وزارتخانه نیز خصوصاً در زمان دکتر ساجدی روح و شدت گرفته بود. نشان به حق، از من توقع بسیار داشتند و من به نش آموزش شبیه بودم که چون علاوه بر درس خود در مدرسه، در آن و در یک خانه ساکن سر هست، همسه در نگاه تکلیف خود متنگل در دو درس و من عفت است مندها بود که حساس می کرده دیگر نمی توانم وظیفه اصلی خود را در حیطه برنامه ریزی و تأسیس کتب درسی ایفا کنم. فرصت و فرغی برای نوشتن و خواندن

که می دانست کار اصلی من است. به صفر نزدیک شده بود و این در حالی بود که می دانستم در نحوه بهانه فرهنگی، روز به روز این وظیفه حساس و اهمیت بسیاری پیدا می کند. بن بود که منداصل منده و با آنکه دل و جان با هر رنگ و ریشه در این محیط و این مسئولیت نبوده است، برای استعفا کسب چاره کرده سر منده از وزیر عزیز که مدتی به استعفا من نبوده و معاونان وزیر بخانه که من را با صبر و در بر مهمای خود حجاب می دادند و نیز سر منده را سخا همکاران عزیز و گرمی که دور نمی گردید حتی تصمیمی گرفته است. نیست و همه مهرماه هفتاد و دو که در دست بر بر است تا بال ساردهمین سال بقصتی من در سازمان بود روز سالی گذر خود فر رفته. گرچه از اردیبهست سجاه و نه، یعنی نزدیک به سیزده سال پس در سازمان بروهن بوده.

ترک کند به دیگران که در خانه می‌مانند و در حین بروز و ظهور خطر می‌سازند هستند و تذکر می‌دهد که مواظب فلان در و فلان شجره و دیوار باشید تا در امان بمانید.

نخست از دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی آغاز می‌گردد که آن را مرکز نقل و ستون فقرات این سازمان می‌دانند و تجربه و تنقیح و تعویض وظائف آن را در میان مدیر معاونان به هیچ وجه به مصلحت وزارتخانه و انقلاب نمی‌دانند. دفتر برنامه‌ریزی در حال حاضر از نظر من در بهترین موقعیت خود در سالهای بعد از انقلاب اسلامی قرار دارد. در خصوص این دفتر قهرست‌آور به چند نکته مهم و اساسی اشاره می‌گردد.

۱- توجه به اسلام و انقلاب اسلامی و اندیشه‌های امام راحل قدس سره العزیز و رهنمودهای مقام معظم رهبری که خود متفکری گرانقدر و شخصیتی صاحب نظر و صاحب نظر خاصه در عرصه ادب و فرهنگ اسلام هستند باید روح کتبه‌های درسی و انقلاب جهت حرکت آن باشد. مبدا طوری بود که یا گذشت زمان انقلاب اسلامی در کتبه‌های درسی کهنه بود و طرز و طرز خود را در دست بدهد و نسل آینده ما انقلاب را تنگنا می‌داند که اتفاقاً در سال ۵۷ روی داده و هم‌اکنون گذشت زمانی از توافق حاصل گرفته است. کتبه‌های درسی نباید اندیشه و آرمان انقلاب اسلامی را همچون خون در رگ و پوست سل آمده کشور به جریان و ادرار و ناله و بیاد شهیدان را حنجره‌ها دهان فرزندان این سرزمین سازد، که گفته‌اند: ضلوع و روق مسکده هرگز نهی مسدود.

۲- در کتبه‌های درسی باید رفع نیازهای کشور در درجه اول اهمیت قرار گیرد. مخصوصاً آنچه مورد نظر است آموزش و گسترش یک فرهنگ صحیح برای همه کسانی است که می‌خواهند در آینده نهدر روند جامعه اسلامی و انقلابی ما در ایران باشند. تعلیم خلاق و تکیه بر ارزشهای مثبت و نهای و طرد

شیوه‌های غلطی که از دبیران در خلق و خوی ما بر این رسیده و نماند از قبیل تعارف و تملق و خرافات و سرفرازی و مسائون نمکنی و تبلی و بی‌اعتنایی به یکدیگر و بی‌اعتنایی به خویشی روحیه گردنسته جمعی و مهارت در مسدودیت و مثال آن شاید نصب لعین همه کارشناسان و برنامه‌ریزان مؤثران باشند. بسیاری از دستگاهها و مؤسسات و سازمانهای کشور از مآذضا و توقع دارند درس آموزان را با کارهای ناسازگار و به رعایت سازه‌ای از ضوابط و زوایا و رسمها توصیه و تسبیح کنند.

۳- تفاهدها بحسب مسدود کتبه‌های درسی ظرفیت کافی ندارد. تسبیح اهم و مهم در این زمینه کاری ظریف و حسی است. در حین این جنبه از کار باید توجه داشت که کتبه‌های درسی نه تنها از حیث «زبان» و «سنگ» از حیث منطبق و محتوا نمانده «روزنامه» مبدل شود. کتبه‌های درسی باید فرزندان ما را - گذشته بین آن و خاک بیوند دهد و تاریخ طولانی این سرزمین را با همه فراز و نشیبها به آنان بیاموزد و مخصوصاً از ادبیات گرانقدر و دیرینه ما که آینه اندیشه نیاکان ما است باسرداری کند تا جوانان ما با سواد و باور گم‌گشته سرای خود مرده و مینوی بوده بم که هزاران سال در عرصه گیتی طوفانها و تندبادها را تحمل کرده و با برجا مانده‌اند و امروز نیز باید به بین آن و خاک و به مرده شریف و ضعیف همه تنه‌ها و روستاها و عشایر آن عشق بوریزد و از وحش به وحش خاک آن و از فرهنگ ناسازگار اسلامی و ایرانی آن باسرداری کند.

۴- باید توجه کنیم که «برنامه‌ریزی درسی» و نیز «برنامه‌ریزی آموزشی» یک علم و یک فن است که می‌باید آن را فرا گرفت. تنها با تربیت و تأمین نیروی متخصص است که می‌توان از کار مدرن شیوه‌ها برای تألیف کتب درسی بهره‌مند شد. کوششی که در سالهای گذشته در این زمینه صورت گرفته باید ادامه یابد و گسترش پیدا کند توصیه من این است که حال که سازمان بروهن معوز جری

دوره کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی درسی و آموزشی را از شورای عالی انقلاب فرهنگی دریافت کرده و عملاً این دوره را برگزار کرده و تجربه نمدوخته است تربیتی داده شود تا همه کارشناسانی که این دوره را طی نکرده‌اند، بدون شرکت در کنکور سراسری سازمان منجس، دانشجوی این دوره شوند و تخصص پیدا کنند و در زمینه رشته و کار خود از حد اکثر امکانات و منابع و تجربه‌های داخلی و خارجی بهره‌مند شوند.

۴- در سالهای گذشته بیشتر به سب عجله و نقص و ضعفی که داشته‌ایم فرایند برنامه‌ریزی درسی را در تألیف «کتبه‌های درسی» منحصر ساخته‌ایم. تأکید می‌کنم که برنامه‌ریزی درسی یک چندصنعتی است که تألیف کتبه یکی از اضلاع آن است و بعضی از اضلاع دیگرش عبارتند از: تألیف کتاب روش تدریس و راهنمای معلم و دفتر تمرین و تدوین برنامه آموزش ضمن خدمت معلمان، تهیه فهرست وسایل و مواد آموزشی و اسناد دارد و مخصوصاً تولید فیلم و بدوینی آموزشی، تدوین آئین‌نامه‌ها و مقررات آموزشی و امتحانی تهیه و اجرای طرح ارزشیابی... و در این میان نباید امانترین و بعد از کتبه درسی ضروری‌ترین جزء همانا روش تدریس و راهنمای معلم باشند. در حال حاضر حد فای پنجاه درصد از کتبه‌های درسی ما فاقد کتاب روش تدریس است و امیدواریم این نقص که همواره آن را متذکر شده‌ایم برطرف شود.

۵- در کتاب درسی «هنر» به اندازه «علم» در آموزش تأثیر دارد. باید از رنگ و نقاشی و گرافیک و عکاسی برای دلپذیر کردن کتبه‌ها و مفهوم ساختن مطالب کمک بسیار گرفت. همه درس‌ها مهمند اما من مایل به نسبت به دو درس «دینی» و «فران» و «زبان و ادب فارسی» سفارش بیشتری کنم زیرا اولی جوهر و روح هویت اعتقاد و فرهنگ ماسد و دوم جوهر و روح هویت ملی ما. کتاب درسی هر چه باشد همواره در معرض

انتقاد معلمان خواهد بود. نقاضای من آن است که استفاده و پیشنهاد های معلمان را خیلی بگیرد آنچه را بر حق و صحیح می‌داند اعمال کند و در هر حال نامه های معلمان را بی پاسخ نگذارد و به تدریس مسلط بهتر از پاسخ دادن است.

سخن آخر اینکه باید کتاب های درسی هر متنی را لحاظ فرهنگی دور رسیده اصلی ذهن و سپس و سپس و سپس بوده است و از لحاظ سیاسی معرفت رزقها و نگرش های نظام حکومتی است. و در کشوری مانند ایران که تک حکومت مکتبی دارد و کتاب های درسی آن به صورت متمرکز برنامه ریزی می شود کتاب درسی در غایت فرهنگ در حکم انگشاس در تمام اقتصاد است همانطور که انگشاس یک سند معتبر اقتصادی محسوب می شود کتاب درسی هم یک سند سیاسی و فرهنگی به حساب می آید. همین جا آنچه را در خصوص دفتر انتشارات کمک آموزشی در نظر دارم بیان می کنم که بسیاری از آنچه در شماره کتاب درسی گفته درباره مجلات و کتاب کمک آموزشی نیز صادق است. آنچه در حوز نشریه است نیست که باید در خطه منطقی میان مطالب و سطوح مجلات کمک آموزشی بیسیر نبود تا عنوان کمک آموزشی هر چه ستر معنی پیدا کند. تیراز این مجلات باید فرساید کند و نظرات بر توزیع هرگز نباید فراموش شود در عالم انتشارات اگر فقط به سر و تولید دل خوش کنیم و از توزیع غافل شویم کاری نیست و ناقص کرده ایم. همواره باید به یاد داشته باشیم که میلیون ها نفر از دانش آموزان کشور ما بعد از کتاب درسی به هیچ توسعه خوبی نمی دیگری غیر از مجلات رشد درسی ندارند. نقاضای من از روز در خاله آن است که همیشه از انتشارات مرتب این مجلات تبلیغی کند و هر چند حمایت را که دولت بر سر کتاب درسی دارد می کند بر سر مجلات کمک آموزشی کمتر از رشد های تخصصی و رشد های عمومی است. بگذریم در دفتر انتشارات کمک آموزشی

کتاب های درسی باید اندیشه و آرمان انقلاب اسلامی را همچون خون در رگ و پوست نسل آینده کشور به جریان وادارد و یاد و نساء شهیدان را حلحراغ ذهن فرزندان این سرزمین سازد.

می رسانند. متأسفانه هنوز نتوانسته ایم کار اصلی را که عبارت از تولید اسوه قیله های آموزشی متناسب با برنامه درسی است آغاز کنیم. مشکل آن دفتر در مدیریت آن است و من از اینکه توانسته ام طی سال های گذشته به این دفتر از این لحاظ سرو سامانی بخشم بسیار متأسفم. اگر قرار باشد در کارنامه خود به زای هر دفتر به خود تیره ای بدهم، تیره این دفتر در کارنامه من کمتر از ده است البته تصور می کنم علت اصلی ناکامی مادر گذشته این بوده که خوشه به فعلیتی را که در قالب اداری نمی گنجید تا توسط و اصول استخدامی و اداری دارم کنیم. در هر حال امید و آرزوی من برای دفتر تکنولوژی آموزشی این است که روزی برسد که ما به فراوانی کتاب های کمک آموزشی، قیله درسی تولید کنیم و به ازاء هر کتاب درسی دست کم یک ویدئو آموزشی داشته باشیم. نسبت به دفتر تحقیقات آموزشی اعتقاد من این است که شاید سه صورت پژوهشگر در آید و آن هنگام نیز سعی شود آن پژوهشگر از آفتی که امروزه گریبانگیر همه دانشگاهها و هیات های علمی آنهاست و ز همه وقت صرف تدریس کردن و درس دادن است حفظ شود که اگر چنین آفتی برپس کرده آن وارد شود تفری از آن حاصل نخواهد شد. در خصوص چاپ کتاب درسی ضرر دارم که در آینده نزدیک این وظیفه از دوش سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی برداشته شود و سازمانی مستقل برای این کار تشکیل شود و جای خانه افسس و چاپ و نشر با آن سازمان سروکار داشته باشد.

نویسه من به انتشارات مدرسه این است که در عین توجه به مستضات اقتصادی و وظیفه فرهنگی و آموزشی خود را فراموش نکند. و در انتخاب کتاب برای چاپ و تیراژ خرید کتاب از دیگر ناشران همواره مدرسه را محور و ملاک قرار دهد.

در دفتر چاپ و توزیع کتاب درسی خوشبختانه در یک سال اخیر توسعه های صورت گرفت و حروفچینی و صفحه آرایی به صورت کامپیوتری در آمده که این یکی از رزوه های من از دو مسئولتم در سازمان بود. این تحول باید ادامه پیدا کند و معایب آن به تدریج بر طرف شود. در این دفتر اهتمام نسبت به کارهای هنری از واجبات است. پیشنهاد من آن است که در تشکیلات دفتر یک معاونت هنری وجود آید و یا چند هنرمندان نیروی انسانی ثابتی را برای بعضی از کارهای ضروری و فوری به خدمت گیرد و اصولاً آثار را بر عقد قرارداد با هنرمندان آزاد بگذرد.

در کار توزیع حمدانه گره کشوری نداریم. بهای نگرانی من از بیابان توزیع کتاب های روشن تدریس و راهنمای معلم است که می دانم همواره بعضی از معلمان و مدیران حتی از وجود کتاب های روشن تدریس حذر دارند. تسلیع این کتابها نسبت جلد مجلات رشد تخصصی مربوط به آنها همراه با ذکر نحوه دسترسی به آنها مفید است.

اما در باب دفتر تکنولوژی آموزشی باید بگویم هر چند در آن دفتر همکاری و حمتکش و متخصص داریم که بعضی از کارها از قبیل حسواره رشد را با موفقیت به انجام

من نمی‌خواهم در این مقام و مقال از مسائل مربوط به چاپ کتابهای درسی سخن بگویم چرا که منوی هفتاد من کاغذ می‌شود و تهیه این همه کاغذ در این بحران گرانی کاغذ و گرانی نرخ ارز کار آسانی نیست.

از همه دوستانی که در این سالها در این کار دشوار و طاقت‌فرسا وزارت آموزش و پرورش را یاری داده‌اند خاصه از مدیران عامل شرکت‌های نفت و چاب و شرک و سپاسگزاری می‌کنم و اضافه می‌کنم اگر باز هم قرار باشد در آینده این سازمان وقت خود را صرف تخصیص ارز و زیان‌گری خرید کاغذ و تأمین آن از بانک مرکزی و وارد کردن آن از خارج، سرخص آن را گمرک و حمل آن در خارج و داخل کشور و نارداری آن و بالاخره به عقد فرود یا چاپخانه‌ها و محاسبات مربوط به آن کند. حقیقتاً باید رستم دستان باشند تا بتواند از این هفت خان بگذرد و این گرفتاری چنان وقت و اندیشه او را در گناه خود خواهد بلعد که جایی برای کار اصلی و یعنی برنامه‌ریزی درسی باقی نخواهد ماند.

درباره کتابخانه سازمان باید بگویم این کتابخانه بزرگترین کتابخانه وزارت آموزش و پرورش است. در آینده اگر همه معاونت‌های وزارتخانه در یک ساختمان مرکزی جمع شوند کتابخانه سازمان پرورش هسته اصلی کتابخانه وزارتخانه خواهد شد. از بعضی از استادان دانشگاه شنیده‌ام که کتابخانه سازمان پرورش در زمینه علوم تربیتی غنی‌ترین کتابخانه در کشور است با آنکه در سالهای گذشته برادران عزیز مسئولیت کتابخانه را برعهده داشته و زحمت کشیده‌اند. کتابخانه هنوز محتاج تحولات و اقدامات بیشتری است و باید از افراد متخصص بیشتری استفاده شود.

آرشیو سازمان نیز از سرمایه‌های ملی است. وجود چند صد هزار عکس با طبقه‌بندی متناسب با وظایف سازمان دشوار و همکاران ما در سالهای پس از پیروزی انقلاب اسلامی در این بخش است. نفی بزرگ آرشیو را باید

با خرید دستگاههای تکثیر رنگی برطرف کرد.

مجلات رشد تخصصی از نشرات نسلان‌های شما همکاران در ده سال گذشته است توصیه آن است که قدر این مجلات را بدانید و با نظارت کافی مراقبت کنید تا مجلات در مسیری که توسط سازمان برای آنها تعیین شده حرکت کنند و مبدل به مجلات آکادمیک و علمی محض نشوند بلکه حال و هوای آموزشی در آنها بیشتر و بیشتر شود در این جا نیز باید عرض کنم که ماهیت توزیع مجلات کمتر از تولید آنها نیست و ن اندازه‌گیری که در سالهای گذشته من در خصوص توزیع نیکو و تنگناست شنیده‌ام در سات محتوا و مطالب مجلات شنیده‌ام. در میان مجلات رشد تخصصی مخصوصاً لازم می‌داند علاقه خود را به رشد آموزش راهت‌هایی که کوچکترین فرزند این خانواده بر جمعیت و کثیر اولاد است اظهار کند باقی می‌ماند اشاره به المپادهای ریاضی و کامپیوتر و فیزیک و شیمی که باید بگویم چون تسکیلات مربوط به این فعالیت هنوز سر و سامانی نگرفته و دانشگاه دانش‌پروهان جوان که سالهاست در پی تأسیس آن هستند هنوز بوجود نیامده من مقید و مناسب می‌دانم همچنان ارتباط رسمی خود را با این بخش از کارهای سازمان حفظ کنم. وقت آن رسیده که دامن سخن را بر چشم من توان تسکر از لطف و محبت شما همکاران را ندارم.

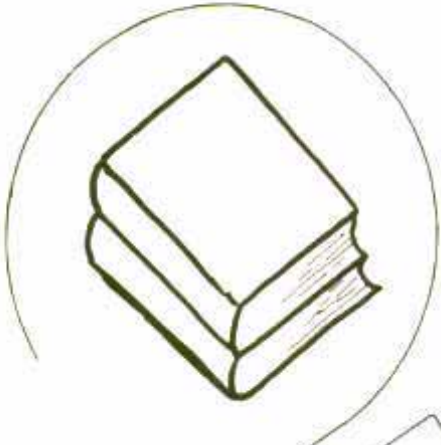
از برادر عزیزم حبیب قزاقی دکتر روح‌الله عالمی که تقاضای من حساب و قزاقی دکتر نجفی را برای تصدی ریاست سازمان بپذیرند صمیمانه و صدقانه تسکر می‌کنم با سخاوتی که از ایشان دارم بقی دارم سازمان پرورش راه خود را در خدمت به سلاه و انقلاب اسلامی و در تحقق هدف وزارت آموزش و پرورش ادامه خواهد داد. بیان از دوستان اینجانب هستند و همین دوستی، بودند ما سازمان در آینده برقرار و حفظ خواهد کرد.

تقاضای من از همه همکاران گرامی من

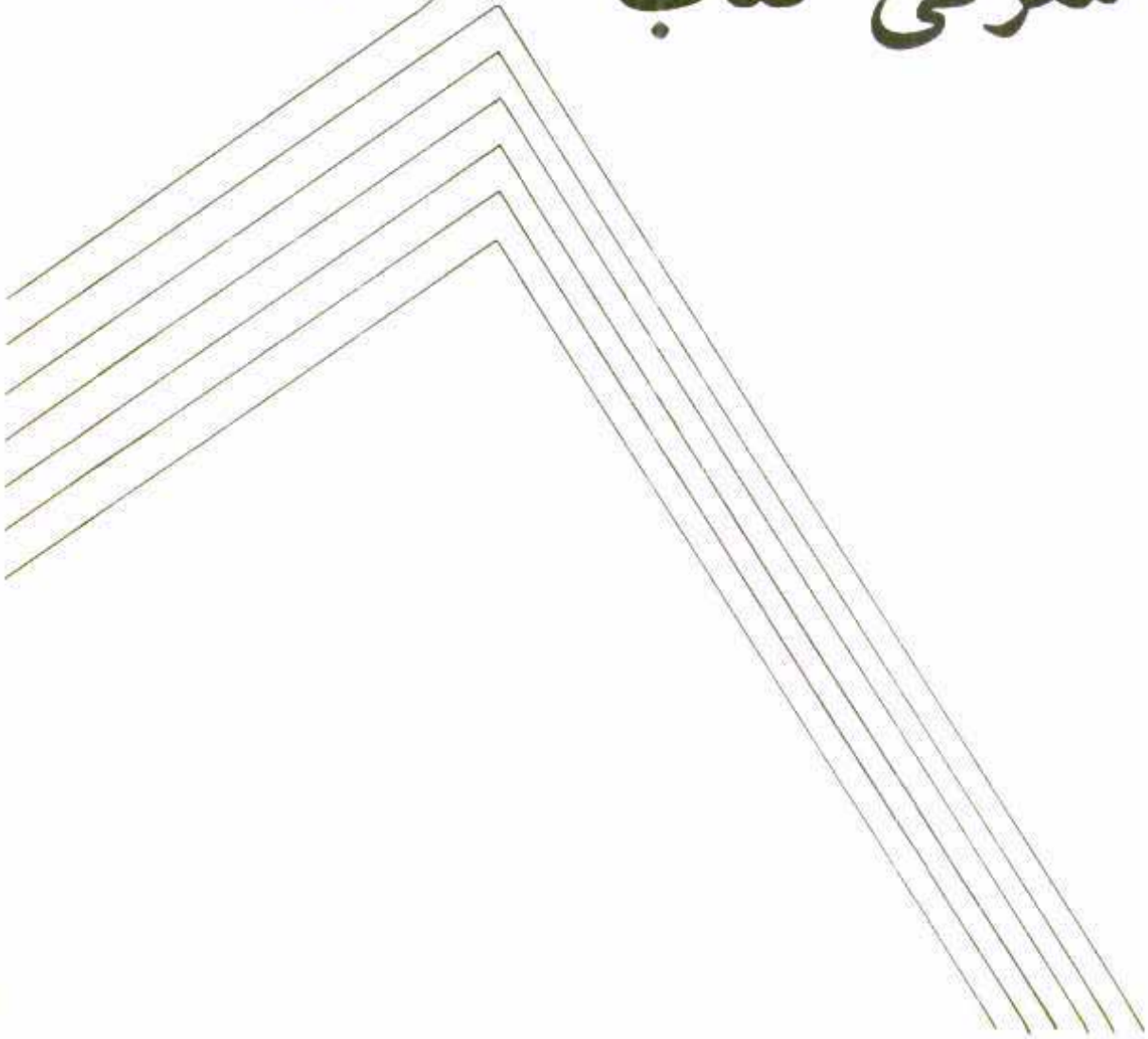
است که تسد از روشهای و لای انقلاب اسلامی باشند تسداری از انقلاب تسداری از استقلال و آزادی و اسلام و علم و بیسرفت و رفاه و اخلاق و فرهنگ است من و امثال من قطره‌ای از دریای بیکرانه مردمی هستیم که این انقلاب را بوجود آوردند و به سرافرازی از دفاع کردند. اگر سیزده سال ز عمر خویش را در این سازمان برای انقلاب اسلامی صرف کرده‌ام حتی یک لحظه هم احساس بی‌معنایی نمی‌کنم و آرزو می‌کنم از این پس جز این تدبیرهای در سرور می در پیش نداشته باشیم. احساس خود را نسبت به انقلاب از زبان مولان بیان می‌کنم که می‌گوید:

در غم نسو روزها سگاه تسد روزها با سوزها همراه تسد روزها گرفتار سگور و سگای تسد تو جانانی نکه خون سوساک تسد عشق به موزس و پرورش در سینه من موج می‌زند و به هر دس موزی که نگاه می‌کنم گویی به فرزندی ز فرزند خود می‌نگرم. خدا را تسکر می‌کنم که سه من تسوقی داد در سالهای طولانی فتخار نگارش در سبهای در کتابهای درسی این را داشته باشد. از رومنده از این پس نیز من تسوقی را داشته باشم و من راه نامعمر دارم به روی من باز باشند تا از آن بگذرم و سه صحن سزای ساگیره و ذهن و دل اطفال و بوجونان و جوانان کشورم قدم گذارم من به خدمتگزاری در آموزش و پرورش ایران اسلامی فتخار می‌کنم. سعفتای من از کار لوزی و خرابی به معنی وداع با آموزش و پرورش نیست آخرین سخن را خطاب به آموزش و پرورش از زبان حافظ بیان می‌کنم و می‌گویم:

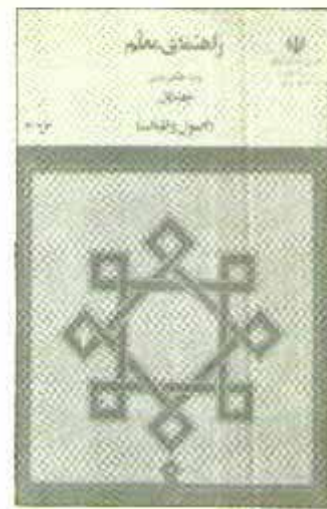
من حیرت سوس سزم نسو سوده هر از سال کبی ترک اسجورد گسند طبع خسو گسرم گز باورب تسمی سواد از سده پس حسدیت از گفته کعبان ذلیبی سبباورم گز بر گسند دل از نسو و سردداره از نسو سهر ان سهر سبر که افکنم ن دل کجاسرم

معرفی کتاب

راهنمای معلم

محمدعلی سادات

تعداد صفحات: ۶۹

قطع: وزیری

ناشر: وزارت آموزش و پرورش

این کتاب اولین قسمت از مجموعه «راهنمای معلم ویژه معلمان دینی» است که اختصاص به بیان اصول و کلیات در آموزش دینی دارد.

در آغاز این کتاب می‌خوانیم: «علم» و «تعلیم» دو مقوله جداگانه‌ای هستند که نباید آن

دو را با هم در آمیخت. اولی دانستن مفاهیم است و دومی انتقال آن به دیگران. ممکن است کسی «عالم» باشد اما «معلم خوب» نباشد. معلمی فن و هنری است که علاوه بر داشتن معلومات کافی در رشته مورد نظر، توانایی‌ها و مهارت‌های دیگری را می‌طلبد که اگر کسی فاقد آنها باشد، در کار تعلیم موفق نخواهد بود. «تدریس درس دینی نیز بسان هر درس دیگر محتاج داشتن تخصص در روشها و متون تدریس، شیوه‌های صحیح برخورد با دانش‌آموزان، متون کلاس‌داری و راه و روش ارزشیابی است. اما نمی‌توان تردید داشت که درس دینی از اهمیت خاص خود برخوردار است به طوری که از جهانی نمی‌توان آن را با هیچ درس دیگری مقایسه کرد. اگر درس دیگر به یک بعد از ابعاد زندگی فراگیر نظر دارد، درس دینی با کل زندگی او سروکار دارد و لذا ضروری است که هر مربی و معلم دینی با شیوه‌های اختصاصی آموزشی دینی و ظرائف آن نیز آشنایی پیدا کند و در جای جای تدریس و آموزشهای خود آنها را بکار ببرد.

خوشبختانه با انتشار این کتاب زمینه آشنایی با این امر مهم فراهم آمده است. تأکید بیشتر در این کتاب سه نکاتی است که اختصاصاً در درس دینی توجه به آنها لازم است و آنچه در زمینه روشهای کلی تدریس در آن مطرح می‌شود از باب تأکید بر اهمیت آن و جلب توجه معلمان محترم دینی به آن نکات است.

موضوعات کتاب در چهار فصل کلی به این شرح تهیه و تنظیم گردیده‌اند: فصل اول: روش تدریس فعال که به بیان ویژگیها و امتیازات این روش و نیز نحوه ارزشیابی در درس دینی می‌پردازد. فصل دوم مهارتها و روشهای اختصاصی در آموزش دینی است که در آن اصول و ضوابطی که معلم دینی باید در تدریس خود به آنها توجه داشته باشد مطرح می‌گردد و حاوی نکاتی مهم و قابل توجه در این زمینه است. فصل سوم: مهارتها و

روشهای اختصاصی در آموزش اخلاقی است. در این فصل اصول و کلیات آموزشی مورد نظر در زمینه مباحث اخلاقی از جمله روشهای مستقیم و غیرمستقیم، روش الگویی و سرخی مسائل مربوط به میل جنسی نوجوانان بیان شده است و در فصل چهارم تحت عنوان رموز موفقیت در جذب و تربیت جوانان به نکاتی اشاره می‌شود که نقش اساسی در برقراری ارتباط صحیح و استوار میان معلم و دانش‌آموز نوجوان و جوان دارند. در پایان سه عموم معلمان دینی توصیه می‌شود که این کتاب را تهیه نموده و به دقت مطالعه نمایند.

تعمیر زبان انگلیسی

Supplementary book

مؤلفان: دکتر پرویز بیرخندی و...

ناشر: نشر خنور

چاپ اول: ۱۳۷۲

قیمت: ۱۴۰ تومان

این کتاب تمرینات و واژگان بیشتری را نسبت به کتاب درسی به دانش‌آموزان سال دوم راهنمایی معرفی می‌کند.

در قسمتی از مقدمه مؤلفان آمده است: مؤلفان با وقوف و آگاهی به اهداف آموزش زبان در دوره راهنمایی سعی کرده‌اند لغات، عبارات و نمونه‌های دستوری این کتاب در عین متنوع بودن هماهنگ با کتاب درسی و در راستای آن باشد تا آمادگی بیشتری را برای پایه‌های بعدی فراهم آورد.

اول سخت و فوق وجودم نبود

مگر در کمال

اول سخت و فوق وجودم نبود

در باب اول بیان جهان ششم

اول سخت و فوق وجودم نبود

مگر در کمال

اول سخت و فوق وجودم نبود

